Portret savremenika: Porfirije
PATRIJARH SVIH GRAĐANA

Obračun u SNS-u: Hapšenje Aleksandra Jovičića
PAD MLADOG JASTREBA

BiH 4,70 BAM; Hrvatska 25 HRK; Makedonija 175 MKD; Crna Gora 2,50 EUR; Slovenija 3,50 EUR

cena 250 RSD

VREME

broj 1588

10. jun 2021.

PRAVOSNAŽNA PRESUDA RATKU MLADIĆU

ČOVEK ZA KOGA NEMA SAŽALJENJA

- Kome trebaju poricanje ili relativizovanje presude Ratku Mladiću
- Zašto će Srebrenica zauvek ostati vezana za njegovo ime
- Šta nikada ne smemo uraditi da njegove žrtve ne postanu i naše

Maestralno

Od najkvalitetnije pšenične durum krupice

VREME

BROJ 1588
10. jun 2021.

Dragoljub Žarković (1951–2020), glavni urednik od 1991. do 2020.

Zoran Jeličić (1945–2018), glavni urednik od 1990. do 1991.

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Kosovska 17, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni i odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnici glavnog urednika
Jovana Gligorijević, Momir Turudić

redakcija
Slobodan Bubnjević, Radoslav Ćebić, Sonja Ćirić (mozaik), Zora Drčelić, Slobodan Georgijev, Andrej Ivanji (svet), Jelena Jorgačević, Radmilo Marković, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Marija Janković (foto), Milan Milošević, Uroš Mitrović, Vukašin Obradović, Teofil Pančić (kultura), Saša Rakezić, Nemanja Rujević, Nedim Sejdinović, Tamara Skrozza, Zoran Stanojević, Bojan Stekić, Dragan Todorović, Tanja Topić, Biljana Vasić, Miloš Vasić

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija:
Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković, Slobodan Tasić;
lektori: Olga Babić, Živana Rašković, Ivana Stanković;
korektori: Nikola Dragomirović, Ana Ćuk Dragomirović, Stanica Milošević

internet izdanje
www.vreme.com
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa: Rotografika, Subotica

ISSN 0353-8028
COBISS.SR-ID 16907266

Prenošenje, preuzimanje ili korišćenje tekstova objavljenih u Nedeljniku "Vreme" je zabranjeno. Za svako eventualno korišćenje potrebna je posebna dozvola autora i NP VREME, kao nosioca isključivih imovinskih prava na iskorišćavanje autorskih dela koje su stvorili zaposleni u NP VREME.

04 Ova situacija: Čovek za koga nema sažaljenja

08 Obračun u SNS: Pad mladog jastreba

10 Na licu mesta: Eksplozija u fabrici "Sloboda", Čačak

14 Portret savremenika: Patrijarh Porfirije

18 Metju Palmer u Beogradu: Postrojavanje pred zamenikom jednog od pomoćnika

20 Crna Gora: Švedski sto za vladu

23 Novi visoki predstavnik u BiH: Politika hladnog tuša

26 Intervju: Edvard Džozef

29 TV Manijak: Kasandrin kompleks

30 Beograd: Estetika besmisla i mitomanije

34 Borba za Frušku goru: Osvanuli su upražnjeni potoci, suvi vodopadi

38 Intervju: Milena Dragićević Šešić

KULTURA

42 Serije: *Mer iz Istauna*

44 Pozorište: Uspon i pad moderne (u tri čina i međučinu)

45 Novi album: Charles Lloyd & the Marvels – Tone Poem (Blue Note)

47 Hodoljublje: Noge idu

48 TV Kinoteka: Putovanje u Vučjak

SVET

50 Izrael: Promena vlasti

53 Navigator: Životi drugih u optičkim kablovima

MOZAIK

54 Enigma: Stvarnost čudnija od fikcije

56 Razglednica: Ptice princa Rudolfa

57 Arheologija: Samo za višu klasu

59 Mitologija: Da ga usmrti zmija

60 Strip: Hipnagogičko ogledalo

62 Vreme uživanja: Priča o priči

Neeksplodirani meci protivavionskih topova, granate raznih veličina, neeksplodirani upaljači za granate – sve to ispred ekipe "Vremena" ređaju meštani sela Pridvorice. Kažu: "Uzmite to i nosite, izbacite pred Ministarstvo odbrane, kad već država neće"

DAVOR LUKAČ

Beograd je u protekloj dekadi bio izložen naročitom urbanističkom zlostavljanju. Sa jedne strane se gradski trgovi urnišu estetikom betona i praznine; sa druge, gradska vlast svom vrhovnom vođi za života diže mitomanske spomenike, koji bi valjda trebalo da svedoče o dobu preporoda i progresa, a u istoriju će ući kao urbanističko ruglo, kao parodija proistekla iz duha tragedije

ANDREJ IVANJI

Mer iz Istauna ne bi bila to što jeste da nije maestralno u delo sprovedene poente na uvek nezgodnom terenu izgradnje snažnog ženskog lika

ZORAN JANKOVIĆ

Fotografija na naslovnoj strani: **Peter Dejong/AP Photo**

ČOVEK ZA KOGA NEMA SAŽALJENJA

Kome trebaju poricanje ili relativizovanje nedela Ratka Mladića? Da li mu je genocid u Srebrenici trebao poslužiti i da od svakog Srbina pokuša napraviti svog saučesnika? Dokle ga je dovela opijenost vlastitom moći? Zbog čega je na kraju dokazao da nema ni minimuma moralne kuraži? I šta nikada ne smemo uraditi ako ne želimo da njegove žrtve postanu i naše

Niko nije iznenađen: Žalbeno vijeće Haškog tribunala potvrdilo je doživotnu robiju Ratku Mladiću. Oronuo i zaboravljen, taj sedamdeset devetogodišnji starac djeluje poput one vrste svojih vršnjaka izgubljenih u ogorčenosti, samosažaljenju, grandomaniji, svadljivosti, teorijama zavjera, naklapanjima zbog kojih ljudi izlaze iz prostorije čim započnu. Pogled mu je prazan, držanje potuljeno. U današnjem Ratku Mladiću nema ni sjene generala punog sebe sa heklerom u ruci na ulicama Srebrenice 1995; mada u odijelu s kravatom, mnogo više podsjeća na dezorijentiranog i zapuštenog beskućnika uhapšenog u štali dok steže kesu punu lijekova.

Od nekadašnjeg komandanta Vojske Republike Srpske davno su okrenuli glavu toliki dojučerašnji poštovaoci i obožavaoci, velike glavešine aktualnih režima u Beogradu i Banjaluci. Sramoti ih. Zato se kriju iza brige o percepciji Srba i sličnog prodavanja muda za bubrege kreiranjem nacionalne amnezije i relativizacije krvoprolića u Bosni i Hercegovini. Postoji i jak razlog: zahvaljujući politici koju su zdušno propagirali i podržavali, Ratko Mladić je postao najstrašniji gospodar rata u Evropi od 1945, režiser i izvršni producent genocida u Srebrenici.

Čitav njegov javni život i karijera stali su u četiri duge i krvave godine.

Na početku rata u Hrvatskoj 1991. Mladić nije bio jedini energični i ambiciozni pukovnik ili general. Ali za razliku od većine drugih, imao je intuitivan i nepogrešiv osjećaj za samopromociju. Stalno na terenu, pred kamerama tobože razminirava autobus, lično vozi novinare u svom džipu, galami na pregovorima, osiono se ponaša prema predstavnicima tadašnje Evropske zajednice... Nakon skleroze i nedoraslosti vodećih ljudi Jugoslavenske narodne armije pokazane u Sloveniji i Hrvatskoj te godine, Mladić je u Beogradu prepoznat kao prijeko potreban komandant novog kova. Ukratko: on je surovi profesionalac, sposoban, odlučan, žestok, dijeli opasnosti sa svojom vojskom... Mitovi i legende o njemu smjenjuju jedna drugu, a za Slobodana Miloševića i ekipu postaje propagandni simbol ratne politike.

Mnogi oficiri JNA su tvrdili da se ne razumiju u politiku. Da je to velika laž, Mladić je dokaz. Sredinom 1991, dok Milošević "brani Jugoslaviju", sa čela Kninskog korpusa JNA poručuje kako su mu isti ustaše i četnici. Već naredne godine je *turboSrbin*. Kao komandant Vojske Republike Srpske, ne želi da ga išta podsjeća na bivšu armiju svih naroda i narodnosti čak i na pojavnom nivou – između ostalog, dotadašnju oficirsku šapku mijenja onom *a la* Stepa Stepanović. Od ateiste postaje vjernik, od komuniste – šovinista. To je upravo bilo ono što se tada tražilo u Republici Srpskoj.

Sa vojskom višestruko nadmoćnom u naoružanju – pogotovo teškom – Mladić vodi rat držanjem Sarajeva pod opsadom, "raspamećivanjem" ovog i drugih gradova artiljerijom, progonima, logorima, pogubljenjima zarobljenika, etničkim čišćenjem. Ni metode druge dvije strane nisu mnogo bolje, sve zavisi od prilike i mogućnosti.

Vojska pod Mladićevom komandom zauzeće 1993. gotovo dvije trećine BiH. Međutim, "pobjeda" joj sve više izmiče iz ruku. Jer što je to točno u bratoubilačkom ratu, u zemlji gdje su njeni narodi vjekovima izmiješani i neraskidivo upućeni jedni na druge, a čitav konflikt udruženi zločinački poduhvat vlastohlepnih i beskrupuloznih manipulanata – niko ne može definirati. Ponajmanje Ratko Mladić. Ali njega nije ni briga, on je trajno pijan od vlastite moći i podilaženja okoline. Na svoj život gleda isključivo kroz istoriju i narodnu pjesmu, uvjeren da predstavlja novog srpskog heroja iz epova, poput Miloša Obilića ili Cara Lazara. Realnost više nije njegov teren.

Da je ratna politika pred bankrotom, Slobodanu Miloševiću je postalo jasno

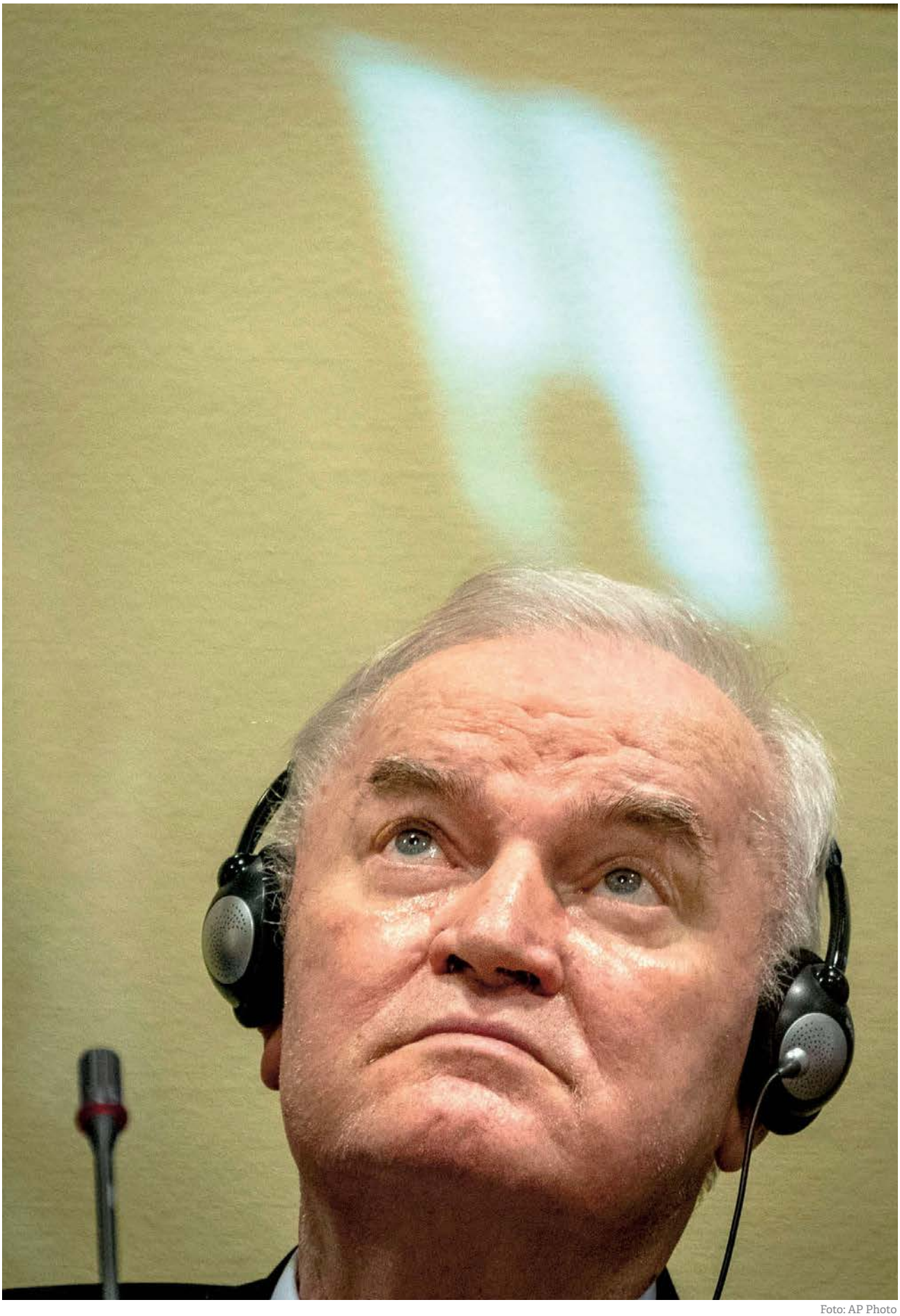

Foto: AP Photo

Saga o zločincu i heroju

Srbija je presudu dočekala sluđena, podeljena, zbunjena, uz očiglednu želju da prođe i ovaj "težak dan", kako reče predsednik Vučić, pa da se vratimo našim omiljenim temama, Đilasu i njegovih 619 miliona, recimo. To nam, ipak, bolje ide

Možda najupečatljiviji ram za sliku reakcija na pravosnažnu presudu Ratku Mladiću bila je reportaža iz Lazareva, sela kraj Zrenjanina, u kojem je 26. maja 2011. godine, u kući svog rođaka, uhapšen nekadašnji komandant vojnih snaga bosanskih Srba. Emitovana na jednoj od ovdašnjih televizija, dan pre nego što će Mladić biti pravosnažno osuđen pred Haškim tribunalom, odnosno Međunarodnog rezidualnog suda, na doživotni zatvor zbog genocida i zločina protiv čovečnosti. Ovaj TV zapis je možda najbolje ilustrovao svu paranoju srpskog društva suočenog sa još jednom sramnom epizodom iz svoje bliske prošlosti. Meštani Lazareva, u zavisnosti od modela koji im se nudi sa svih strana, bili su u isto vreme zbunjeni i okuraženi, tobož neobavešteni ali i "patriotski" raspoloženi, predlagali i da se Lazerevo prekrsti u "Mladićevo". Najviše je, ipak, onih koji su ćutke prolazili kraj reportera.

Upravo tako, nakon što je Žalbeno veće Mehanizma za međunarodne krivične sudove (MICT) saopštilo presudu, sudeći prema komentarima, izgledala je i Srbija.

Sluđena, podeljena, zbunjena, uz očiglednu želju da prođe i ovaj "težak dan", kako reče predsednik Vučić, pa da se vratimo našim omiljenim temama, Đilasu i njegovih 619 miliona, recimo. To nam, ipak, bolje ide.

Što se tiče vlasti, nije baš bilo trke u tome ko će se oglasiti. Patriotski program nacionalnih emitera bio je rezervisan za komentatore iz "druge lige". Doduše, premijerka Srbije Ana Brnabić pojavila se na Pinku, ali više kao najavljivačica večerenjeg "istorijskog" nastupa Aleksandra Vučića u UN nego što je komentarisala presudu. Rekla je, onako usput, da je Srbija posvećena istraživanju svih ratnih zločina, svih zločina, kao i za privođenje optuženih i kažnjavanje odgovornih za zločine. Ovo je Srbija, kaže, pokazala u prethodne tri decenije.

Priliku da poentira nije propustio ni ministar unutrašnjih poslova i lider PS-a Aleksandar Vulin rekavši da je presuda generalu Mladiću presuda pravdi. Po njemu, reč je o osveti, a ne presudi i da je Mladićeva krivica to što je odgovorio na zločine Nasera Orića.

Od opozicionih stranaka, "pravih" i "lažnih", bar do trenutka kad nastaje ovaj tekst, ni traga ni glasa, sem Nenada Čanka, lidera Lige socijaldemokrata Vojvodine. On je danas izjavio da će pravosnažna presuda ratnom zločincu Ratku Mladiću, koji je osuđen na doživotnu robiju zbog genocida u Srebrenici i ratnih zločina, sprečiti nove zločine. Dodao je da genocid u Bosni i Hercegovini "nije srpska stvar".

U Republici Srpskoj očekivani tonovi.

Srpski član Predsedništva BiH Milorad Dodik izjavio je da haška presuda Ratku Mladiću nema mnogo veze sa pravom i pravdom. Ocenio je i da Haški tribunal "nije ostvario osnovne ciljeve svog nastanka, odnosno povećanje poverenja među narodima".

najkasnije u ljeto 1993. Jer Srbija je na koljenima uslijed međunarodnih sankcija, bošnjačke i hrvatske snage jačaju, a strani pritisak – uključujući vojni – na Republiku Srpsku raste iz dana u dan. Intervencija naprosto visi u zraku. U tim okolnosti, za Miloševića je Mladić samo stečajni upravnik na terenu, general na isteku roka upotrebe, strašilo kojim maše pred američkim i evropskim pregovaračima. I zaista, međunarodna zajednica ga doživljava poput Muhameda Fraha Aidida iz Somalije. Lično se za to postarao: nakon udara aviona NATO-a po skladištima, položajima i drugim instalacijama Vojske Republike Srpske, njeni pripadnici su početkom ljeta 1995. zarobili više od četiri stotine vojnika mirovnih snaga. Neke od njih je potom cijeli svijet mogao vidjeti vezane lisicama za repetitore, ograde mostova, pa čak i branike kamiona...

Mladić je uživao u svojoj ozloglašenosti. Ljudski život za njega odavno nema važnost. Ionako brutalan, postaje sve brutalniji. Naime, kakav god bude kraj rata – a ničemu dobrom se više nije mogao nadati pred pad Krajine i dolazak francuskih i britanskih snaga za brze intervencije – to postaje stvar Miloševića, Radovana Karadžića, možda i Momčila Krajišnika, sve manje njegova. Put za Srebrenicu time je započeo.

VREME MOĆI I SLAVE: Ratko Mladić
Foto: Michael Stravato

Ova enklava nije imala nikakav vojni ili strateški značaj. Pogotovo ne u ljeto 1995. kada je svako tko je htio mogao nazreti buduće pregovore u Dejtonu. Zbog čega je onda Mladiću trebalo više od osam hiljada pobijenih ljudi? Da li samo zbog

“Kakva je to pravda, ako ovu presudu u svojim domovima slušaju sa slobode Naser Orić, Ante Gotovina, Ejup Ganić, Atif Dudaković i mnogi drugi koji su počinili zločine prema Srbima?”, istakao je Dodik. Prema njegovim rečima, ovakvom presudom pokušavaju se postići mnoge stvari, a prva od njih je “očuvanje karijere onih koji su satanizovali srpski narod, zastupajući navode da su Srbi silovali 60.000 muslimanki”.

Predsednica Republike Srpske Željka Cvijanović, premijer tog entiteta u BiH Radovan Višković i predsednik parlamenta RS Nedeljko Čubrilović oštro su kritikovali pravosnažnu presudu Haškog tribunala bivšem generalu Vojske RS Ratku Mladiću, kojom je osuđen na doživotnu kaznu zatvora zbog genocida i zločina protiv čovečnosti nad nesrbima tokom rata u BiH.

Predsednica Cvijanović izjavila je za Srnu da je Haški tribunal drugostepenom presudom Mladiću još jednom potvrdio ulogu antisrpskog suda koji odgovornost za ratne zločine ne utvrđuje prema dokazima, već prema nacionalnoj pripadnosti optuženika.

“Da je suprotno, današnju presudu ne bi sa slobode pratili neki od najzloglasnijih haških optuženika, poput Nasera Orića, Ramuša Haradinaja, Ante Gotovine, kao i brojni drugi iz čijih zona odgovornosti su Srbi zauvijek nestali”, istakla je Cvijanovićeva.

U drugom entitetu sasvim suprotni tonovi.

Direktor Memorijalnog centra Srebrenica Emir Suljagić izjavio je, povodom presude Mladiću, da je izjava predsednika Srbije Aleksandra Vučića da će danas biti jako težak dan za Srbiju, dokaz da je reč o “državnom zločinu”.

“To vam govori o tome da je ovo državni zločin. Transparenti, murali (u znak podrške Mladiću)... Ne rade to slobodni i neodgovorni pojedinci. To rade grupe koje su uvek povezane s nekim institucijama i organima države. Devedesetih godina, a verovatno i danas, to je bio Resor državne bezbednosti, danas je to BIA ili MUP Republike Srpske. Dakle, to dolazi od države, kao što je i klanje došlo od države”, rekao je Suljagić za Al Džaziru Balkans.

Osnivačica Fonda za humanitarno pravo (FHP) Nataša Kandić izjavila je za Radiosarajevo.ba da je važno da je “konačno došao taj dan” i da je doneta konačna pravosnažna presuda protiv Ratka Mladića.

“Presudom je smanjen prostor za nove laži, za nove političke interpretacije, za postojeće interpretacije, za negiranje zločina”, rekla je Kandić.

Da li je?

Prema onome što se čulo, barem u Srbiji, ne bi se baš reklo.

VUKAŠIN OBRADOVIĆ

toga da bar na tom malom prostoru, jedino gdje je još mogao, zatre svako postojanje Bošnjaka, tada i ubuduće? Ili je tu bio i još jedan cilj? A to je da svojim jezivim nepočnistvom od svih Srba pokuša napravi saučesnike. Jer kuda poslije genocida ako ne u borbu do posljednjeg?

Mladić svakako nije imao kuda. Zato je desetkovao svoju vojsku izloživši je bombama i raketama NATO aviona u zoni isključenja oko Sarajeva odbijajući povlačenje, gubio ogromne dijelove bosanske Krajine, spremao ulične borbe u Banjaluci i drugim mjestima... A ipak, nakon Dejtonskog sporazuma nema ni minimuma moralne kuraži da se suoči sa posljedicama svog djelovanja. Mogao je stati iza srebreničkih stratišta, laganja tamošnjih majki da su im sinovi zarobljeni i da će biti razmijenjeni, eksplozija artiljerijskih granata po sarajevskim ulicama, izgladnjelih logoraša u Manjači i Keratermu, beskrajnim kolonama krajiških izbjeglica, ali ne i pred sud. Ratko Mladić je poslije Dejtona nestao u pacovskim kanalima, poput tolikih sličnih njemu.

Godinama je bio tražen. Tu deceniju i po Mladić je za onolike nacionaliste i šoviniste simbolizirao i inat prema “svjetskim moćnicima” i opojni mrak krvne osvete i pijane zakletve da još ništa nije gotovo. Osim o svom čudovišnom egu, ni o čemu drugom nije vodio računa. Najmanje o problemima koje zbog njega imaju Srbi, a toliko su mu ih bila puna usta.

Govorilo se da je umro, ubio se i da će pružiti oružani otpor prilikom hapšenja. Za Ratka Mladića, jelte, nema predaje, nikome taj živ neće pasti u ruke. A onda antiklimaks: iz štale u Lazarevu 2011. policija je izvela pogubljenog starca bezumnih očiju. Odveli su ga u pritvor i dali mu jagode da pojede. Bio ih je toliko željan...

Od tada Mladić jedva da ikog zanima. Javno mnijenje se prema njemu odnosi gotovo kao da nikad nije postojao. Ali, ne treba brzati sa zaključcima. Sasvim je moguća njegova puzeća rehabilitacija u “srpskom svetu” kroz osporavanje Haškog suda, podizanje tenzija u regionu, besramno laganje, vađenje iz konteksta... Mada mnogo manje nego što je želio, Mladiću je ostalo dovoljno saučesnika i obožavalaca. I što je joj važnije, na jakim su mjestima. Motiv im je snažan: relativizirajući njegovu ulogu devedesetih, relativiziraju i svoju.

Na suđenju Mladić nije pokazao ni mrvu kajanja ili empatije. Naprotiv, mimikom i pokretima ruku izrugivao se i prijetio svjedocima i žrtvama. Svoj vijek će okončati iza rešetaka, u nekom od evropskih zatvora. Veliko je pitanje i da li za ljude kao što je on postoji dovoljno teška, zaslužena i pravedna kazna kada se zna kolika je njegova odgovornost za polja smrti u Bosni i Hercegovini. Najmanje što tu možemo jeste da nikad ne pristanemo na laži o Ratku Mladiću. Ako to uradimo, njegove žrtve će postati i naše. ¶

FILIP ŠVAM

Pad mladog jastreba

U nastavku pripreme za izbore u Beogradu, počele su da padaju glave: kako je hapšenje Aleksandra Jovičića dobro za budući izborni rezultat "naprednjaka" u Beogradu

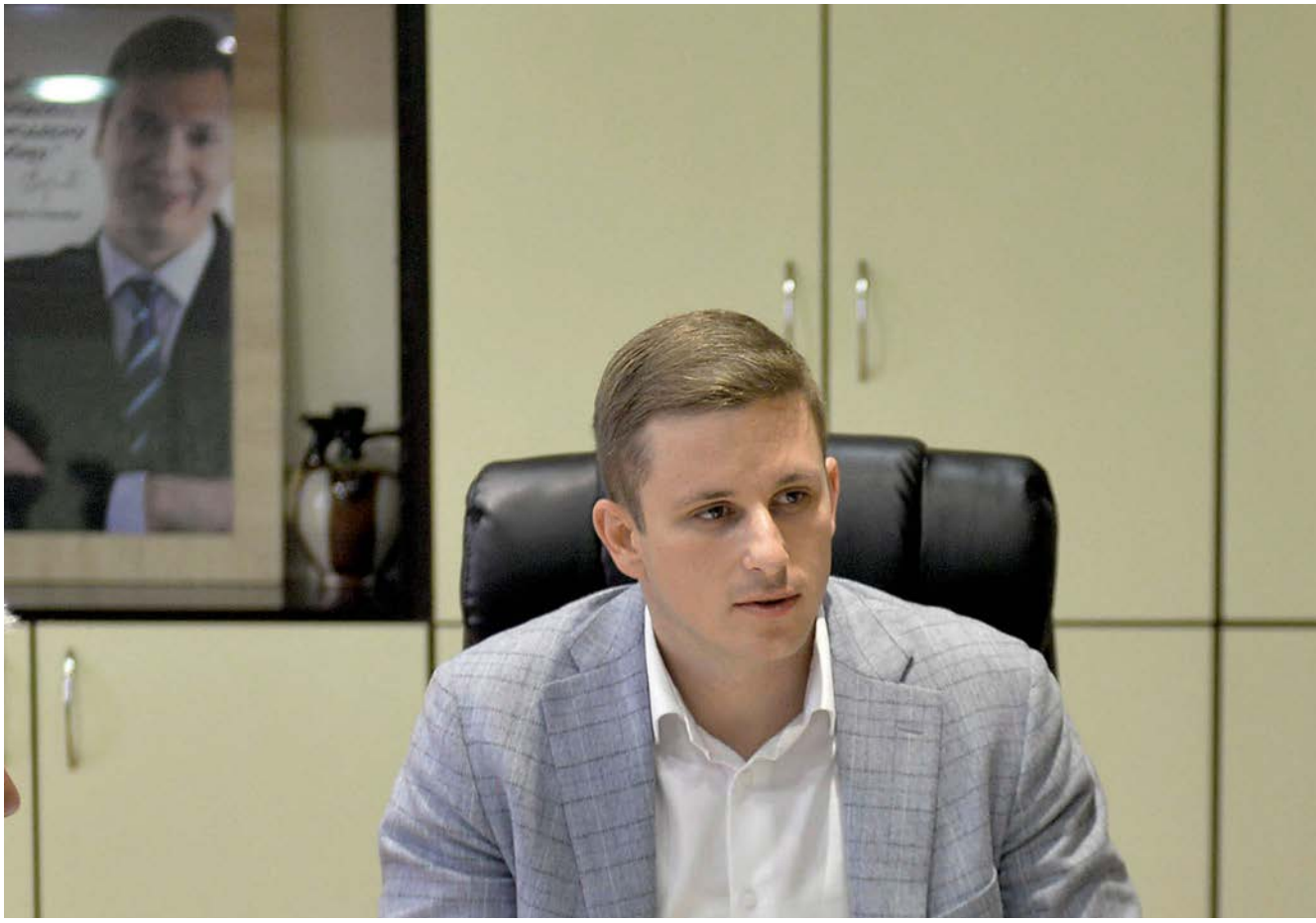

NEKO TE POSMATRA: Aleksandar Jovičić
Foto: Rade Prelić /Tanjug

Kaže Aleksandar Vulin, ministar policije: "Slušajte šta govori Aleksandar Vučić!" Treći Aleksandar u ovoj priči, Jovičić, predsednik opštine Palilula u Beogradu, kao da nije slušao i možda na kraju to bude njegov najveći greh, a ne sumnja da se bavio kriminalom. Jovičić je sa grupom saradnika iz uprave Palilule uhapšen proteklog vikenda. Kaže se da je trgovao uticajem – na srpskom, uzimao je pare od ljudi da bi im završavao neke papire u opštini. Ti papiri su kod nas uvek isti: sve ono što se tiče izgradnje ili legalizacije nelegalno podignutih objekata i kvadrata.

Našli su mu 350.000 evra u gotovom kod kuće, on je rekao da mu je to novac koji je dobio na svadbi, što je postalo viralno istog trenutka i donelo mu slavu na društvenim mrežama. Oni koji prate stanje u Srbiji se pitaju: ako je taj mali šraf u sistemu SNS-a krio u kući 350.000 evra gotovine, koliko zapravo ima novca i imovine, i koliko imaju oni koji su iznad njega u stranačkoj i hijerarhiji vlasti!?

Šta se dogodilo pa se krenulo na Jovičića, kome se on to zamerio, zašto Vučić hapsi dojučerašnju nadu SNS-a, čoveka koji je stasavao uz njega, onoga koji je sutra trebalo da bude perjanica najveće partije na svetu? Da li je on samo žrtveni jarac zaklan da bi se EU i drugi bogovi iz sveta umilostivili kada je reč o oceni da u Srbiji nema vladavine zakona, ili se opet radi o nekom unutrašnjem ratu u partiji koja želi da je javnost vidi i doživi kao monolit iz filma Stenlija Kjubrika *Odiseja u svemiru 2001*, monolit oko koga igraju majmuni?

SAD NIKO NE MOŽE DA KAŽE

Kako se Jovičić našao u pritvoru, tako se krenulo sa ocenama iz stranke, koje se ponavljaju iz dana u dan u tabloidima. Te ocene su jedinstvene: ovim se pokazuje da institucije rade, da je Srbija pravna država u kojoj nema zaštićenih. Ako je pao neko ko je bio budućnost budućnosti u koju se veruje, onda bi svima trebalo da bude jasno da tvrda ruka zakona neće mimoići ni najjače i najomiljenije. Ali, pre tumačenja, da vidimo ko je pali anđeo.

Životni put Aleksandra Jovičića je put naprednjačkog skorojevića, čoveka gladnog svega zbog okolnosti u kojima se obreo i njegove reakcije na moć, uticaj i novac kada se nađe u njihovoj blizini. To je priča u malom o vlasti koja devet godina upravlja Srbijom.

Rođen je u Srebrenici 1987. godine, a od 1992. živi u Beogradu. Oženjen je Mirjanom Knežević Jovičić, vlasnicom firme za uređenje enterijera i proizvodnju name-

štaja "Diva furniture". Tabloidi, a i brojni izvori iz policije potvrđuju da je u mladosti bio "u šemi" sa Dijanom Hrkalović, trenutno najvećom otpadnicom SNS-a.

Jedini Jovičićev kvalitet bio je što se u SNS učlanio na vreme, još 2008. godine. To je bila ulaznica za veliki svet na koji je trebalo i moralo da se čeka, ali se, bar privremeno, isplatilo. Od *plakatdžije* i lokalnog sakupljača potpisa, za nekoliko godina je dogurao do visoke funkcije u skupštini grada, potom i do mesta predsednika opštine.

Jovičić je od 2016. godine predsednik opštine Palilula, jedne od najvećih u Srbiji i najzanimljivijih u Beogradu. Nastanjen je u Borči i za svog vakta se trudio da za svoje naselje uradi ponešto – to se videlo od prvog dana stupanja na dužnost, kada je svojim komšijama iz Borče dodeljivao poslove uređenja naselja, staničnih mesta i slično.

Palilula je opština koja se prostire od centra Beograda skoro do Zrenjanina (MZ Besni Fok), i poput Voždovca čini Srbiju u malom. Opet, Borča je naselje poznato po navijačima Partizana i neko bi mogao da pomisli da je Jovičić imao neke kontakte sa grupom Veljka Belivuka, koja je imala jako uporište u tom prigradskom naselju.

Njega sada terete da je u periodu od 2016. do 2018. godine uz pomoć građevinske inspekcije na toj opštini trgovao uticajem – čitaj, dozvoljavao divlju gradnju i dogradnju za pristojnu naknadu.

GDE JE TU POLITIKA

Njegova karijera vezana je za boravak Nebojše Stefanovića na mestu prvog čoveka beogradskih naprednjaka. Kada se, krajem maja, dr Nebojša povukao (povučen je) sa te funkcije, Jovičić je ostao na ledini i njegova glava je prva posledica te smene. O svemu naširoko pišu tabloidi, pozivajući se na brojne izvore koji kažu da se Jovičić navodno gnušao Vučićeve "radne etike", i da je govorio da "dok se kod Vučića radi, kod Nebojše se dele torte".

Te torte bile su parcele i dozvole za divlju gradnju, kojih ima po celom gradu. Izgradnja u Beogradu je eksplodirala posle 2014. godine i svodi se na dva koloseka: skupoceni blokovi građeni po uzoru na Beograd na vodi (koji je prvi i najveći projekat divlje gradnje ove vlasti), a drugi je tzv. "investicioni urbanizam", u kome se oprobao ko god je mogao da se nagodi sa vlasnicima parcela bilo gde u gradu. Skoro da ne postoji objekat koji je izgrađen prema planu prezentovanom na tabli ispred gradilišta – tamo gde se do 2012. godine zidalo do pet spratova, poslednjih godina se zida sedam ili osam.

Neka inspekcije reaguju, neka mediji izveštavaju, ali ne dešava se ništa jer, vidimo na primeru Palilule, sa vrha opštine se odlučilo da se hrani divlja i nelegalna izgradnja, pošto ona donosi svima u lancu dobru zaradu. Jovičić, za koga se sada kaže da mu proveravaju celokupnu imovinu, je možda imao i svoje firme za projektovanje, izgradnju i uređivanje stambenih objekata, pod imenom "Eagle projects" i "Eagle construction", te "Diva furniture" (kompanija koja je registrovana na njegovu suprugu Mirjanu).

Kako to vole da kažu stalni posetioci koji su deo inventara beogradskih kafića, "imao je dobru priču" – lukavo je smislio ne samo da uzima provizije od onih kojima su dokumenta potrebna, nego i da se sam ogleda u izgradnji. S kim je bio povezan, da li je to "Daka", da li Željko Rutović, da li je sa njima ili za njih radio, ili je morao da radi, verujemo da će pokazati istraga. Ono što je jasno jeste da je posle godina u kojima mu je sve to bilo odobreno i dozvoljeno, teško je verovati bez amina "sa vrha", odlučeno da ide "pod mač" da bi se partija odbranila, odnosno da bi se sačuvao rejting Aleksandra Vučića pred naredne izbore. To je ocena poznavalaca političkih prilika u Srbiji.

ZAŠTO BAŠ ON

Čini se da je lako bilo naći Jovičića "za posluženje" javnosti željnoj nekakve pravde. Narod vidi da se naprednjaci bahate, da se basnoslovno bogate i ne pomaže više ni stalno upiranje prstom u tajkune i one iz prethodne vlasti, jer su naprednjaci i Vučić na vlasti već deceniju. Za to vreme, obogatio se i kurta i murta, od Horgoša do Dragaša i od Zaječara do Užica Srbija je isprepletena latifundijama lokalnih SNS moćnika, putevi su puni naprenjačkih lendrovera, kajena i drugih džipova koje voze predsednici opština, inspektori, direktori, poslanici...

Jovičić je mlad, može da preživi kaznu, blizak je Stefanoviću i iz Beograda je – lako je pokazati kakve je sve svinjarije radio. Što je još važnije, on je poruka svima iz Stefanovićeve okoline šta ih čeka ako ne budu bili poslušni, ali i ako zatreba još neko da ide na panj. Počela je rekonstrukcija beogradske partije, potrebno je sve pročistiti da bi se nekako namakla većina sa Šapićem (četvrtim Aleksandrom u ovoj priči) na izborima koji dolaze.

Da li će ovaj trik da donese neke poene? U to ćemo tek da se uverimo, ali, to znamo, Vučić ne radi ništa naprečac i treba očekivati još vatrometa. On će da posluži za dizanje dimne zavese, da poverujemo da se nešto menja dok skaredni objekti širom grada pretvaraju Beograd u bezobalnu Kaluđericu. S tim da je Kaluđerica sve to prošla pre 30 godina, pa sada po nekim stvarima izgleda uređenije i ljuđenije od delova Palilule, Zvezdare, Voždovca i Vračara.

A šta će biti sa Jovičićem? Ništa. Podneće on i veće stvari da sačuva "zarađeno na svadbi", a možda pozove i zvanice sa svadbe, vrh SNS-a, da mu budu svedoci, ako slučaj ikad dođe do suda. Znaju oni sve, a posebno onaj koga treba slušati. Pažljivo. ¶

SLOBODAN GEORGIJEV

Jovičić je mlad, može da preživi kaznu, blizak je Stefanoviću i iz Beograda je – lako je pokazati kakve je sve svinjarije radio. Što je još važnije, on je poruka svima iz Stefanovićeve okoline šta ih čeka ako ne budu bili poslušni, ali i ako zatreba još neko da ide na panj

Municija iz plastenika

Neeksplodirani meci protivavionskih topova 30 milimetara sa fosfornim punjenjem na vrhu i temperaturno nestabilnim, granata 76 milimetara, pa onda 105 mm, 125 mm, 110 mm, 152 mm i 155 mm, neeksplodirani upaljači za granate – sve to ispred ekipe "Vremena" ređaju meštani sela Pridvorice. Kažu: "Uzmite to i nosite, izbacite pred Ministarstvo odbrane, kad već država neće"

Nema više one narodne: "Rodilo kao pečurke posle kiše", sad će biti: "Rodilo kao granate u Pridvorici". To je deo komentara posledica eksplozije u fabrici namenske industrije "Sloboda" kod Čačka, smeštene u kotlini toga sela. A najzastupljenija vrsta letine u Pridvorici biće – granate.

Državni, paradržavni, a i većina lokalnih medija o tome su izvestili sporadično, naglašavajući da niko nije stradao, niti je povređen; to što su tamo danima razasute granate i razna municija po dvorištima, voćnjacima, pašnjacima, nije im bitno. U isto vreme, ekipa Civilne zaštite Čačka slika se u Vrnjačkoj Banji na međuopštinskom skupu, pod okriljem međunarodnih organizacija. Džipovi, rančevi, oprema, rukovanje sa zvaničnicima, sve je ovekovečeno i u zvaničnim saopštenjima i na fotografijama. Bilo ih je, izgleda, svuda sem u Pridvorici, mestu gde bi trebalo da reaguju i po zadatku evakuišu stanovništvo.

"ZONA ODGOVORNOSTI"

"A šta je to civilna zaštita?", pitali su u nedelju oko podneva mladići iz Pridvorice, koji su došli da poprate još jednu eksploziju iz "Slobode" i njene posledice. Nikad čuli, niti videli te ljude.

Kao deca su pamtili NATO bombardovanje "Slobode". Iako je u više navrata na nju ispaljeno bar 40 projektila, kažu da je to manje od onog što se desilo u noći između 4. i 5. juna.

"Evo sad je puklo u dvorištu komšije koji ne živi tu, pa mi došli da vidimo", objašnjavaju. A u "komšijino dvorište" već je stigao vatrogasac, ne dozvoljava prilazak i snimanje – nema ništa protiv ekipe "Vremena", ali stižu mu šefovi. Kaže nam da možemo slikati malo dalje, uz ogradu fabrike, jer mu to nije "zona odgovornosti".

Lokacija je 800-900 metara udaljena od skladišta "Slobode" koje je eksplodiralo, visinska razlika od bar 200 metara. I u zvaničnom saopštenju kompanije i izjavi ministra odbrane Nebojše Stefanovića stoji da su eksplodirali neki upaljači za granate i "škart" u proizvodnji. Mladići iz Pridvorice se na to smeju i upućuju na kuću oko 200 metara ispod.

GALERIJA GRANATA

Domaćinska kuća penzionera Miodraga i Danke Broćić, otišli da žive van grada. Na stolu u verandi – geler granate, dimenzija nekih 25 sa 10 centimetara. Ona je gledala TV, pa zaspala, probudilo je nešto za šta je mislila da je grmljavina. I zapitala se otkud to kad su za sutra najavili lep dan. Kad se ta "grmljavina" ponovila, probudila je muža i pitala šta je. On je znao da često izvode eksperimente u "Slobodi", pa opsovao: "Gde u ovo doba noći?". Iziđu

VIŠE SREĆE NEGO PAMETI: Eksplozijom uništen plastenik sa municijom, pogon i granata u voćnjaku Miodraga Broćića
Fotografije: Marija Janković

napolje, kad ono "vatromet". Iz njihovog sela Čačak se vidi kao na dlanu, shvate o čemu se radi i pravac u grad kod rođaka, u izbeglištvo.

Vraćaju se sutradan, nađu geler koji je doleteo a onda u savršeno održavanom voćnjaku iza kuće novo iznenađenje, "lep" primerak zrna haubičke granate 152 milimetra. Niko nije došao da se zainteresuje, ogradi i proveri da li je opasno, a pogotovo ne da ga ukloni.

Posle "izviđanja" terena sa vrha brda, silazimo do ograde "Slobode" i tu nas šokira saznanje da tamo nema nikakvog obezbeđenja – ni vojnog ni policijskog. Da smo hteli, mogli smo ući u sam krug objekta, na mesto detonacije. Razum govori da se to ne radi, slika se sa pristojne udaljenosti, a onda nam ozbiljan čovek, povremeni stanovnik tog kraja, pokaže sve projektile, koje je on, kao odgovoran građanin, označio. Ništa Vojska, Ministarstvo odbrane, Centar za razminiranje, razne organizacione celine MUP-a...

Niko nije našao shodno to da uradi, da izađe na teren, to napravio obični čovek zbog bojazni da deca ne počnu to da šutaju ili se igraju sa tim.

Neeksplodirani meci protivavionskih topova 30 milimetara (sa fosfornim punjenjem na vrhu, temperaturno nestabilnim), granata 76 milimetara, pa onda 105 mm, 125 mm, 110 mm, 152 mm i 155 mm, neeksplodirani upaljači za granate – sve se to ređa ispred nas. Meštani nam govore: "Uzmite to i nosite, izbacite pred Ministarstvo odbrane, kad već država neće."

Zvanično saopštenje "Slobode" od 4. juna: "Došlo je do požara u izdvojenom delu fabrike koji je predviđen za skladištenje i čuvanje elemenata za kompletiranje upaljača i gotovih proizvoda za municiju manjih kalibara. Požar je nakon kratkog vremena prerastao u serijske eksplozije." Kako i zašto? Shvata li iko u "Slobodi" da to što su napisali nema nikakve logike?

Dalje se nadovezuje Stefanović koji u svojoj izjavi kaže: "Nije bilo artiljerijske municije, kao što su objavili pojedini mediji." Zrna granata raznih kalibara, teških po 15-20 kilograma, rasejana okolo, neka cela ili u gelerima, svedoče o pravilu da čovek ne treba verovati svojim očima, nego rečima ministra. Kako objasniti porodici Broćić da im je u voćnjak, među stabla trešanja i kajsija, upao "upaljač", a ne granata od bar 15 kilograma, ili da im u verandu nije doleteo geler eksplodirane granate, 20 centimetara dužine i 10 širine. I da niko nije došao da pokuša da odnese te "suvenire".

SVUDA ISTI ŠABLON

U moru saopštenja nadležnih državnih organa stalno se pominje da su nadležne ekipe na licu mesta, koje je obezbeđeno. A nije. Zanimljivo je i ćutanje većine lokalnih medija. Zašto? Izgleda zato što su na ovaj ili onaj način na "jaslama" kompanije. Pusti opasnost, pare su u pitanju, to je filozofija. Tim sledom razmišljanja, niko nije snimio ni neeksplodirana ubojna sredstva razbacana uz saobraćajnice, po njivama, svud okolo. A šta kažu stručnjaci?

"Vojsci Srbije nedostaje 12.000 kvadratnih metara skladišnog prostora da bi skladištila svoje zalihe prema postojećim propisima. I tu je kraj. Sve ovo je rezultat prebacivanja u pretrpane fabrike namenske industrije", kaže jedan bivši oficir iz tog sektora. Dodaje i da postoji uputstvo o čuvanju municije, što bi, kada bi Generalni inspektorat Ministarstva odbrane radio svoj posao, lako dovelo do krivaca.

U čačanskoj "Slobodi" su se ta sredstva – navodno upaljači – čuvala u plastenicima, preko čije je metalne konstrukcije prebačena cirada. »

Kako kaže naš sagovornik, bivši direktor pirotehnike u "Slobodi" potpukovnik Draško Milosavljević je upozoravao da je u suprotnosti sa propisima, ali ga nisu slušali već penzionisali – nažalost, umro je od korone.

"Došli su poslušni, koji se ne mešaju u svoj posao", nastavlja naš izvor. "Važno je da su mediji javili da je uzrok varničenje sa interne benzinske pumpe. Pa na to ne može da se upeca niko ko iole razmišlja. Znate li da bi benzinska pumpa zbog tog isparenja prva eksplodirala? Ovako niži činovnici Vojnobezbednosne agencije prenose naloge svojih šefova novinarskim saradnicima na terenu i oni to objavljuju."

Kao primer da li je nešto puklo "samo od sebe" ili nije, navodi eksploziju u skladištu "Karađorđevo brdo" kod Paraćina 2006: "Upirali su se da objasne da je došlo do samozapaljenja protivavionskog metka od 20 milimetara. Nijedan opit to nije dokazao, nemoguće je. Ali zvanična verzija ostaje."

Izvor "Vremena" objašnjava i zašto su mogući ti propusti u tehnološkom procesu – stari barut, koji umesto da se uništava po isteku roka jer je nestabilan, meša se sa novim, zbog količine. I to je opasnost, jer može da upali sve.

"Fabrike vojne industrije, inače, postale su mesta za zapošljavanje onog što se zove u žargonu robovska radna snaga – radi, ćuti, nemaš kvalifikaciju, a dobijaš redovnu platu – jedina ti obaveza da ideš na skupove SNS. Valjevo, Užice, Lučani, Požega, Barič, Vranje, svuda je isti šablon", kaže on.

VAN "ZONE ODGOVORNOSTI":
Mina u šumi kraj fabrike oružja
Foto: Marija Janković

Komandant Civilne zaštite Čačka Bratislav Zečević predao je 7. juna raport gradonačelniku Milunu Todoroviću u Vrnjačkoj Banji. Kakvo je stanje u Pridvorici kod Čačka, nije ih zanimalo, niti da li neki domaćin sme da kosi livadu bez straha da ne odleti u vazduh! ¶

DAVOR LUKAČ

TEOFIL PANČIĆ

Dženderaši, džandaraši i džez

Bolje da jezik bude nepočešljan, pa makar takav delovao i "neuredno" sa stanovišta čistunaca, nego da dopustimo bilo kome da nam na vrata šalje jezičku policiju

Bila su neka takva vremena kada je sviranje, pa čak i slušanje džeza bilo opasna antidržavna i antinacionalna delatnost, zbog koje ste mogli imati svakakvih problema, pa čak i dospeti iza brave. Ne bilo kakve brave, nego one za koju nemate ključ. Pisali su o tome razni, a kanda najviše i svakako najbolje Jozef Škvorecki, stari češki majstor. Bio je on kadgod običan malovaroški dripac koji je voleo da se bavi tamburanjem u tamburu na džez način, a onda su u njegov Liberec umarširali nacisti, intelektualno i moralno potkapacitirani germanski, tevtonski nadljudi, i zabranili džez kao "negroidnu dernjavu" kojom niže rase zagađuju milozvučni arijevski ambijent. Onda su fejk nadljudi bogufala prdnuli u čabar, ali se za Denija Smirickog, kako se zvaše literarni alter ego Škvoreckog, glede tamburanja nije mnogo promenilo jer su i boljševički oslobodioci koji su umarširali u varoš negde iz pravca istoka gajili podjednako opasnu odbojnost prema džezu, samo su je obrazlagali iz "klasnog" štono kažu diskursa: džez je bio "dekadentna imperijalistička dernjava koja kvari moral radničke klase". I jedni i drugi su, bajdvej, smatrali da sav taj džez ima nekako previše veze sa seksom i telesnošću, a i popovi svih fela su se slagali s tim, uvereni da u paklu postoji poseban folder za Čarlija Parkera i sve njegove slušaoce.

Zašto sam se baš ovih dana setio ove stare priče? Džez, hvala nebesima, odavno nije izvan zakona, osim u Severnoj Koreji, gde je sve izvan zakona. Zato što me jezik – ne parče mesa u ustima, nego temeljno sredstvo međuljudske komunikacije pomoću glasova, odn. slova – u osnovi podseća na džez: ne samo da je najbolji, nego je i jedino upotrebljiv kada je slobodan, nepotkresan, nezauzdan u bilo kakve kanone, kada je anarhičan i slobodan da improvizuje u svakom mogućem pravcu (jer to je način na koji se razvija, ostaje živ i svež) i naravno, kada njegovim korisnicima (a to smo, dakle, svi) niko ne preti kaznama zbog načina na koji ga koriste.

Nadiglo se ovih dana nešto prašine oko novog Zakona o rodnoj ravnopravnosti, čije neke odredbe se, na način za demokratske standarde odviše neposredan i naročito odviše zapovedan, bave upotrebom jezika iliti javnom jezičkom praksom. Najviše se galame diglo oko intencije zakonodavca da *naredi* da se u službenoj upotrebi ubuduće koristi isključivo "rodno osetljivo" nazivlje (a, šta kažete – *nazivlje*: dražesna tuđmanistička inovacija!) za profesije tipa pilotkinja, centarhalfkinja i vodičica (primere sam maznuo iz sjajnog teksta prof. Ranka Bugarskog u "Danasu").

E sad, tamo gde se propisuje šta se u jeziku *mora*, tamo se po automatizmu i po logici stvari propisuje šta se u jeziku *ne sme*. A tamo gde se u jeziku nešto ne sme, stvaraju se uslovi za nastanak gorespomenute tuđmanističke situacije: tu caruje nasilje nad jezikom kao najreprezentativnije ospoljenje nasilja nad društvom, kulturom, identitetom. A sve, naravno, u ime "zaštite" upravo tih visokoparnih vrednosti. I tu se progonjeni "zvanični" jezik pretvara u karikaturu, a pravi, slobodni jezik nastavlja paralelni život negde u šikari, na margini, tamo gde mu ne mogu ništa. I na kraju pobeđuje jer je živ, žilav, otporan na sve bakterije i viruse upravo zato što im je bio sve vreme izložen.

Ali, ne bismo "mi" bili "mi" da se stvari nisu iskomplikovale upravo na način dostojan džezerskih romana i priča Jozefa Škvoreckog. Protiv represivne namere zakonodavca ustao je Odbor za standardizaciju srpskog jezika, iznenađen i uvređen već i zato što nije konsutovan u ovoj stvari, iako je odnekud uveren da mu je misija i smisao u tome da kerberiše u svim pitanjima oko (srpskog) jezika. Onda je i Matica srpska, kroz nekoliko desetina reprezentativnih imena i prezimena svih rodova i polova, napisala slično pismo na istu adresu. Lepo. Da neki sveže sleteli vanzemaljac brzinski nauči srpski, ali da usled brzanja ostane da mu fali društveno predznanje iliti "kontekst", pomislio bi jadničak da su uglednici iz Odbora – a bogme i dobar broj ovih Matičinih – ustrajni slobodari koji shvataju (i u svom životu & radu primenjuju) značaj jezične slobode za ukupnu slobodu mišljenja i življenja u jednom civilizovanom društvu. Avaj, mi koji smo na Zemlji nešto duže znamo da tome nije baš tako... Te i srodne institucije žilava su uporišta jezičkih puritanaca i čvrstorukaša, nacionalističkih mistifikatora i mitomana; njima autoritarno, zapovedno tretiranje jezika i jezičke prakse nije nimalo strano ni nastrano, samo što bi oni to da rade iz ideološki nešto drugačijih pobuda. Što je nama, pak, važno taman koliko je i Deniju Smirickom bilo bitno da li mu zabranjuju da duva u saksofon u ime arijevske rase, ili u ime radničke klase. Iz tih i srodnih pravaca decenijama kreću ofanzive "protiv tuđica", "u odbranu ćirilice" i sličan mambo-džambo.

Naposletku se, dakle, uvek radi o odbrani slobode izbora i o izvesnoj, kako da je nazovem, *komociji u jeziku*, koja je strahovito važan deo društvenog i kulturnog zdravlja. Bolje da jezik bude nepočešljan, pa makar takav delovao i "neuredno" sa stanovišta čistunaca, nego da dopustimo bilo kome da nam na vrata šalje jezičku policiju, bilo progresivnog *dženderskog* ili tradicionalnog *džandarskog* stila. I zato, relax, nema razloga da bilo ko uzmiče pred uzurpatorima i otmičarima vlastitog jezika. Ako mene pitate, i dalje ću se povinovati samo osećanju za maternji jezik, moj životni i radni "instrument". I naravno, i dalje ću slušati džez. Džez vam postavlja prirodne granice, a one su, gle, sasvim nevidljive. I nigde nema ni policije ni carine. ¶

PATRIJARH SVIH GRAĐANA

Jezik crkvenih velikodostojnika često je umeo da bude nerazumljiv većini ljudi. Način komunikacije sa javnošću izgledao je okamenjen, kao iz nekog prošlog doba. A koliko je samo bilo teško i zamisliti da će se prvi čovek Srpske pravoslavne crkve pozivati na bilo koga iz 20. veka, a kamoli na Džonija Štulića. Njegovo ophođenje u duhu vremena, poruke koje šalje prethodnih meseci, došli su kao pravo osveženje i prikaz jednog novog lica SPC, dok je on sam uspeo da se izbori za to da ga posmatraju izvan podele na "naše" i "njihove" – koji god bili i jedni i drugi

Slika broj jedan: Vaskrs je, sunčan dan, patrijarh sedi u čelu stola i ruča sa beskućnicima, atmosfera deluje spontano i neusiljeno. Dva dana ranije, slika broj dva: Veliki petak je, kod Mostarske petlje šeta čovek u jednostavnoj mantiji, u pozadini kran i rogobatna zgrada u nastajanju. Autor fotografije piše: "Nigde nikoga nema. I negde na pola tog mosta vidim da je u pitanju Njegova svetost patrijarh srpski Porfirije".

Pre nekoliko dana izabran je i novi gradonačelnik Zagreba, kandidat zeleno-leve koalicije "Možemo" i dugogodišnji ekološki aktivista Tomislav Tomašević. Patrijarh Porfirije mu šalje čestitku u kojoj, između ostalog, stoji: "Svojevremeno je veliki zagrebački pesnik Branimir Džoni Štulić pevao 'kada Zagreb izranja iz sna', što me je podstaklo da izrazim nadu, koja je, uostalom, i nada svih žitelja ovog lepog grada, da je pred nama novo jutro koje će promeniti sve."

Pismo pisano na latinici, potpis ćirilični. Ta se čestitka proširila po medijima i društvenim mrežama izazvavši ushićenje verujućih, ali i onih koji o Crkvi neretko imaju stav, ali o njoj znaju taman koliko poslanici u današnjoj Skupštini o kulturi dijaloga.

Čime je sve obeleženo prvih nekoliko meseci stolovanja patrijarha Porfirija? Šta protekli Sabor i atmosfera koja ga je pratila poručuju o nekadašnjem mitropolitu zagrebačko-ljubljanskom? Kako ovih dana i nedelja izgleda odnos Crkva – društvo i Crkva – država, a kako unutarcrkveni odnosi? Odnosno šta sve pomenuto govori o prvom među jednakima u SPC?

ZAGREBAČKI UVOD, BEOGRADSKA RAZRADA

Sredinom jula 2014. godine u tron mitropolita zagrebačko-ljubljanskog uveden je do tada vikarni episkop jegarski Porfirije. Samo dva meseca ranije, tadašnji patrijarh Irinej poslao je prvo pismo papi Franji o Alojziju Stepincu za koga se, tih meseci, šuškalo da bi mogao uskoro biti proglašen svetim.

Mitropolit Porfirije u narednim godinama stoluje u hrvatskoj prestonici; za to vreme, papa Franja predlaže osnivanje mešovite pravoslavno-katoličke komisije koja će detaljno razmatrati život kardinala Stepinca – čije je (ne)delovanje za vreme NDH u najmanju ruku sporno – sa idejom da predstavnici crkava i stručnjaci sednu za jedan sto i govore o izvorima, dokumentima, svedočenjima... Gest skoro pa neuporediv sa bilo čim u odnosima Pravoslavne i Rimokatoličke crkve. Hrvatska biskupska konferencija je u nekom od narednih saopštenja kazala da je pitanje proglašenja Stepinca svetim gotova stvar, samo se za koji mesec odgađa.

Kao član pomenute Komisije izabran je i tada mitropolit Porfirije. I zašto je uopšte to važno?

Odnosi između Rimokatoličke crkve u Hrvatskoj i SPC i bez toga su često umeli da budu napeti kao struna; međudržavna trvenja sa podgrevaju svako malo; teret prošlosti ne popušta; od 2015. godine raste ponovo revizionizam u hrvatskom društvu; u toj uzavreloj atmosferi, predstavnik SPC sedi u komisiji koja preispituje ličnost jednog od najvažnijih kardinala dela hrvatskog društva i većine u Crkvi u Hrvatskoj, istovremeno pokušavajući da izgradi dobre odnose sa svojim domaćinima. Ako bi se nešto moglo nazvati "hod po žici", bilo je to ovo. I ako se na nekom mestu tražila delikatnost, sposobnost da se meri svaka svoja reči i da se bude prijemčiv, to je bilo mesto mitropolita zagrebačko-ljubljanskog u tom trenutku.

Sedam godina kasnije, kada se vratio iz Zagreba u Beograd, sadašnji srpski patrijarh imao je više prijatelja i veza tamo nego što imaju mnoge vladike koje stoluju u Srbiji sa vernicima u svojoj eparhiji. Drugim rečima, navikao je da održava ravnotežu u naizgled nemogućim uslovima, da miri ljude i struje. Tu osobinu je nesumnjivo pokazao u prethodnim mesecima, a najpre na nedavno održanom Svetom arhijerejskom saboru.

Foto: Dimitrije Nikolić /Tanjug

Naime, svako ko je pratio prethodne Sabore, pre ovog majskog, zna kako su izgledali novinski napisi, a ko ih je pratio pobliže, zna i kakvo je mučno raspoloženje neretko vladalo.

Međutim, umesto dosadašnje buke i besa, sada je mahom nastupila tišina, ali ne predolujna.

Bez prejakih reči i mahom bez iznenađujućih odluka i događaja (ako se izuzme onaj sa premijerom Crne Gore Krivokapićem) stvari su prošle mirno, a pozivi na sabornost i jedinstvo nisu zvučali kao prazni eho. Kao što je autentično zvučala i patrijarhova izjava data nešto ranije "Večernjem listu": "I još da prijateljima napomenem da u našoj Crkvi postoji realna demokratičnost. Jesam patrijarh, ali nemam prava ni ambicije da drugim episkopima nametnem neku odluku ili stav. Postoji čak mogućnost da patrijarh u Saboru bude nadglasan, i to mora da se poštuje."

Tako je jedan mladi vladika, nakon Sabora, u prolazu prokomentarisao: On nas pušta da pričamo... I sluša nas.

JEZIČKA (R)EVOLUCIJA

Uz ovo zaceljivanje podela, još jedna njegova odlika postala je prvi utisak ovih meseci – patrijarh Porfirije više nego dobro razume suvremeni svet i njegovo funkcionisanje. I dok su Zakon o rodnoj ravnopravnosti te gramatički, stilistički i ini momenti koji se predlažu izazvali protivljenje, dotle je jedna druga, reklo bi se i lepša, promena naišla na mnogo topliji prijem u našoj javnosti.

Naime, jezik crkvenih velikodostojnika često je umeo da bude nerazumljiv većini ljudi. Način komunikacije sa javnošću izgledao je kao okamenjen, iz prošlog doba. A koliko je samo bilo teško i zamisliti da će se patrijarh pozivati na bilo koga iz 20. veka, a kamoli na Džonija Štulića. Njegovo ophođenje u duhu vremena je došlo kao pravo osveženje, prikaz jednog novog lica SPC. Obrazovanog, informisanog i u toku sa savremenom kulturom, školovanog u inostranstvu, sa ličnim iskustvom o tome kako je to biti manjinska crkva i kako je, naspram toga, biti većina.

KOREKTNO I UMERENO

Iako je opravdano važio za jednog od vladika koje bi aktualna vlast u Srbiji volela da vidi na čelu Crkve i kojeg su prorežimski mediji svesrdno hvalili, od kada je dobio patrijarašku panagiju i žezlo, odnosi sa državnim vlastima nisu nešto što na bilo koji način upada u oči.

Ubrzo nakon stupanja na patrijaršijski tron, susreo se sa predsednikom Vučićem i u pratećoj izjavi bio je sveden i umeren. Kada hvali državni vrh, što se povremeno desi, čini to vrlo biranim rečima. »

Rečita pitanja i rečiti odgovori

Na pitanje "Večernjih novosti" (u integralnoj verziji intervju je objavljen na sajtu SPC) o tome šta bi izdvojio kao najvažnije u uticaju kojim se Pravoslavlje može suprotstaviti današnjem svetu, odnosno šta je ono što bi se "u našem nacionalnom identitetu i karakteru moglo pokazati kao spasonosno, kao snaga koja bi nas u iskušenjima koja živimo, jednako kao u iskušenjima koja nam predstoje, moglo zaštititi i sačuvati", patrijarh Porfirije je, između ostalog, odgovorio: "Zbog toga snagom koja bi se mogla pokazati spasonosnom smatram obrazovanje, pre svega nadahnuto jevanđelskim duhom, ali i svako znanje i obrazovanje koje doprinosi dobru pojedinca i zajednice. Dobar i poštovanja vredan primer za to na našim prostorima je poduhvat gospodina Aleka Kavčića, koji je, po propisanom planu i programu, svim osnovcima u Srbiji stavio na raspolaganje sve besplatne udžbenike."

Potom u istom intervjuu, novinar kaže: "Prvu posetu kao patrijarh preduzeli ste na Baniji i u Jasenovcu. Eparhije SPC u Hrvatskoj imaju zaduženje da pre svih neguju molitveno sećanje na žrtve ustaškog režima tokom Drugog svetskog rata. Da li je sazrelo vreme da srpski narod u punoj meri spozna razmere stradanja u Jasenovcu i drugim logorima smrti i konačno svenarodno počne da neguje uspomenu na stradale?"

Patrijarh, sa druge strane, odgovara: "To što se u Jasenovcu nalazi pravoslavni hram Božji, što je vladika Jovan osnovao manastir na tom mestu, pravi je i, po mome mišljenju, jedini način na koji Crkva neguje uspomenu na stradale. Sabiranjem u Jasenovcu i na drugim sličnim mestima, molitvom, služenjem Liturgije, sticanjem blagodati Duha Svetoga, mi preobražavamo sebe. A preobraženi i oblagodaćeni čovek nikada neće nečije potomstvo, nečiju decu, kriviti za ono što su činili roditelji. Pravoslavni hrišćanin će graditi mir, prijateljstvo, a ne zlopamćenje ili, ne daj Bože, osvetu. Paradoks hrišćanske vere je da na mestima poput Jasenovca, molitvom Hristu, prvom mučeniku i stradalniku, ali i načalniku spasenja i života, dobijamo snagu da se svim duhovnim i ljudskim kapacitetima borimo za mir, dobro i razumevanje među ljudima, da se borimo za svakog čoveka. Govorim o onome u šta Crkva veruje i što čini. Međutim, ni ono što čine istoričari – proširivanje i utemeljeno ispitivanje znanja o zlu demonskih razmera koje je pretrpeo naš narod u NDH u Drugom svetskom ratu – što Crkva, naravno, podstiče, a što posle formira prosvetu i školstvo, ne treba da služi zlopamćenju, nego da bude opomena svima da se nikada i nigde ne ponovi. U tom smislu pominjem i misao dobroga, stradalog Bonhefera, da se uloga hrišćana u svetu ne može svesti na previjanje rana nastalih pod točkom nepravde, nego da je taj točak neophodno zaustaviti. Naše kolektivno sećanje treba da se rukovodi mišlju blaženopočivšeg patrijarha Germana da ćemo oprostiti, ali nećemo i ne smemo zaboraviti. Nećemo zaboraviti ne da bismo se nekome svetili, nametali krivicu pokolenju koje krivice za to nema, nego zato što su pobijeni naši najbliži rođaci i susedi, a mi verujemo u vaskrsenje mrtvih i u ono što je Njegoš rekao: Duša ljudska jeste besamrtna. Negovati molitvenu uspomenu je isto što i negovati veru u vaskrsenje mrtvih."

»

"Princip sekularne države, to jest princip odvojenosti Crkve i države za mene je najbolji mogući. Svako treba da radi na svom polju, ali isto tako je važno da sarađujemo u svemu gde ima mogućnosti i potrebe za dobro svih: Crkve, države, građana. Što su bliži i bolji odnosi Crkve i države, uključujući patrijarha i predsednika ili kralja, a zasnovani su na demokratskim principima i procedurama, na punom poštovanju slobode svih, to je bolje za sve", izjavio je nedavno. Ima se tu još štošta pametnog pročitati.

Pre nekoliko dana uputio je dopis ministarki Maji Gojković povodom Nacrta zakona o kulturnom nasleđu, ukazavši, između ostalog, da se "ni u jednom članu zakona ne pominje Autonomna pokrajina Kosovo i Metohija, gde je kulturno nasleđe najugroženije", kao i da je "s tim u vezi ukazao na mogućnost nedobronamernih zaključaka da je izostavljanjem južne srpske pokrajine iz teksta ovog krovnog zakona, pokrajina isključena iz

Reakcija

Neistinite informacije

Intervju: Aleksandar Jovanović Ćuta – Srbija se trovati ne može, Vreme br. 1581

U mediju "Vreme" je 22. aprila 2021. godine na stranicama 25, 26 i 27 objavljen tekst autora Zore Drčelić pod nazivom "Srbija se trovati ne može". U navedenom tekstu objavljene su neistinite informacije koje se odnose na Nikolu Petrovića iz Beograda, ulica Čakorska broj 7.

U navedenom tekstu objavljene su neistinite informacije da običnim seljacima nisu dozvolili, ali su dali Nikoli Petroviću da na Crnom vrhu, Crnovačku reku spakuju u cev i da se ispostavilo da je sve prevara bila, iza navodnih vodenica krile su se MHE i namera tadašnjeg G17+ da ostavi Staru planinu bez vode

Odgovor na informaciju:

"Neistinite su sledeće objavljene informacije: običnim seljacima nisu dozvolili, ali su dali Nikoli Petroviću da na Crnom vrthu, Crnovačku reku spakuju u cev i da se ispostavilo da je sve prevara bila, iza navodnih vodenica krile su se MHE i namera tadašnjeg G17+ da ostavi Staru planinu bez vode"

ADVOKAT IGOR ISAILOVIĆ, PUNOMOĆNIK NIKOLE PETROVIĆA

sistema državne brige, što svakako nije slučaj i može da umanji značaj ogromnih napora koje država čini u zaštiti srpskog kulturnog nasleđa na Kosovu i Metohiji". Dalje je ukazao i na druge manjkavosti Nacrta. Samo nekoliko sati kasnije oglasila se Maja Gojković i složila se sa svim. Usledilo je patrijarhovo najlepše hvala. Crkva će biti konsultovana, odnosno sa Crkvom će biti usaglašen tekst pomenutog Zakona.

Kada je reč o Kosovu, on je govorio u prethodnim mesecima ono što SPC govori neprestano, a sve je i potcrtano poslednjim događajima vezanim za teškoće Crkve na KiM. Kako stoji u izveštaju na sajtu SPC, nakon susreta predstavnika Crkve sa Miroslavom Lajčakom, specijalnim predstavnikom Evropske unije za dijalog između Beograda i Prištine, i Metjuom Palmerom, američkim specijalnim izaslanikom za Zapadni Balkan, iz SPC su istakli da podržavaju dijalog, ali da se u slučaju Kosova i Metohije radi o nezakonitoj secesiji dela teritorije te da ne postoji način da se nametne rešenje koje će tu secesiju prihvatiti, kao i da je ophođenje prištinskih vlasti prema SPC neprihvatljivo.

Patrijarh Porfirije je dodao da kroz dijalog treba ići "ka evropskom rešenju, koje je u duhu Evropske unije, gde granice omekšavaju i postaju manje važne". Kada je, još kojom prilikom, takođe govorio o Kosovu, govorio je o "duhovnoj pripadnosti" i zavetu.

IZJAVE I ĆUTNJE

Možda je najmanje očekivano bilo saopštenje iz kabineta patrijarha u kojem se kaže da u predstojećem periodu on neće davati intervjue, odnosno da će to činiti samo uoči velikih praznika ili kada to zahtevaju određene okolnosti, a da će o svim temama govoriti u propovedima. Kao neko ko je bio na čelu RRA i koji je imao vrlo dobre odnose sa medijima, on svakako shvata njihovu važnost u današnjem svetu.

Ta odluka je, kako je navedeno, doneta usled ogromnog broja zahteva koji svakodnevno stižu u Patrijaršiju. Prvi meseci stolovanja su svakako već po sebi veoma zahtevni. To se vidi samo ako se prati broj vesti o posetama i susretima, a kamoli kada se zagrebe dublje. S druge strane, da li će se zaista patrijarh, na mnoštvo aktuelnih pitanja koja javnost ima da postavi i koja ona smatra važnima, obraćati toj istoj javnosti nekoliko puta godišnje? Pre će biti da je to onaj početni momenat u kojem se rešavaju goruće stvari, a da će odnos SPC sa medijima doći na dnevni red.

ČIJI STE VI

Sve u svemu, patrijarh je uspeo da u nekoliko meseci u dobroj meri postane i "naš" i "njihov", koji god bili naši i koji god bili njihovi. U ovim okolnostima, u ovakvoj političkoj situaciji i društvu, to je ozbiljan podvig.

Naravno, njegovo vreme, kao i vreme jednog savremenijeg vođstva Crkve koje time ne gubi na duhovnosti, tek dobija svoj zamah. Biće tu i razočaranja za one koji očekuju brze promene ili imaju suviše jasna očekivanja kada bi i kako trebalo da se ponaša i reaguje, biće tu sigurno zastajkivanja i balansiranja, ali ako je suditi po jutru – dobri dani ipak dolaze. ¶

JELENA JORGAČEVIĆ

Promocija knjige

ANTIBIROKRATSKA REVOLUCIJA

razgovori u seriji
Ostavinska rasprava

Uvod u istoriju propadanja

Архипелаг

NOVI OPTIMIZAM

Novi Sad
četvrtak, 10. jun, 19 h
Radio Kafe
Svetozara Miletića 45

dr Nebojša Vladisavljević
reditelj Želimir Žilnik
dr Janja Beč Neumann
dr Duško Radosavljević
dr Miroslav Ilić
kritičar Teofil Pančić
pisac Gojko Božović
Moderator: Nedim Sejdinović

Beograd
ponedeljak, 14. jun, 19 h
CZKd
Centar za kulturnu dekontaminaciju
Birčaninova 21

dr Milan Podunavac
dr Jovo Bakić
dr Filip Ejdus
dr Nebojša Vladisavljević
novinar Vladimir Milić
pisac Gojko Božović

Postrojavanje pred zamenikom jednog od pomoćnika

Otkako perspektiva proširenja EU na Zapadni Balkan nije više tema, Brisel suštinski nema šta da ponudi stranama u dijalogu. Nedavna laka diplomatska ofanziva koju predvode Lajčak i Palmer, pred najavljeni susret Aleksandra Vučića i Aljbina Kurtija sredinom juna u Briselu, pokušaj je da se nešto pokrene "s mrtve tačke" i kampanjski ubrza pred letnju pauzu i predizbornu jesen u koju ulazi Srbija

Možda najveća neobičnost u poseti zapadnih zvaničnika Beogradu povodom priprema za nastavak briselskog dijaloga o Kosovu jeste to što Kosovo, prvi put, nije bilo jedina tema za razgovor. Rio Tinto je bio jednako važan, možda i važniji. Ili je bar pokupio više medijske pažnje

Metju Palmer, specijalni predstavnik Stejt departmenta za Zapadni Balkan, nije naredio opozicionim političarima 1) da puste Vučića da oposli Kosovo i 2) da Rio Tinto ostave na miru. Nije bilo naredbodavnog tona, a nije bilo ni uslovljavanja, dobilo je "Vreme" nezvaničan odgovor od sagovornika upoznatog s detaljima susreta američkog zvaničnika s delom srpske opozicije. A da li je Palmer savetovao opozicione lidere da ne treba baš sad da guraju prst u oko predsedniku Aleksandru Vučiću oko ovih pitanja? "To ne mogu vam da kažem", bio je iskren naš izvor.

Mlađan Đorđević, osnivač pokreta "Oslobođenje", nekadašnji savetnik za Kosovo i Metohiju Borisa Tadića, bivšeg predsednika Srbije, poznat i kao prijatelj i poslovni partner Dragana Đilasa, predsednika Stranke slobode i pravde, izgleda da je imao hrabrijeg sagovornika od "Vremena" kad je na svom Tviter nalogu napisao: "Od jataka saznajemo da su tri tačke današnjeg sastanka čika Palmera sa opozicijom – nema bojkota, mora se na izbore, ne smetajte Vučiću da završi posao oko Kosova i ne napadajte Rio Tinto."

Đilas nije bio na sastanku s Palmerom, bila je Marinika Tepić, potpredsednica SSP-a. Narodnu stranku je predstavljao Zdravko Ponoš, opet potpredsednik, a ne predsednik Vuk Jeremić. Bili su još Pavle Grbović, predsednik PSG-a, Dobrica Veselinović (Ne davimo Beograd) i Nebojša Zelenović, predsednik Zajedno za Srbiju, bivši gradonačelnik Šapca i osnivač nove političke organizacije, Akcija. Palmer se sastao i sa Borisom Tadićem, predsednikom SDP-a.

IZABRANI SAGOVORNICI IZ OPOZICIJE

Politikolog Cvijetin Milivojević u razgovoru za "Vreme" kaže da je izbor Palmerovih sagovornika među opozicionim liderima – simptomatičan, jer je ustanovljen na osnovu njihovog stava prema rešavanju kosovskog problema. Sem Zdravka Ponoša, kaže Milivojević, od drugih stranaka ili pokreta pozvani su oni koji su ili spremni da priznaju nezavisnost Kosova, ili su indiferentni prema tom pitanju, imaju oportunistički stav o tome, ne daju čvrsta izjašnjenja. "Ne tvrdim da su spremni za priznanje Kosova, ali nisu rezolutni u odbijanju tako nečeg. Nije, recimo, pozvan Boško Obradović iz Dveri, koji je bio deo bojkot opozicije, da ne govorim o ovom drugom delu, onima koji se smatraju nacionalnim delom opozicije", dodaje Milivojević.

Nebojša Zelenović u razgovoru za "Vreme" pak kaže da je razgovor s Metjuom Palmerom bio otvoren, da jesu razgovarali o raznim, aktuelnim temama, ali da su ključ razgovora bili izborni uslovi, zapravo kako ih poboljšati: "Zajednički stav je bio da izborni uslovi nisu na nivou na kome bi trebalo da budu i da postoje velika očekivanja od razgovora s evroparlamentarcima." O "raznim, aktuelnim temama" o kojima je bilo reči Zelenović nije želeo da govori.

Metju Palmer, zamenik pomoćnika državnog sekretara SAD, na svoju balkansku turneju pošao je s Miroslavom Lajčakom, specijalnim predstavnikom EU za dijalog između Beograda i Prištine, ne bi li zajedničkim snagama oživeli zamrle pregovore i poslali uglavnom poznate poruke i Beogradu i Prištini pred nastavak dijaloga zakazan za sredinu juna u Briselu: normalizacija, kompromis, Briselski sporazum. Novim bi se, eventualno, mogao nazvati samo redosled izjava, među kojima je Palmer i u medijima naglasio da "što se SAD tiče, međusobno priznanje Srbije i Kosova bi tu temu konačno zatvorilo, a Srbiji i Kosovu omogućilo poziciju da krenu napred", putem ka EU. U intervjuu za dnevni list "Blic", Palmer je rekao da je "apsolutno moguće" da predsednik Srbije Aleksandar Vučić i kosovski premijer Aljbin Kurti 2021. godine "stave potpis na dogovor". Ali i da je to "na njima", a da su Miroslav Lajčak i on, Palmer, spremni da pomognu da se "identifikuju oblasti na kojima treba da rade i pokušaju da dođu do dogovora".

IZMEĐU DVE VATRE: A. Vučić (u sredini) sa M. Palmerom i M. Lajčakom
Foto: Strahinja Aćimović /Tanjug

Prethodno su Lajčak i Palmer u Prištini razgovarali sa zvaničnicima privremenih kosovskih institucija. Kosovski premijer Aljbin Kurti insistira na tome da nije reč o "nastavku dijaloga" nego o "novom dijalogu", i dalje odbijajući mogućnost osnivanja Zajednice srpskih opština (ZSO).

PARALELNI PREGOVARAČ

S druge strane, na svom Instagram nalogu Budućnost Srbije predsednik Vučić je, ispod zajedničke fotografije s Metjuom Palmerom i Miroslavom Lajčakom, napisao: "Uskoro nastavak dijaloga s Prištinom i verujem u mogućnost postizanja kompromisnog rešenja."

Cvijetin Milivojević kaže da su mimo onoga što je izrečeno uočljive i tzv. protokolarne poruke koje se šalju Beogradu, pa su mu u tom smislu simptomatični i odvojeni razgovori s premijerkom i predsednikom. Razgovor s premijerkom je opravdaniji, kaže, jer Vlada Srbije bi trebalo da vodi i unutrašnju i spoljnu politiku a ne neko ko, poput predsednika Republike Srbije, ima osam protokolarnih nadležnosti. "Dalje, nijedna ozbiljna država koja drži do sebe, ne dozvoljava, ma kakvi da su razlozi u pitanju, da njenog predsednika postrojava zamenik jednog od pomoćnika američkog državnog sekretara. Palmer nije jedan od nekoliko desetina pomoćnika američkog državnog sekretara, on je zamenik jednog od desetina pomoćnika državnog sekretara SAD. To je protokolarni presedan. I to nije prvi put", kaže Milivojević, uveren da je dolazak zamenika pomoćnika američkog državnog sekretara i međunarodnopravni problem.

Generalna skupština UN je mandat za pregovore Beograda i Prištine poverila Evropskoj uniji, s očekivanjem da se, ukoliko dođe do obavezujućeg dogovora, kaže Milivojević, ponovo ide na Generalnu skupštinu UN ili SB UN: "Posle više od deset godina pregovora (traju od 2011), uvodi se Vašington, tako su bar predstavili režimski mediji, kao faktički paralelni pregovarač. Gospodin Lajčak predstavlja Evropsku uniju legitimno i legalno, jer ona ima mandat UN, dok Palmer nema ničiji mandat. Koga Palmer predstavlja? Očigledno da Amerikanci pokušavaju da preotmu te pregovore od EU uz raznorazna objašnjenja", kaže Milivojević.

Da li Amerikanci pokušavaju da preotmu pregovore ili ih je Brisel nečinjenjem ohrabrio da to učine, tek, pomaka u pregovorima nije bilo od 2013. kada su predstavnici Beograda i Prištine potpisali Briselski sporazum, u čemu je posredovala Ketrin Ešton, tadašnja visoka predstavnica EU za spoljnu politiku i bezbednost. Otkako perspektiva proširenja EU na Zapadni Balkan nije više tema, Brisel suštinski nema šta da ponudi stranama u dijalogu. Nedavna laka diplomatska ofanziva koju predvode Lajčak i Palmer pred najavljeni susret Aleksandra Vučića i Aljbina Kurtija sredinom juna u Briselu, pokušaj je da se nešto pokrene "s mrtve tačke" i kampanjski ubrza pred letnju pauzu i predizbornu jesen u koju ulazi Srbija. A tada, kako je to nedavno primetio Dušan Janjić iz Foruma za etničke odnose, ne treba očekivati od Vučića da će "rizikovati s temama kao što je Kosovo".

KO ĆE S VUČIĆEM DA PODELI ODGOVORNOST

Neće da rizikuje, ali će svakako iskoristiti kosovsku temu, pa je pre neki dan, odmah posle sastanka sa zvaničnicima Vašingtona i Brisela, najavio novi "unutrašnji dijalog". Vučić je, naime, posle susreta s Palmerom rekao da je spreman za razgovore sa vanparlamentarnom opozicijom u vezi sa pravljenjem budućih zajedničkih principa za rešenje pitanja Kosova. Sudeći po prvim reakcijama nekih od opozicionih političara, ne žuri im se, kao ni prošli put, da s Vučićem podele odgovornost, ali ne bi trebalo da začudi ako i ova Vučićeva udica postane još jedan od razloga za nove razdore i nadgornjavanja među opozicionim strankama i pokretima.

Tako je Pavle Grbović, predsednik PSG-a, jedan od učesnika razgovora s Metjuom Palmerom, voljan da učestvuje u "unutrašnjem dijalogu", ali tek kada PSG bude parlamentarna stranka i kad se dijalog vrati u Skupštinu Srbije: "Sada kada nema opozicije u parlamentu, raste želja da se pravi neka vrsta konsenzusa »

o Kosovu pod izgovorom da je neko rešenje blizu." O susretu s Palmerom za TV N1 rekao je da u tome "nema nikakve zavere": "Kriza demokratije u Srbiji međunarodno je prepoznata, a dobro je da je opozicija prepoznata kao neko ko može da doprinese da se kriza prevaziđe. To je bila jedna od tema. Naravno da se razgovaralo i o Kosovu. Ali, da bismo došli do rešenja, moramo da vratimo parlamentarizam, ne možemo u sivoj zoni da odlučujemo o važnim pitanjima."

Potpredsednica SSP-a Marinika Tepić je na Tviteru napisala: "Pošto je upropastio sve čega se dotakao, Vučiću bi sada bila zgodna podrška ili bar ćutanje opozicije da 'završi' Kosovo. Da svi budu odgovorni, kao i za Rio Tinto. Oko toga se sad lome koplja, dok su sloboda medija, vladavina prava i te 'trice' na repu. Moraćemo sami. I možemo!"

Nema sumnje da su i prošle godine, još s bivšim Trampovim izaslanikom Ričardom Grenelom i Vašingtonskim sporazumom, Amerikanci pokazali Briselu da im se žuri. S Palmerom će, veruje se po diplomatskim krugovima, taj američki ulazak u pregovore između Beograda i Prištine pod zvaničnim pokroviteljstvom EU biti suptilniji, ali ništa manje prodoran. Cvijetin Milivojević je uveren da EU nema, niti može da ima jedinstven stav o budućem statusu Kosova, iz prostog razloga što takve odluke ne može doneti EU kao zajednica, nego ih donosi svaka zemlja članica pojedinačno: "Pet zemalja EU ne priznaju Kosovo, iz jedne od tih zemalja je gospodin Lajčak koji učestvuje u dijalogu u ime EU. Ukoliko bi pet članica EU (Rumunija, Španija, Slovačka, Grčka i Kipar) priznale Kosovo, ništa se ne menja jer konačni status Kosova zavisi ne više od Generalne skupštine UN, ne više ni od Saveta bezbednosti UN, nego od dve njegove članice, Kine i Rusije, koje nisu priznale Kosovo. Status Kosova zavisi od toga hoće li one uložiti veto ili neće."

Možda najveća neobičnost u poseti zapadnih zvaničnika Beogradu povodom priprema za nastavak briselskog dijaloga o Kosovu jeste što Kosovo, prvi put, nije bilo jedina tema za razgovor. Rio Tinto je bio jednako važan, možda i važniji. Ili je bar pokupio više medijske pažnje. ¶

ZORA DRČELIĆ

Švedski sto za vladu

Osim pominjanja nove provere narodne volje, drugim rečima novih izbora, niko od lidera Demokratskog fronta nije pomenuo scenario po kojem bi izlaz iz ovakve situacija mogla da bude i procedura za proveru poverenja vladi u skupštinskim klupama. Iskustvo govori da je ovo pre svega "pokazivanje mišića" i doslednog vođenja "puzajuće politike", koju prati konstantno iscrpljivanje vlade, demokrata i GP URA koji su, u ovom slučaju, više politički protivnici no što su "većinski partneri"

SNIMCI SA VEČERE KOD MITROPOLITA U JAVNOSTI: M. Knežević, A. Mandić
Foto: *printscreen*

Da li je vlada Zdravka Krivokapića u krizi? Ukoliko se vratimo pola godine unazad, možemo uočiti da je ona već tada bila proizvod labavog kompromisa, nevidljivih političkih trgovina i pritisaka i, zašto da ne, pobedničke euforije. Zaključak se sam nameće – deo parlamentarne većine je njeno konstituisanje video kao "ekspertski eksperiment", čiji je osnovni cilj generisanje permanentne krize. Dakle, odgovor na pitanje sa početka ovog pasusa bi mogao da bude – aktuelna crnogorska vlada nije u krizi, to je njeno prirodno stanje. Time se potencira privremenost na političkoj sceni i stvara politički alibi koji se po logici stvari više vezuje za opoziciju, a ne za političke grupacije na vlasti.

KLOPKA ZA PREMIJERA

Tako se i moglo dogoditi da jedna u normalnim uslovima prilično benigna tema, kao što je potpisivanje Temeljnog ugovora Srpske pravoslavne crkve i crnogorske države, stigne na sam vrh političkih agendi. Politički triler, čiji je zaplet trajao par sati tokom avionskog leta na relaciji Podgorica–Beograd i boravka crnogorskog premijera u Patrijaršiji u Beogradu, nije dobio svoj rasplet čak ni nakon izbora novog mitropolita crnogorsko-primorskog Joanikija, ni nakon Krivokapićevog predloga o simboličnom datumu potpisivanja pomenutog ugovora, pa ni posle večere kod mitropolita.

No, pre nego što razmotrimo da li taj triler vodi ka hepiendu ili "tragičnoj" završnici, ili će se pak sve okončati nekakvim komičnim kalamburom, valjalo bi konstatovati da ni dan-danas nije poznato kako je napisan scenario koji je Krivo-

PERMANENTNA KRIZA: Vlada Crne Gore
Foto: Risto Božović /AP

kapića neplanirano smestio u beogradsku Patrijaršiju. Po vlastitom priznanju, Krivokapić je otputovao za Beograd kako bi lično upoznao patrijarha Porfirija o potrebi dodatnog usklađivanja predloga Temeljnog ugovora. Tako je odlučio nakon što je prethodno, kako je rekao, "pred sam početak Sabora, ne znajući i ne sluteći šta se može desiti", uputio patrijarhu pismo u kome je jasno kazao da je on za potpisivanje Temeljnog ugovora, ali da određeni pravni elementi "nisu u skladu sa Ustavom i Zakonom Crne Gore". No, glavni scenarista nije video potencijal u ovakvom razvoju događaja i uveo je crnogorskog premijera na scenu, gde je trebalo da neplanirano potpiše, u tom trenutku aktuelni, predlog Ugovora.

Tako je, po tvrdnjama nekih analitičara, upao u zamku koju mu je navodno pripremio Andrija Mandić, jedan od lidera DF-a, uz snažnu podršku Vučićeve propagandne mašinerije. Mandić je prethodnog dana bio gost srpskog patrijarha Porfirija i imao sastanak sa članovima Sinoda. Zato je i premijerovo diplomatsko odbijanje, uz predlog da se usklađeni ugovor potpiše 30. oktobra na Cetinju, protumačeno prvo kao NE Vučiću, a potom i kao dodatni korak u gotovo definitivnom raskidu sa političkom grupacijom u kojoj dominira DF. Reakcije ove grupacije nisu izneverile očekivanja – odmah je zaprećeno padom vlade i zahtevima za premijerovu ostavku. I tu nisu birali reči.

VEČERA KOD MITROPOLITA

Nakon izbora vladike Joanikija za mitropolita crnogorsko-primorskog, koji bi se mogao protumačiti i kao poen za Krivokapića u ovoj "klerikalno-političkoj igri", večeru u Hramu Hristovog vaskrsenja po mitropolitovom dolasku u Podgoricu mnogi su ocenili kao trpezu za kojom je trebalo smiriti tenzije. Uz premijera Krivokapića, pored ostalih su bili prisutni i predsednik Skupštine Aleksa Bečić, ministri Vesna Bratić i Aleksandar Stijović, lideri DF-a Andrija Mandić i Milan Knežević, ali ne i Nebojša Medojević. Mandić je okupljenima kazao da su među političarima vlasti "pale teške reči i krupni izazovi", ali da su spremni da rade zajedno i nađu "bratsko rešenje". Pritom je istakao i važnu ulogu mitropolita. Rekonstrukcija ili izbor nove vlade su neke od opcija za izlazak iz krize, a narod očekuje odgovornost i ispunjenje obećanja koja smo dali građanima, kazao je jedan od lidera DF-a, Milan Knežević. Aleksa Bečić je sutradan naglasio da on tokom večere nije govorio o političkim temama, dok premijer nije imao komentare, ali je prethodno tog jutra u intervjuu za Euronews Srbija, komentarišući zahtev DF-a za njegovu ostavku, rekao da "to ništa nije novo", da "oni nisu podržavali ovu vladu istinski, i naravno, u političkom licemerju je izgleda sve dozvoljeno". Bio je izričit da on ostavku neće podneti.

Valja podsetiti da je samo dva dana ranije lider Nove srpske demokratije Andrija Mandić pitao premijera "da li može da vlada ako nema podršku parlamentarne većine", dodao da je stav Demokratskog fronta "da zbog politike koju vodi, zbog neispunjenih obećanja koja su data Srpskoj pravoslavnoj crkvi, Vlada nije ispunila očekivanje" i da ona "nema njihovo poverenje".

Drugo je, međutim, pitanje političke iskrenosti i realnosti ove pretnje. Osim pominjanja nove provere narodne volje, drugim rečima novih izbora, niko od lidera Demokratskog fronta nije pomenuo scenario po kojem bi izlaz iz ovakve situacije mogla da bude i procedura za proveru poverenja vladi u skupštinskim klupama. Iskustvo govori da je ovo pre svega »

"pokazivanje mišića" i doslednog vođenja "puzajuće politike", koju prati konstantno iscrpljivanje vlade, demokrata i GP URA koji su, u ovom slučaju, više politički protivnici no što su "većinski partneri".

Dakle, večera kod mitropolita nije smanjila tenzije, ali su snimci sa ovog događaja koji su procurili na društvene mreže pokazali da raspored snaga nije onakav kakvim ga priželjkuje Demokratski front. Uzgred, mitropolit Joanikije je na službi u Crkvi Svete Trojice u Donjem Ostrogu taj snimak komentarisao: "Da li je to u redu? Pozovem te kući, pa me snimaš. Ili, došao sam ti u goste, pa snimaš domaćina. Nije lijepo. A da ne pričamo koja se sve iskušenja poslije dešavaju sa tim snimcima." Po svemu sudeći, prekor je bio upućen DF-u. Opozicija je, inače, oštro komentarisala ovaj video, a generalni sekretar SDP-a Ivan Vujović pitao je na Tviteru da li su u toku manastirski pregovori o rekonstrukciji vlade, i dodao "kako se vlada pravila u manastiru, red bi bio da se i rekonstrukcija dogovori na istom mjestu. A da zvanična himna nove osvežene vlade bude – Veseli se srpski rode."

U svakom slučaju, bar kada je Srpska pravoslavna crkva u Crnoj Gori u pitanju, Krivokapić je preživeo ovaj napad, zadržao svoju bliskost sa crkvom i bar privremeno "zatvorio" versko poglavlje do oktobra. Svi su izgledi da će i usvajanje budžeta – krucijalno pitanje u svakoj normalnoj državi – ipak biti završeno bez posledica po vladu.

BUDŽET I ŠVERC CIGARETA

Početak ove sedmice su obeležili pomirljivi tonovi iz Demokratskog fronta, koji su nedavno glasanje o budžetu uslovljavali donošenjem Zakona o verskim zajednicama i takozvanih tužilačkih zakona, da bi sada, uprkos činjenici da predstavnici Vlade nisu hteli da razgovaraju sa njima, glasali za budžet, čak i u slučaju da se ne prihvate njihovi amandmani.

No, svesti čitav problem na političku strategiju jednog od aktera vlasti bilo bi posve pogrešno. Među važnim uzrocima su pre svega nedostatak dijaloga i politička neiskustva ključnih političkih ličnosti. Sam koncept "ekspertske vlade" upravo snaži potrebu za dijalogom izvršne vlasti sa glavnim političkim akterima, kako bi došli do kvalitetnog "preseka" dominantnih političkih volja i predupredili krize u segmentu usvajanja odluka, naravno u parlamentu. Nedostatak tog umeća obično se kvalifikuje odsustvom transparentnosti ili, drugim rečima, samovoljom i političkom nekompetentnošću. Krivokapićeva vlada očigledno ima problem sa komunikacijom prema političkim akterima, pogotovo kada je u pitanju faza priprema onih rešenja čije je donošenje u nadležnosti parlamenta. Da li je zbog toga treba smenjivati, to je posebno pitanje. Tim pre što se neretko i parlamentarna većina u Skupštini ponaša kao da je još uvek u opoziciji.

O kojim amandmanima DF-a na predlog budžeta se radi, pojasnio je šef njihovog poslaničkog kluba Slaven Radunović. Reč je o amandmanima kojima bi se "obezbedio novac za majke sa troje i više dece i o amandmanu vezanom za novac potreban da se održi tradicionalan popis". Dodao je da će u svakom slučaju glasati za usvajanje budžeta, "s obzirom na to da se stvara atmosfera kako je Demokratski front nekakva kočnica razvoja Crne Gore".

No, ove pomirljive tonove je presekao lider Pokreta za promene Nebojša Medojević, koji je na konferenciji za novinare održanoj u utorak ne samo podneo ostavku na poslaničko mesto u Skupštini Crne Gore i povukao svoje amandmane na budžet, već i ukazao na "štetno mešanje crkve u političke prilike u Crnoj Gori" i dodao da se ne slaže "da bilo koja crkva utiče na izglasavanje budžeta ili bilo kakva kadrovska pitanja ili izbor vlade". Inače, lider Pokreta za promene nedavno je rekao da neće glasati za predlog budžeta zamerajući, pre svega, premijeru što se nije pojavio na kontrolnom saslušanju koje je inicirao, a koje se odnosilo na šverc cigareta. Tvrdio je pritom da PzP neće podržati vladu koja "podržava šverc cigareta", i dodao da osnovano sumnja da je u taj posao ušla garnitura bliska premijeru Zdravku Krivokapiću. Medojević je ovom ostavkom ispunio svoje predizborno obećanje, doduše sa zadrškom od pola godine, jer je tada rekao da će odmah nakon izbora podneti ostavku na mesto poslanika kako bi "ustupio mesto mlađim snagama".

PITANJE VEĆINE

Ovakva Medojevićeva odluka u značajnoj meri menja odnos snaga u parlamentu, pre svega zbog činjenice da se, bar do izbora novog poslanika, može dovesti u pitanje većina za donošenje parlamentarnih odluka. To može da znači da je svojom ostavkom Medojević, bar privremeno, "blokirao" skupštinsku većinu. Pažljivija analiza njegovog nastupa, osim primedbi na rad Vlade, govori o ozbiljnom razočaranju ponašanjem drugog dela Demokratskog fronta, sa kojim do sada nije bilo nikakvih ozbiljnih disonantnih tonova. Upravo zbog toga ne treba očekivati da će neki novi poslanih PzP-a "glasati" bez obavezujućih sugestija njihovog lidera.

Pre nego što je Medojević podneo ostavku, bilo je gotovo izvesno da će crnogorski premijer izbeći i drugu zamku u Skupštini – eventualno neizglasavanje budžeta. Ovim njegovim postupkom šanse su se značajno smanjile, ali se eventualno neusvajanje budžeta ili njegovo odlaganje neće povezivati sa odlaskom premijera. Pre svega zbog činjenice da je bliža opcija rekonstrukcija Vlade, a ne smena Krivokapića.

Po mišljenju predsednika Skupštine Alekse Bečića, budžet je prioritet svih prioriteta, ali on je u više navrata istakao da Vlada ima punu podršku demokrata, čiji je on lider, i da će se oni toga držati do kraja. Međutim, da li to znači da su demokrate protiv rekonstrukcije vlade, nije ni u jednom trenutku izričito potvrđeno. S druge strane, lider URA i potpredsednik Vlade Dritan Abazović ističe da je za njega neprihvatljiva "rekonstrukcija Vlade po modelu švedskog stola – da neko dođe i uzme samo ono što želi". On je iskazao spremnost na dijalog, ali "ako to bude po modelu da samo moramo raditi nešto što je nekome u tom trenutku palo na pamet ili za šta misli da mu čini političku korist, onda se bojim da nismo na ispravnom putu".

Najverovatniji razvoj događaja biće da se budžet ipak usvoji, a da se glasanje o ministru pravde Lepojeviću, čije je razrešenje tražio premijer, iskoristi za "priču" o rekonstrukciji vlade, koja se ne bi vezivala samo za promenu ministra pravde. Novi izbori, ma koliko ih često prizivali u političkoj argumentaciji, gotovo da nikome ne odgovaraju. Makar je tu postignut čvrst konsenzus. ¶

VOISLAV BULATOVIĆ

Politika hladnog tuša

Iako je neupitno ko je novi visoki predstavnik, brojne dileme otvara pitanje da li će Kristijan Šmit posegnuti za bonskim ovlašćenjima i da li će primenjivati sankcije za neposlušne domaće političare

PRETHODNI I NOVI GUBERNATOR BOSNE I HERCEGOVINE: Valentin Incko i Kristijan Šmit
Fotografije: Tanjug i AP Photo

Oštri kritičari politike Milorada Dodika i njegovih stajališta vezanih za imenovanje novog visokog predstavnika u Bosni i Hercegovini, reći će da je na poslednjem sastanku predsjednika Srbije sa političarima iz Republike Srpske Aleksandar Vučić stavio Dodika pod "hladan tuš", poručujući rukovodstvu RS da mu ne pada na pamet da se "konfrontira sa nemačkim političarima, uprkos tome što Republiku Srpsku voli, a njeno rukovodstvo razume". Oni nešto suptilniji će reći da je došlo do elegantnog spuštanja na zemlju. Kako god, stav Milorada Dodika prema Kristijanu Šmitu u kratkom vremenu se promijenio od onog da je Nijemac nepoželjan u Republici Srpskoj, da može biti visoki predstavnik samo za Federaciju BiH i da se njegove odluke neće provoditi u ovom bosanskohercegovačkom entitetu, do stajališta "da može egzistirati tamo, te da će se Srbi sastajati s njim kako bi mu iznijeli svoje mišljenje". Dodik je istakao kako je Šmita imenovao Savjet za implementaciju mira, tijelo koje ne postoji i koje nije predviđeno da imenuje visokog predstavnika, a čitav postupak je označio "blefom međunarodne zajednice", pri čemu se Šmit na ovaj način "blamira i gubi kredibilitet".

"Za nas je imenovanje Šmita neprihvatljivo, neka se to vrati u okvire Aneksa 10 Dejtonskog sporazuma i mi smo spremni da o tome razgovaramo, a mimo toga smatraćemo da je izvan međunarodnog prava i takvog visokog predstavnika nećemo priznati, nećemo prihvatiti nikakvo njihovo ponašanje, pogotovo posredovanje, naročito zato što iza toga stoje na nakaradan način Amerika i neke druge zemlje", govorio je Dodik prije beogradskog sastanka sa Aleksandrom Vučićem.

Pravni stručnjak Enver Išerić tvrdi da imenovanje visokog predstavnika ne vrši Savjet bezbjednosti UN. "Postoji Rezolucija Savjeta bezbjednosti UN 1031 iz 15. decembra 1995. godine, u kojoj se u tački 26 odobrava uspostavljanje visokog predstavnika i kojom se prihvataju zaključci Londonske konferencije održane 8. i 9. decembra 1995. Jedan od njih je i imenovanje visokog predstavnika. Prvog visokog predstavnika je imenovao PIK, a ne Savjet bezbjednosti. Niti je traženo, niti je potrebno njegovo potvrđivanje u Savjetu bezbjednosti UN. Konferencija je uspostavila Upravni odbor Savjeta za sprovođenje mira (PIK), a njime predsjedava visoki predstavnik", kaže on.

Vlasti iz Srbije su prihvatile novog visokog predsjednika i razgovarat će s njim, tražiti redovne izvještaje prvog čovjeka OHR-a i neće prihvatiti korišćenje bonskih ovlašćenja, što u stvarnosti i do sada nisu činili. Istovremeno je predsjednik Srbije braću iz Republike Srpske zamolio da "razumeju šta je realna politika", ističući da poznaje Šmita, cijeni ga i zna da on ne mrzi srpski narod.

BURA POSLE INCKA

Nakon iznenadne ostavke Valentina Incka, koji je kancelariju OHR-a u BiH vodio od 2009. godine, i najavama još od prije nekoliko mjeseci da bi na njegovo mjesto mogao doći njemački političar Kristijan Šmit, nastupile su burne reakcije – srpsko političko rukovodstvo se javno i oštro pobunilo protiv ove odluke, bošnjačko je skeptično gledalo u novog visokog predstavnika, dok je hrvatsko mudro ćutalo. Vlast RS otišla je hitno u Beograd galameći kako RS neće priznati Šmita ako ne prođe proceduru iz Dejtona, tražeći saglasnost svih strana i potvrdu u Savjetu bezbjednosti UN-a, vjerujući u rusko NE. »

STARI ZNANCI (1): Kristijan Šmit kao ministar poljoprivrede Nemačke 2014. u Beogradu sa Aleksandrom Vučićem
Foto: Nenad Đorđević /FoNet

Predsjednica Republike Srpske sazvala je hitnu sjednicu predstavnika stranaka na vlasti, za sutradan zatražila sastanak sa opozicionim liderima, koji su oni "elegantno" odbili jer ih je pozvala odvojeno. "Ovaj put sam pozvala odvojeno vladajuću koaliciju i opoziciju, jer kad su zajedno, a naknadno čujete njihove izjave, ne djeluje da su bili na istom sastanku", pojasnila je Cvijanovićeva. Za okupljanje vlasti i opozicije iz RS vrlo brzo postaje zadužen Aleksandar Vučić. Po završetku sastanka, po dobrom starom običaju, svako je iznosio svoje zaključke, dok se opšti može sažeti u to da rukovodstvo RS u Beogradu nije dobilo ono što je tražilo.

Smjena visokog predstavnika u BiH je tehničko pitanje i završena stvar, pa ne iznenađuje stajalište Srbije o nezamjeranju velikim silama. Insistiranje na izvještajima visokog predstavnika Srbiji očito je poslužilo smirivanju emocija i strasti iz Republike Srpske, jer su i do sada kako Srbija tako i Hrvatska, kao i sve članice Savjeta za sprovođenje mira (PIK), imale pristup izvještajima ove međunarodne institucije u BiH. Upotrebu bonskih ovlašćenja su vlasti u Srbiji i do sada redovno odbijale, a ona su i unatoč tim protivljenjima bivala sprovedena. Istina, mnogo godina ranije.

Analitičar iz Banja Luke Velizar Antić je istakao kako je potpuno jasno da su Dodik i vladajuća garnitura iz Republike Srpske pokušali da uvuku predsjednika Srbije Aleksandra Vučića i Srbiju u tu svoju igru oko visokog predstavnika i da on bude taj koji će podržati njihov stav. "Međutim, u Beogradu su doživjeli jedan hladan tuš", rekao je Antić.

Istoričar i diplomata Slobodan Šoja smatra da će "velike sile uvijek i elegantno svako pitanje vezano za Republiku Srpsku rješavati u Beogradu". "Ko je pažljivo slušao Dodikovu početnu izjavu, mogao je lako osjetiti nedostatak poznate Dodikove agresivnosti i opuštenosti i vidjeti jednog političara koji pokušava pokazati pomirljivost. To je Vučić od njega tražio i tako je i bilo. Dodik nije imao izbora, dok Vučić vrlo vješto koristi svaku priliku da pokaže da je najjači političar u regiji", kaže Šoja.

Za Aleksandra Popova, direktora Centra za regionalizam iz Novog Sada, beogradski sastanak je bio lijepa predstava za javnost, jer su "Milorad Dodik i ostali znali kakva će biti reakcija Vučića". Po njemu, Vučić mora da gaji dobre odnose sa Njemačkom, iz koje dolazi novi visoki predstavnik u BiH, jer se do sada Njemačka pokazala kao njegov najveći zaštitnik. "Na kraju, uz njihovu podršku je on na neki način i došao na vlast. Imao je poverenje i podršku Zapada da će rešiti kosovski problem. Sada se nalazi pritisnut sa više strana, od SAD i EU. Vučić stalno naglašava da je Srbija pod velikim pritiskom. On ne sme dozvoliti da zbog imenovanja visokog predstavnika ulazi u veliki klinč s međunarodnom zajednicom", ocijenio je Popov. On je ponašanje vlasti u RS ocijenio kao kontradiktorno, jer su istovremeno za Dejtonski sporazum, a protiv postojanja visokog predstavnika, koji je u Aneksu 10 "konačni autoritet" za tumačenje civilnog dijela sporazuma.

KO JE IZDAJNIK

Iznenadne i nagle zaokrete u politici Milorada Dodika, poput mirnog razlaza u BiH, objedinjavanja praznika poput neustavnog Dana Republike Srpske, 9. januara, sa državnim praznikom u Srbiji, danom Prvog srpskog ustanka, jedni tumače kao izraz pomirljivosti prema međunarodnoj zajednici i koalicionim partnerima u Sarajevu, istim onim zbog kojih je opoziciju u RS Dodik proglasio izdajničkom.

"Ovakvom izjavom Dodik je pokazao da mu nije stalo do Republike Srpske i da ima neke skrivene namjere. Jedna od njih bi mogla biti ukidanje 9. januara kao praznika RS, što odavno traže Dodikovi koalicioni partneri iz SDA. Očito je da Dodik ovakvim izjavama ispipava puls naroda i pokušava da nađe rješenje kako bi zadovoljio one koji insistiraju na ukidanju", istakao je lider Srpske demokratske stranke Mirko Šarović. Za neke druge, i ova hipotetička i retorička pitanja, kako ih je nakon reakcija nazvao Dodik, apsolutno su neprihvatljiva zbog povezivanja u "srpski svijet". Tako Ramiz Salkić, potpredsjednik Republike Srpske, odlučno odbacuje Dodikovu ideju o spajanju praznika sa Srbijom.

"Ako su oni (Bošnjaci) povrijeđeni, pa ne može 9. januara, da li će im smetati 15. februar? To je dan Prvog srpskog ustanka, a i mi u Republici Srpskoj smo Srbi", poručio je Dodik. On bi "opoziciji priznao da su patriote kada bi bili spremni da Srpsku brane od velikobošnjačke politike ili međunarodne okupacije". Ovako su, kaže, samo lovci na jeftine poene.

Prema brojnim tumačenjima, rukovodstvo RS ne može ništa uraditi u osporavanju legitimiteta novog visokog predstavnika. Dejan Bursać iz Instituta za poli-

STARI ZNANCI (2):
M. Dodik i A. Vučić
Foto: Nenad Đorđević /FoNet

tičke studije smatra da su Dodikove prijetnje o zatvaranju kancelarije visokog predstavnika i odbijanje saradnje sa, kako kaže, nelegitimnim visokim predstavnikom, u praksi teško izvodljive. "Oni mogu da ga ignorišu u smislu da se sa njim zvanično ne sastaju. I da ga javno kritikuju. Ali on i dalje ima izvršnu moć u BiH i sprovodi odluke. Republika Srpska prosto nema ingerencije da odbaci nadležnosti visokog predstavnika", ističe Bursać.

Politička analitičarka Ivana Marić je uvjerena da će Kristijan Šmit od 1. avgusta biti visoki predstavnik međunarodne zajednice u BiH: "Da je Rusija protiv visokog predstavnika, sigurno da Njemačka ne bi ni ulazila u ovu priču, niti bi Šmit prihvatao taj posao."

Da će Kristijan Šmit od 1. avgusta biti visoki predstavnik u BiH, smatra i direktor Foruma za etničke odnose iz Beograda Dušan Janjić: "Cela je stvar dogovorena. Mi stalno zaboravljamo da Rusija u ovom momentu vodi ozbiljne razgovore o Ukrajini sa Nemačkom, Briselom i američkim predsednikom Bajdenom."

NEOSTVARIVI CILJEVI

Iako je neupitno ko je novi visoki predstavnik u BiH, brojne dileme otvara pitanje da li će Šmit posegnuti za bonskim ovlašćenjima i da li će primjenjivati sankcije za neposlušne domaće političare. Valentin Incko mu je poručio da u BiH ne dolazi bez bonskih ovlašćenja. "Dodik je rekao da će za deset godina biti ujedinjenje RS i Srbije, to samo produžava boravak visokog predstavnika ovdje", istakao je Incko.

"To što je sa stanovišta svog ponašanja poslednjih godina bio 'lokalna luda', njihov je problem, nije moj. Mogli su da ga se riješe 2005. godine, kada je Venecijanska komisija rekla da BiH ne može da se kreće ka EU ako postoji Visoki predstavnik", ocijenio je Dodik i dodao: "Eto koliko dugo su nas blefirali sa tom vrstom priče."

Gotovo isto kao i on građane Republike Srpske pričom o njenoj nezavisnosti, dok je BiH tapkala zadnjih decenija u mraku neuspešnih reformi, nepotizma, klijentelizma i političke korupcije. Valentin Incko bio je u fazi "zabrinutosti OHR-a" i međunarodne zajednice vrijeđan veoma grubo od strane domaćih političara, u čemu je prednjačio Milorad Dodik.

Na onlajn debati koju je povodom 25 godina od potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma inicirao ruski ambasador pri Ujedinjenim narodima, Dodik je u svom istupu opisao Incka kao "monstruma koji mrzi Srbe". "Zaustavite tog monstruma koji nam pokušava nametnuti odluke koje nisu uspostavljene u Dejtonskom sporazumu... On se sveti Srbima i Hrvatima u BiH", kazao je Dodik, najavivši kako će RS "razmotriti početak integracije s matičnom zemljom Srbijom" nastavi li Incko djelovati na sadašnji način.

U priči oko dolaska novog visokog predstavnika, većina političara zaboravlja da je još u februaru 2008. godine donesena odluka šta BiH mora uraditi kako bi OHR bio zatvoren. Tada je usvojen tzv. Akcioni plan 5+2. Pet ciljeva koje domaće vlasti u BiH moraju ispuniti kako bi došlo do zatvaranja kancelarije visokog predstavnika jesu: prihvatljivo i održivo rješenje raspodjele državne imovine između države i drugih razina vlasti, održivo rješenje za vojnu imovinu, potpuno sprovođenje Konačne odluke za Brčko, fiskalna održivost i uspostavljanje vladavine prava. Zaživljavanje vladavine prava podrazumijeva usvajanje Državne strategije za ratne zločine, donošenje Zakona o strancima i azilu i usvajanje Državne strategije za reformu pravosuđa. Dva neophodna uslova koja je potrebno ispuniti jesu potpisivanje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju i pozitivna procjena situacije u BiH od strane Upravnog odbora Savjeta za sprovođenje mira, inače tijela koje, prema mišljenju Milorada Dodika, ne postoji utemeljeno na punom poštovanju Dejtonskog mirovnog sporazuma.

Jasno je da novi visoki predstavnik, u poređenju sa starim, ima jaču poleđinu i opredijeljenost međunarodne zajednice da nakon gotovo tri decenije izvrši prijeko potrebno i neophodno veliko pospremanje u BiH. ¶

TANJA TOPIĆ

Ne želimo ni Veliku Albaniju ni Veliku Srbiju

"Ubijeni premijer Zoran Đinđić prihvatao je poredak zapadnog sveta. Oni koji su ga nasledili, čak i ako su se okretali Rusiji zbog Kosova, uvažavali su princip da je Srbija demokratska država. Sve se promenilo 2012. godine, kada je izabrana revizionistička vlada posvećena urušavanju demokratskog napretka, uključujući i onog što je postignuto na regionalnom planu uz uspostavljanje strateškog partnerstva sa Kinom i Rusijom"

Među šačicom preostalih stručnjaka za Balkan u Americi, Edvard Džozef uvek je bio drugačiji. Za razliku od ostalih, živeo je u Bosni, Hrvatskoj, Makedoniji i na Kosovu; mada intervjue daje na engleskom, on i dalje voli da progovori na nekoj svojoj mešavini hrvatskog, srpskog, bosanskog i crnogorskog jezika, koja se nekad zvala jednim imenom; ostali se trude da shvate, a on razume balkanske prilike sa nekom toplinom koja nije baš uvek svojstvena onima koji posmatraju šta se dešava na Balkanu, udaljenom hiljadama kilometara od njihovih profesorskih kabineta u Vašingtonu.

Naravno, Džozef, koji predaje na Univerzitetu "Džon Hopkins SAIS", zna da su se američki specijalni izaslanik Metju Palmer i predstavnik Evropske unije Miroslav Lajčak upravo vratili sa Balkana. Da li je to samo još jedna rutinska poseta ili se možda može videti neka nova strategija koja će pomoći Srbiji i Kosovu da konačno dođu do dogovora?

"I sam postavljam sebi isto pitanje: šta je novo u ovoj poseti Lajčaka i Palmera, osim trenutka u kome se ona odvija?", kaže Džozef. "Ovog meseca održava se NATO samit, sastanak lidera Evropske unije na kome gostuje predsednik Džozef Bajden, koji će se uskoro sastati i sa ruskim liderom Vladimirom Putinom. Očigledno je postojala diplomatska potreba da se pokaže neka vrsta napretka u posustalom dijalogu Srbije i Kosova koji se vodi pod pokroviteljstvom EU.

Znamo da dijalog, nakon što je obnovljen prošlog leta, nije odmakao daleko. Nakon Vašingtonskog sporazuma koji je propratio nemali entuzijazam u Beogradu i Prištini zbog 'ekonomske normalizacije', sve se brzo vratio na stare političke netrpeljivosti uz neprijateljsku retoriku koje su koristili najviši srpski zvaničnici. Setite se samo uvreda koje je na račun Albanaca izricao ministar unutrašnjih poslova Aleksandar Vulin; prisetite se reči aktuelnog predsednika Skupštine Ivice Dačića, koji se pitao šta da se radi sa Srbima koji su spremni da otkriju mesta na kojima su sahranjivani ubijeni Hrvati ili Srbi. Nakon toga smo slušali i predloge o ujedinjenju 'srpskog sveta' pod pokroviteljstvom Aleksandra Vučića.

Da li ovo zaista zvuči kao da su Vašingtonski sporazum, 'ekonomska normalizacija' ili mali Šengen zaista put za rešavanje kosovskog sukoba? Ili je možda Vašingtonski sporazum bio samo način da se ometu pravi pregovori? Setite se da su ti pregovori zastali zbog Zajednice srpskih opština. Da li je možda Vučić naprasno izgubio interesovanje za ovu ideju? Ili je možda premijer Kosova Albin Kurti neočekivano to prihvatio? Postoji li sada neka nova ponuda od strane EU i SAD? Možda neki novi pritisci? Možda neki dodatni ustupci? Sve u svemu, dok Lajčak i Palmer zaista ne ponude nešto novo, teško je očekivati bilo kakav napredak", kaže Edvard Džozef.

"VREME": Nedavno ste, pišući za Vilson centar, uporedili Balkan sa močvarom. Da li će ovaj zajednički američko-evropski nastup konačno pomoći da se isuši to močvarno tlo?

EDVARD DŽOZEF: Ako su SAD i EU ponovo samo jedinstvene oko toga da je na dvema stranama da "prevladaju razlike", šta je smisao svega toga? Ukoliko na početku svog mandata predsednik Bajden poruči Vučiću da je cilj dijaloga uzajamno priznanje, a nakon toga neki niže rangirani zvaničnici kažu da bi priznanje bilo samo idealan ishod, šta onda uopšte hoćemo? Možda oni jednostavno govore da su SAD i EU jedinstvene samo oko onoga što mogu između sebe da se dogovore same članice EU.

Palmer je na pitanje da li je moguće postići dogovor bez priznanja rekao da dogovor može biti o svemu o čemu se dve strane slože?

Moram da kažem da ne razumem u potpunosti tu potrebu za preteranom pasivnošću. Prvo, šta ako se dve strane dogovore da zamene ne samo teritoriju, već i stanovništvo – na primer, sve kosovske Srbe koji žive južno od reke Ibar i Albance koji žive u Srbiji? Zapravo, ovo nije tako daleko od toga kuda su Srbija i Kosovo bili krenuli, razmena stanovništva bila bi verovatna posledica zamene teritorija koju su podržali određeni zvaničnici Stejt departmenta i EU.

Palmera su pitali i o "promenama granica" na jednoj kosovskoj televiziji. Njegov odgovor se veoma razlikovao od onoga što Lajčak uvek ponavlja odbacujući kategorično razmenu teritorija kao nešto što je suprotno evropskim vrednostima. Uoči pojavljivanja slovenačkog non-pejpera, koji je izazivao nemalo uznemirenje, Stejt department je izdao saopštenje protiv promena granica. Očekivao bih da će zvaničnici odlučno odbaciti bilo kakvo pominjanje promene granica, uključujući i uniju Kosova i Albanije. Ne želimo ni Veliku Albaniju ni Veliku Srbiju.

Na koji način SAD i EU uopšte mogu da pomognu da se konačno zatvori kosovsko pitanje?

Nema nikakve misterije oko toga zašto je Balkan i dalje opterećen etničkim podelama, krhkom ekonomijom i visokom stopom korupcije; zašto je i dalje daleko od EU i zbog čega se stanovniš-

“Visoki zapadni zvaničnici zatvaraju oči pred Vučićevim direktnim podrivanjem demokratije i sprovođenjem neomiloševićevske politike. Ukratko, zapadni zvaničnici podržavaju sve igre Vučićevog režima”

tvo iseljava. Ključno je ne samo da vidimo probleme, već i da shvatimo gde je postignut napredak, bilo da je reč o Prespanskom sporazumu, Ohridskom dogovoru ili pomirenju između Crne Gore i Hrvatske. Kako je došlo do napretka u odnosima između Grka i Makedonaca, Albanaca i Makedonaca ili Crnogoraca i Hrvata? Zašto ovi narodi u svojim odnosima, za razliku od Bošnjaka, Hrvata i Srba ili Albanaca i Srba, idu napred, što nije slučaj kod, na primer, Srba i Crnogoraca koji su prethodnih godina drastično pogoršali svoje odnose? Živeo sam i radio u svim ovim zemljama i mogu da kažem jedno: svi ovi sukobi se mogu rešiti uz jedan uslov – prihvatanje zapadnog poretka.

Šta to konkretno znači?

To znači da Balkan bude pod bezbednosnim kišobranom NATO-a i EU; da su sve države jednake sa istim pravom za pristupanje u NATO i EU; da su granice nepromenjive; da je svaka zemlja posvećena razvoju demokratije i tržišne ekonomije. Ništa više. Ako sve strane prihvate ove bazične vrednosti Zapada, etnički i nacionalni problemi će biti rešeni, tako da možete da napravite napredak.

Međutim, jedna država ne prihvata zapadni poredak. Pogađate, to je Srbija, što nije uvek bio slučaj sa ovom zemljom. Ubijeni premijer Zoran Đinđić prihvatao je poredak zapadnog sveta. Oni koji su ga nasledili, čak i ako su se okretali Rusiji zbog Kosova, uvažavali su princip da je Srbija demokratska država. Sve se promenilo 2012. godine, kada je izabrana revizionistička vlada posvećena urušavanju demokratskog napretka, uključujući ono što je postignuto na regionalnom planu, uz uspostavljanje strateškog partnerstva sa Kinom i Rusijom koje se zasniva na zajedničkim vrednostima i interesima.

Vučićev režim je najnedemokratskiji na Balkanu. Njegov najbliži saveznik je mađarski premijer Viktor Orban. Kandidatura za EU tokom Vučićeve vladavine se pretvorila u parodiju. Umesto usklađivanja sa vrednostima EU, Beograd promoviše vrednosti Rusije, Kine i Mađarske. Činjenica je da strateški interes Srbije leži u EU: bez obzira na to što su dve trećine trgovinske razmene i većina pomoći koju dobija Beograd vezane za EU, ona nije na prvom mestu prioriteta beogradskog režima.

Istovremeno, visoki zapadni zvaničnici hvale ovu antidemokratsku vladu, partnera Moskve i Pekinga, kao “političkog i ekonomskog lidera u regionu”, i veličaju Beograd kao garanta sigurnosti, bez obzira na to što taj režim, na primer, otvoreno podriva suverenitet Crne Gore. Oni isto tako zatvaraju oči pred Vučićevim direktnim podrivanjem demokratije i sprovođenjem neomiloševićevske politike. Ukratko, zapadni zvaničnici podržavaju sve igre Vučićevog režima.

Zbog čega to čine?

Zato što Srbija ima uticaj na rešavanje kosovskog pitanja. Tu je izvor zapadne slabosti. To je razlog zbog koga su zvaničnici SAD i EU podržavali razmenu teritorije oko Kosova, što se zapravo ne razlikuje od slovenačkog non-pajpera koji je izazvao toliko zabrinutosti.

A razlog zbog koga od Srbije zavisi rešenje kosovskog pitanja nije zbog ruskog i kineskog veta u UN, već zato što pet zemalja EU ne priznaje Kosovo. Ako bi tih pet država EU – ili čak četiri, bez Kipra – priznale Kosovo, čitava igra bila bi gotova, a zajedno s njom bi se rešio čitav problem Balkana. Zašto? Zato što bi špansko, slovačko, grčko i rumunsko priznanje (čak i bez Kipra) omogućili Kosovu da se pridruži NATO-u, čime bi se okončala strategija izolacije i slabljena Kosova. Rusija i Kina bile bi u tom slučaju potpuno nemoćne. To bi, konačno, nateralo Srbiju da preispita svoju stratešku računicu: da li želimo da nastavimo sa lažnim održavanjem ravnoteže u partnerstva sa Rusijom i Kinom ili hoće da se pridruži Zapadu. Ako jednom Srbija donese takvu odluku, sve će se promeniti, uključujući i život njenih građana. Želim da budem jasan: ne zalažem se za bilo kakav pritisak ili prinudu Srbije da prizna Kosovo. Isključivo govorim »

o uklanjanju njenog uticaja kako bi ta zemlja i Kosovo konačno, uz pomoć EU i SAD, postigli trajan dogovor, koji nije moguć dok se neke poluge moći nalaze u rukama zvaničnog Beograda.

Verujete da će tih pet članica EU zaista naprasno promeniti svoj stav?

Ja iznosim i alternativni predlog koji ne podrazumeva da pet država EU, od kojih su četiri članice NATO-a, priznaju Kosovo. Potrebna je samo potpuna saglasnost svih članica EU i NATO-a o dva principa koja onemogućavaju dalju političku agresiju. EU i NATO bi trebalo da se usaglase da se okonča kampanja protiv priznavanja Kosova, ali i da se spreči bilo kakva zajednica Kosova i Albanije. Kosovo bi moglo slobodno da se pridruži organizacijama poput Interpola i da razvija svoje bilateralne veze, što bi dalo Beogradu podsticaj za ozbiljne pregovore. Umesto da daju privilegovan tretman najnedemokratskijoj vladi, zapadni zvaničnici bi mogli da primenjuju prema Srbiji jednake standarde kao prema drugima kandidatima za članstvo u EU – bilo da je reč o korupciji, razvoju demokratije, spoljnoj politici ili odnosima u regionu. Tu leži put za izlazak iz balkanske močvare. Sve bi se promenilo ukoliko bi se uspostavila saglasnost svih država EU i NATO-a oko Kosova. Tako bi se uticaj Srbije doveo u pitanje, a zvanični Beograd našao bi se u prilici da, bez pritisaka, prihvati zapadni poredak.

Kako bi neko mogao da sugeriše suverenim državama, članicama EU i NATO-a, da promene svoj stav?

Važno je da se shvati: ovih pet članica EU drže otvorena vrata za ruski i kineski uticaj na Balkanu. To nije preterivanje. Punim priznavanjem Kosova od strane EU/NATO-a, region se transformiše – i Srbija se transformiše. Kakva je svrha dalje izolacije i slabljenja Kosova? Šta mogu doneti rusko i kinesko oružje? Zašto se zalagati za iluzornu "zamenu" Kosova za Republiku Srpsku? Zašto podrivati crnogorski suverenitet?

Ništa od toga više ne bi imalo smisla ako bi Srbija prihvatila zapadni poredak i svoje mesto u njemu, kao ponosna nacija sa potpuno jednakim položajem u odnosu na sve svoje susede. To je dobra i dostojna vizija, a Srbija to može da prihvati bez pritiska i prinude. Čak bi Vučićev režim mogao da prihvati zapadni poredak kad bi se poluga moći koju pruža ovih pet zemalja EU izmakla. Ukratko, Španija i druge zemlje ne čine uslugu Srbiji, već rade nešto upravo suprotno: oni koče Srbiju da zaključi dostojanstven i stabilan dogovor sa Kosovom. To je moguće postići ako se uklone postojeće poluge moći, uz posredovanje EU i aktivno angažovanje SAD.

"Ne zalažem se za bilo kakav pritisak ili prinudu Srbije da prizna Kosovo. Isključivo govorim o uklanjanju njenog uticaja kako bi se konačno postigao trajan dogovor koji nije moguć dok se neke poluge moći nalaze u rukama zvaničnog Beograda"

SAD i EU dokazale su i delima da i stanovnici Kosova treba da se suoče sa pravdom. Ne zaboravimo da su SAD i EU insistirale na osnivanju Specijalnog suda u Hagu. Nemojmo smetnuti s uma američku i evropsku odlučnost zbog koje je bivši predsednik Kosova Hašim Tači podneo ostavku zbog optužbi za ratne zločine. Glavna optužba odnosi se na zločine nad Srbima. Vašington i Brisel zalažu se za poštovanje prava kosovskih Srba, što se jasno vidi na primeru manastira Dečani. Džozef Bajden je kao potpredsednik 2016. izrazio žaljenje zbog srpskih žrtava tokom NATO bombardovanja. Jednom rečju, SAD i EU gaje dobru volju prema Srbima i Srbiji i žele da vide ovu zemlju kao uspešnu, ali ne kao lidera ili nekoga ko dominira, već kao jednu od prosperitetnih država u regionu. To su zapadni principi i vrednosti. Oni su superiorniji u poređenju sa ruskim ili kineskim vrednostima i principima.

Hajde da zamislimo da su građani Srbije naprasno odlučili da budu pragmatični, efikasni i uspešni kao Amerikanci i prihvatili te zapadne vrednosti. Koje tri stvari bi morali odmah da urade?

Prvo, Srbi i Amerikanci već imaju zajednički zadatak u svakoj od svojih predivnih zemalja. I Srbi i Amerikanci moraju se zalagati za svoju demokratije. Demokratija je u Srbiji već nekoliko godina ugrožena, došavši do opasne tačke u kojoj se zastrašuju novinari, opozicione ličnosti i aktivisti, a ljudi su izgubili kontrolu nad vladom koja bi trebalo da im služi. U SAD se suočavamo sa veoma ozbiljnim pretnjama slične vrste. Možda je to jedan od razloga zašto su se Tramp i Vučić tako dobro slagali.

Drugo, Srbi bi trebalo da koriste postignuća demokratije kako bi se pomirili sa svojim susedima i suočili sa prošlošću. Srbi su izuzetno sposobni na svim poljima, uključujući istoriju i političke nauke. Otvorite stvarni dijalog o Kosovu koji je predsednik Vučić obećao i nikada nije vodio. Pogledajte arhive Haškog tribunala. Pročitajte Izveštaj UN-a o Srebrenici, koji je vrlo jasan i precizan u vezi sa ratom u Bosni, uključujući i genocid u Srebrenici. I obratite pažnju na presudu Ratku Mladiću. Morao sam da imam kontakte sa Mladićem tokom rata, u Žepi, jula 1995. godine, dok su trajala ubijanja u Srebrenici. Srbija i Srbi imaju mnogo heroja, Mladić nije jedan od njih. Ako nekome trebaju dokazi za ovo, neka pogledaju film o ozloglašenim Škorpionima. To su bili strašni zločini počinjeni u ime Srba. Ne prihvatajte da se neko poput Mladića i drugih ratnih zločinaca pretvara u heroje ili lažne žrtve.

Treće, usredsredite se na vladavinu zakona. Ovo je možda temelj američkog uspeha. Nasledili smo vrlo jaku pravnu osnovu iz Engleske. Zapamtite da vladavina zakona zahteva kulturu poštovanja zakona i pravila jednakosti pred zakonom – niko nije iznad zakona. Sve smo to ponovo naučili nakon izbora u SAD. Dok su Tramp i njegove pristalice pokušavali na prevaru da ospore izborne rezultate, sudije i zvaničnici u mnogim državama – uključujući republikance, čak i sudije koje je imenovao Tramp – pridržavali su se vladavine zakona i ignorisali politički pritisak i politički oportunizam. Zakon je pobedio i naša demokratija je sačuvana, bar za sada.

Ali pretnje i izazovi nisu gotovi. Srbi i Amerikanci moraju se i dalje boriti da zaštitimo ono najbolje što je čovek stvorio da obuzda nečiju moć: demokratiju.¶

SLOBODAN KOSTIĆ

DRAGAN ILIĆ

Kasandrin kompleks

Umesto dosadnog i nerazumljivog teksta i stručnih analiza, političari putem medija šalju poruke biračima svedene na sliku i veliki naslov u obliku proste ili prostoproširene rečenice

Nedavno je glumac iz popularne TV sapunice *Igra sudbine* napadnut na ulici. Slučajni prolaznik je prokomentarisao njegov lik negativca i opalio glumca u glavu. U javnosti je ovo primljeno sa podsmehom, a može se reći da je serija, u izvesnom smislu, dobila praktičnu potvrdu svoje gledanosti.

Napadnuti umetnik je objasnio kako njegove kolege i koleginice takođe nailaze na čudan nivo identifikacije. Publika, recimo, nudi bubreg za transplantaciju napadnutom akteru iz serije, kojeg je, opet u televizoru, napao negativac koji je popio batine na ulici. Glavna glumica, ili tačnije njen lik "majke porodice Kavački", dospela je u zatvor, pa su gledaoci pisali peticiju za njeno puštanje.

Više nisam siguran šta je ovde zapravo PR serije, a šta se zaista dogodilo. U svakom slučaju, veliki broj gledalaca televizije danas ima problem da razlikuje realnost od fikcije.

Ovaj fenomen se nekoliko puta dešavao našim glumcima, naročito kada su tumačili uloge ekstremnih negativaca. O tome je svojevremeno govorio Ivan Bekjarev kada je tumačio ulogu Svetozara Vujkovića, šefa logora Banjica, omraženog policijskog islednika koji je surovo mučio svoje žrtve. U tom konkretnom slučaju radilo se o istorijskoj ličnosti, pa je stepen poistovećenja bio još intenzivniji.

U oblasti fikcije, tačnije u telenovelama, realnost i televizija su se naročito upleli u slučaju serije *Kasandra*. Gledaoci su davali deci i domaćim životinjama njeno ime, na pijacama se prodavala posteljina sa njenim likom, Šaban Bajramović joj je posvetio pesmu, a ona je konačno bila i gošća Beograda, sa nastupom u Hali sportova.

Kada je Kasandra lažno optužena za ubistvo, našla se iza rešetaka, a gledaoci iz Srbije su pisali peticiju predsedniku Venecuele da se Kasandra hitno pusti iz zatvora i da joj se omogući fer suđenje. Na sreću, babe iz Bugarske su na pijacama za pare prepričavale sadržaj narednih epizoda, jer je tamo serija počela ranije da se emituje.

Ukratko, televizija i svakodnevni život se pomešaju kada publika baš zavoli neku seriju. Očigledno, nije ključna ni umetnička kreacija glumca, već plot serije koji gledaoci doživljavaju kao realnost. Međutim, u slučaju najnovijeg napada na glumca iz *Igre sudbine* postoji još jedan važan element, koji pojačava utisak da se radi o stvarnom životu. Naime, neki od gledalaca su pomislili da je serija, u stvari, rijaliti program, pa se sve svinjarije i budalaštine koje gledaju zaista i dešavaju, kao u *Zadruzi* ili *Parovima*.

Ostavimo li na trenutak na stranu oholi prezir prema neukosti, možemo potvrditi da je razlika zaista minimalna. Baš kao u sapunicama, u rijaliti programima imate labavu dramaturgiju, šmiranu glumu, svađe, verbalno i fizičko nasilje, ljubavne afere, seks skandale i decu začetu i rođenu u rijalitijima, čija sudbina je, kao u sapunicama, nesrećna igra njihovih roditelja, probleme sa mentalnim zdravljem i neočekivane obrte. U čemu je onda razlika između *Igre sudbine* i nekog domaćeg rijalitija? Možda je zato pobesneli fan burno reagovao u svojoj disoluciji, pomešavši rijaliti, sapunice i stvarnost.

Ono što je mnogo strašnije jeste nagoveštaj razmera manipulacije koju pruža televizija. TV publika je sve starija, u Srbiji je ona nižeg obrazovnog nivoa, pa se samo može nagađati o stepenu razumevanja sadržaja koje ljudi gledaju na televiziji.

Sve komplikovaniji društveni i politički odnosi, geopolitički procesi, ekonomski termini i pojmovi 21. veka, digitalizacija, ekološke teme, društvene mreže, sve to su sadržaji o kojima naš prosečni gledalac zna sve manje, a još manje ih razume. Zato se u medijima političke poruke plasiraju po ugledu na tabloide. Umesto dosadnog i nerazumljivog teksta i stručnih analiza, političari putem medija šalju poruke biračima svedene na sliku i veliki naslov u obliku proste ili prostoproširene rečenice. Politički oponent je "LOPOV" sa pogrdnim nadimkom koji "LAŽE", a ostatak prostora se popunjava slikama golih lepotica sa estrade. Nije li to isti oblik dramaturgije koji smo prepoznali u *Kasandri*, *Igri sudbine* ili *Zadruzi*?

Osim simplifikacije koja je dovedena do vulgarnosti, važno je da bezbrojnim ponavljanjima uradite crno-belu karakterizaciju likova. Negativac je uvek podmukao, naivna dobra devojka uvek je sa suzom u oku, a zlobnica je uvek polugola. To vam je kao kod Sarape na Pinku, uvek su negativci oni iz prošle vlasti i oni u opoziciji, oni kuju zavere kao u sapunici, a žrtva je naša vlast ili tačnije Vođa, koji je bezgrešan. Još jedna paralela sa sapunicama pojavila se pre nekoliko godina, kada su Borku Stefanoviću razbili glavu štanglom. Oni koji su to uradili, a naročito oni kojima je to bilo ok, jer govori protiv Vučića, nalik su na besnog gledaoca/birača koji je pre par dana na ulici napao glumca iz serije.

Zamislite onda koliko bismo danas u javnom prostoru morali da vodimo računa o svakoj izgovorenoj reči.

Na kraju, putem medija zaista možete edukovati ili zaglupljivati ljude, zavisno od vaše namere. Rijaliti programi, štancane sapunice niskog umetničkog dometa direktno vode do političke demagogije zasnovane na populizmu, koji gledaocu/biraču daje lažni osećaj da bez obrazovanja i sa minimumom informacija može doneti apsolutno tačan stav o pojavama u svetu oko sebe. ¶

Estetika besmisla i

Beograd je u protekloj dekadi bio izložen naročitom urbanističkom zlostavljanju. Sa jedne strane se gradski trgovi urnišu estetikom betona i praznine; sa druge, gradska vlast svom vrhovnom vođi za života diže mitomanske spomenike, koji bi valjda trebalo da svedoče o dobu preporoda i progresa, a u istoriju će ući kao urbanističko ruglo, kao parodija proistekla iz duha tragedije

Naravno da o ukusima ne treba raspravljati. Što je jednom lepo, drugom je ruglo. Ili pretenciozno, ili dosadno, ili bezbojno, ili isuviše šareno... I tačka. Ali bi o smislu i besmislu trebalo rapravljati, mada se stiče utisak da su takve rasprave u srpskom društvu višedecenijskom degradacijom prihvatljivih vrednosti još uvek bitne tek za veoma mali broj ljudi.

Tako je fontana na Slaviji jednima nešto lepo, a drugima, još sa onim lajtšouom, oličenje kiča. Ali je svakako besmisleno što, kada je već rekonstruisana, na Slaviji nisu prokopani podzemni pešački prolazi, pa se u kružnom toku i dalje stvara nepotrebna gužva dok vozači na pešačkim prelazima na izlasku iz raskrsnice čekaju da pešaci pređu ulicu. Jednako je besmisleno, samo manje smeta, što usred sve te saobraćajne buke nešto svira, to jest što je sviralo, više se ne čuje.

I Abu Dabi na desnoj obali Save za mnoge je nešto najlepše što su ikada videli, sa sve onim centralnim falusnim simbolom, čije će se pune nabreklosti postati svesno tek kada se privede svršetku. Besmisleno je što su te zgradurine iznikle na mestu na kome zagušuju urbani pejsaž i izazivaju osećaj klaustrofobije, jer se kao neki pogranični zid isprečuju pogledu na reku, zatvaraju vidik, baš kao što informativni zid koji su podigli kontrolisani mediji ne dozvoljava da se vidi dalje od sopstvene terase.

Jednako besmisleno je ubistvo železničke stanice iznad čijeg zabravljenog glavnog ulaza stoji godina MDCCCLXXXIV, prebacivanje vozova na marginalne, nefunkcionalne stanice i obesmišljavanje boravka na tom delu Savskog platoa, osim da se izbliza pogleda izreklamirani spomenik. I jedno i drugo može se svrstati pod akt "urbanog terorizma", što reče arhitekta Dragoljub Bakić.

GLEDAŠ STEFANA, A VIDIŠ ALEKSANDRA

Beograd na vodi sa svim svojim smehotresnim i urnebesnim estetskim i infrastrukturnim pritokama je projekat kojim Aleksandar Vučić sebi želi da u istorijskim udžbenicima ugrabi mesto vizionarskog neimara (basnoslovna zarada koja se sliva iz netransparentnih ugovora i javnih nabavki je dobrodošla nuspojava, ili je ona u prvom, a ono istorijsko u drugom planu, svejedno). Gradski oci svom vrhovnom vođi na obali Save za života dižu mitomanski spomenik, koji bi valjda trebalo da svedoči o dobu preporoda i progresa, a u istoriju će, ipak, verovatno ući kao urbanističko ruglo, kao parodija proistekla iz duha tragedije.

Spomenik posvećen županu Stefanu Nemanji, nikao na Savskom trgu nekih dvesta metara od mesta na kome je ubijen Zoran Đinđić, predimenzioniran je srazmerno sujeti onih koji su ga tolikog naručili od skulptora Aleksandra Julijanoviča Rukavišnjikova. Taj džinovski golem trebalo bi da simbolzije snagu esenesovske vlasti, da veliča ne utemeljivača dinastije Nemanjića, već predsednika SNS-a i Srbije, kao što to ponizno čine narodni poslanici, svekoliki ministri i od skora Aleksandar Šapić.

Ta megalomanska tvorevina izlivena od različitih materijala zabijena je kao svojevrstan totem nasred Savskog trga, te sasvim priliči da se oko njega ritualno igra kolo. Gledaš Stefana Nemanju iždžikljalog nebu pod oblake sa sve mačem u ruci, a vidiš Aleksandra Vučića kome se danas svi pokorno zahvaljuju; vidiš taj spomenik kao totem, kao simboličnu zamenu za modernog oca nacije, koji se obredno slavi kao nedodirljivo božanstvo, koji se poštuje kao zaštitnik srpstva kome on udahnjuje mitološku slavu.

U IME BEOGRAĐANA NA VODI

Mora se otići do Savskog trga, sesti tamo na neku klupu ili leći u jednu od

mitomanije

Foto: Marija Janković

Nakon rekonstrukcije prethodno već rekonstruisanog Cvetnog trga prostoru ispred staklenih boksova misteriozne namene umesto života je udahnuta nova beogradska estetika sterilnog, praznog belila, ovog puta obogaćena fontanom sa kamenim, naravno belim kockama

ugrađenih širokih ležaljki, da bi se postalo svesno tog praznog ničega koje okružuje spomenik ispred mumificiranog leša železničke stanice. To je prostor bez sadržaja, bez hlada, koji ne vodi nikuda, ne služi ničemu, koji je počišćen i ucakljen da svojim mrtvilom ne smeta novom gradskom životu u nastajanju u neboderima na obali Save, da žiteljima Beograda na vodi ne bi smetala urbana gungula železničke stanice. Iz istih razloga se »

BELO I MRTVO:
Slavija i Trg Republike
Fotografije: Marija Janković

planira i rušenje Starog mosta: sem čistunačkoj estetici, buka smeta jednom broju Beograđana na vodi, a i ruži im pogled. Beograd na vodi je sam po sebi čir na urbanom tkivu.

Čitav taj prostor Savskog trga prkosi urbanoj logici i nema nikakvog osnova da ikada zaživi. Kao u slučaju drugih gradskih trgova rekonstruisanih poslednjih godina, prostor Savskog trga je podređen egzibicionističkim strastima vlastodržaca, a ne potrebama građana. Umesto da se urbani prostor prilagođava razvoju gradskog života, život se na silu prilagođava prostornim predstavama novoiskaljenih urbanista, koje nalikuju projektima Hitlerovog omiljenog arhitekte Alberta Špera. To su prostri pogodni za parade i proslave, ali ne za svakodnevni život.

IZOBRNUTE CRNE RUPE

Taze rekonstruisani beogradski trgovi su kao nekakve izobrnute urbane crne rupe – zamišljeni da od sebe odbijaju živu materiju. Bilo da se radi o Savskom trgu, onom iskošenom delu Slavije, delu Cvetnog trga preko puta Jugoslovenskog dramskog pozorišta ili Trgu republike, oči bode njihovo isprazno betonsko belilo, u boljem slučaju prošarano patuljastim, široko razdvojenim drvećem.

Nameće se prosto pitanje: zašto bi iko vreme provodio u takvom prostoru? I ako ne bi: čemu služe te urbanističke praznine, zašto su ti trgovi rekonstruisani kako su već rekonstruisani?

NEUKALJANE CIPELE

Tako je nakon rekonstrukcije prethodno već rekonstruisanog Cvetnog trga prostoru ispred staklenih boksova misterioznе namene umesto života udahnuta ova nova beogradska estetika sterilnog belila, ovog puta obogaćena fontanom sa kamenim, naravno belim kockama, na kojima bi, valjda, trebalo da se sedi, samo što do sada nisam nikoga video da to čini.

Ponovo su velika sredstva iz gradske kase izdvojena za oblikovanje prostora diskutabilne estetike, a bez ikakve životne, to jest urbane namene, osim ako neka svrha nije da gosti zaseli za rubne stolove kafića na Bescvetnom trgu setno gledaju u fontanu.

A tom trgu preko puta JDP-a tako se lako mogao udahnuti život umesto beži-

Foto: Lenka Pavlović

Gledaš Stefana Nemanju iždžikljalog nebu pod oblake sa sve mačem u ruci, a vidiš Aleksandra Vučića kome se danas svi pokorno zahvaljuju; vidiš taj spomenik kao totem, kao simboličnu zamenu za modernog oca nacije, koji se obredno slavi kao nedodirljivo božanstvo, koji se poštuje kao zaštitnik srpstva kome on udahnjuje mitološku slavu

votne fontane. Mogao je, na primer, da se pretvori u trg na kome bi na posebno dizajniram štandovima, za čije bi se idejno rešenje raspisao konkurs među mladim dizajnerima, primenjeni i likovni umetnici izlagali i prodavali svoja dela i rukotvorine, kao što su nekada činili i bez posebno dizajniranih štandova. Mogla je da se organizuje i mala gradska pijaca na kojoj bi se pretežno prodavali gotovi prehrambreni proizvodi iz malih, porodičnih manufaktura, kao što je nekada davno tu i bila mala zelena pijaca. Ili da se, kao nekada, prodaju polovne knjige. Ili da se, kada se već zove Cvetni trg, na njemu koncentrišu cvećare, kao što je to nekada bilo.

Moglo se na tom delu Cvetnog trga, ako ništa drugo, postaviti i mnoštvo posebno dizajniranih klupa i zasadati mnogo drveća sa gustom krošnjom, pa da oni koji nemaju para za obližnje kafiće tu u hladu piju sok ili pivo kupljeno u Maksiju, jedu sladoled, da učenici sede posle škole ili se prolaznici prosto odmaraju. Mogao se tom trgu na razne načine udahnuti život u korist i na dobrobit mnogih građana, ali je stvoreno još jedno mrtvo belilo.

Prostor prilagođen potrebama ljudi sam od sebe oživi, počne da se razvija u nekom pravcu. Ovoj isforsiranoj estetici besmisla i belila, međutim, kao da je najviši cilj što se umesto seoske kaljuge gazi po popločanoj površini, beloj da simbolizuje čistoću i neukaljanu cipelu.

NOVI SIMBOLI

Stambeno-poslovni kompleks na Savi sa svom propratnom scenografijom pravljen je da postane novi, jači i od svega postojećeg bolji simbol Beograda, koji bi u drugi, treći ili četvrti plan trebalo da potisne sve druge gradske simbole. Zamišljen je tako da simbolizuje moć, progres i moderan gradski život. Samo što za neke Beograđane simbolizuje bahatost, neukost, narcisoidnost i obmanu, oglušavanje o savete i kritiku nebrojenih urbanista, arhitekata i inženjera različitih struka. Beograd na vodi je simbol vlasti i SNS-a.

I prazni, beli, sterilni, beživotni gradski trgovi postali su jedan od simbola Beograda. Oni simbolizuju odsustvo razumevanja urbanog načina života i potreba građana ili prezir prema njima. I ti trgovi su svakako nekima lepi tako prazni i besadržajni, ali je to u gradskom jezgru, u kome ne manjka betona i asfalta, svakako uzaludno protraćen prostor.

Dok Beograd na vodi, pored svojih pravnih i urbanističkih grehova, spada u domen vladajuće megalomanije, mitomanije, idolopoklonstva i korupcije beogradski trgovi, ovakvi kako su oblikovani, pre svega spadaju u domen estetike i sociologije: kako se došlo do toga da neko projektuje takva urbanistička rešenja i da neko odobrava sredstva da se realizuju?

A biće toga još i pre izbora u Beogradu, najkasnije na proleće 2022. U međuvremenu, nad glavama Beograđana akutno i dalje lebdi poduhvat Kalemegdanske gondole, ili projektovana izgradnja stambenog kompleksa i metro stanice na Makišu. A često se spominju i neki planovi sa Ratnim ostrvom... ¶

ANDREJ IVANJI

Osvanuli su upražnjeni potoci, suvi vodopadi

Fruška gora trpi posledice pogrešnog modela upravljanja Nacionalnim parkom, zbog čega je šuma pretvorena u drvnu masu za prodaju

Sa Kestena puca jedan od najveličanstvenijih pogleda na Novi Sad, Dunav i južne delove Fruške gore. U ovo doba godine vidikovac je prekriven raskošnim tepihom poljskog cveća. Međutim, njega ljubitelji prirode više ne mogu da dostignu tradicionalnom planinarskom stazom. "Privatan posed", jasno poručuju znakovi. "Jedan novosadski biznismen, Nebojša Petrić, dozvolio je sebi da postavi žičanu ogradu od 8 km oko svojih 600 hektara, i tako onemogući prolaz ne samo meštanima i planinarima, nego i životinjima, iako je na jednom delu poseda teritorija Nacionalnog parka a na drugom su ekološka staništa. Ovo je samo jedan od slučaja kršenja zakona protiv koga se borimo, ali suština je da je u pitanju paradigma pogrešnog modela upravljanja Nacionalnim parkom, zbog čega je šuma pretvorena u drvenu masu za prodaju", odlučno ističe Dragana Arsić na čelu Pokreta "Odbranimo šume Fruške gore".

GDE JE 500 STABALA

Pokret je nastao nakon što je Dragana Arsić sa prijateljima ljubiteljima prirode bila aktivna podrška u borbi aktivista iz Pokreta "Odbranimo reke Stare planine" protiv izgradnje mini hidro centrala. "To me je inspirisalo da se u većoj meri posvetim Fruškoj gori koju posećujem ceo život, te smo se nas petoro dogovorili da istražujemo i koristimo institucije kako bismo pokušali da zaštitimo Frušku goru", objašnjava ova pedesetosmogodišnjakinja, sociolog po struci, dugo zaposlena u banci, sićušna i beskrajno energična Novosađanka. Za malo više od dve godine postojanja, pokret je savladao niz zakona, uredbi i sistema funkcionisanja institucija koji se odnose na zaštitu životne sredine i gazdovanje šumama, maestralno naučio da se izbori da dobije informacije od javnog značaja koje institucije nerado dele, na primer Osnove gazdovanja šumama, ubedio insajdere da podele mape gazdinskih jedinica, apsolvirao baratanje tehnologijama za prenos podataka... da bi do sada podneo dvadesetak inspekcijskih prijava i pokrenuo buđenje svesti građana da je ekosistem Fruške gore u opasnosti, sa posledicama potencijalno širih razmera.

"Ispostavilo se da su sve prijave osnovane, pa su rezultirale prekršajnim prijavama", objašnjava Dragana Arsić. "Jedna se čak okončala privrednim prestupom za koje je prvo ročište zakazano za 13. jul, a pokret je u vezi s tom bespravnom sečom uspeo da se izbori za ponovni inspekcijski nadzor koji je uradila komisija od tri inspektora, nakon dobijanja prvog odgovora u kome je inspekcija uputila opomenu upravljaču. U pitanju je slučaj šume Kalište kod Sremskih Karlovaca, pod ingerencijom Javnog preduzeća 'Nacionalni park Fruške gore' (JPNPFG) gde je posečeno 500 stabala više od dozvoljenog u privatnu korist zaposlenih, koji su uradili ovo nezakonito delo. Nakon toga je smenjen višedecenijski zamenik direktora Konstatin Pužarević". Da podsetimo: Javno preduzeće upravlja Nacionalnim parkom ukupne površine 26 000 hektara, 20 000 ha je državno vlasništvo, a čak 6000 ha pripalo je Srpskoj pravoslavnoj crkvi, Eparhiji Sremskoj, nakon restitucije.

Do saznanja o zbivanjima na Fruškoj gori pokret dolazi neumornim rendžerskim obilascima predela pešice, uzduž i popreko. Zahvaljujući tome, podnete su krivične prijave 2019. godine zbog nezakonite seče 200 stabala radi postavljanja *zipline*-a Zmajevac-Vrdnička kula, u vlasništvu moćnog privrednika Milenka Cicmila, koji je na čelu "Fruških termi", hotela "Premier Aqua" u Vrdniku i građevinske Promont grupe. Maja ove godine podnete su krivična i inspekcijska prijava zbog utovara neobeleženih trupaca. Pokret tvrdi da je za to odgovoran Radivoje Kaurin, šef Odseka za planiranje i održivi razvoj u šumarstvu Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede. "U pitanju je zloupotreba službenog položaja, nesavestan rad u službi i trgovina uticaja, kao i klasičan primer sukoba interesa", smatraju u pokretu. Naime, po njihovim navodima, gospodin Kaurin je potpisao ugovor sa Eparhijom koja samostalno gazduje svojim posedima (dok Javno preduzeće upravlja), u svojstvu zastupnika firme "Šume Fruške gore", osnovane oktobra 2020, da bi dva meseca kasnije prebacio vlasnička prava na Milevu Radanović, koja je većinski vlasnik "Strugare Radanović", jedan od najvećih kupaca trupaca od Javnog preduzeća. "Nakon više od godinu dana uspeli smo da sklopimo taj mozaik", ističe Dragana Arsić.

SAUČESNIŠTVO EPARHIJE

Po ocenama pokreta, Eparhija učestvuje u besomučnoj eksploataciji šume i prihoduje čak 180.000 eura godišnje od zakupa. Da je saučesnik i u protivzakonitim radnjama, po njihovom mišljenju, svedoči i činjenica da je Eparhija dala porodici Petrić u zakup deo svoje zemlje između Rakovca i Ledinaca. "Ne samo da se nisu protivili postavljanju žice od 8 km oko 600 ha zemlje, nego su dozvolili i da se u podnožju brda Kesten postavi put od armiranog betona koji vodi do kapije Petrića", podvlače u pokretu. "Podneli smo prijavu o uzurpaciji Kestena na 14 stranica, građevinska inspekcija je naložila rušenje tog puta jer nije nasut tucanik nego beton, ali Eparhija se uzdržala da otkloni nezakonitost i zadovoljila se poklonom novog zvonika manastiru Rakovac, inače njihovom prvom komšiji", podvlači Dragana Arsić.

Na strani Nebojše Petrića, inače vlasnika kompanije "Promist" i jednog od ključnih ljudi u firmi "Galens" koja treba da gradi Novi Sad na vodi, našao se i Pokrajinski Zavod za zaštitu prirode, koji je

BETONIRANA ŠUMA: Privatni posed
Fotografije: Marija Janković

AKTIVISTI NA TERENU:
D. Tomić, D. Beređi, S. Belić, D. Arsić

naknadno aminovao sve radove sprovedene marta 2020. godine, u vreme policijskog časa. Pokrajinska vlada sa svoje strane, 150 dana nakon rešenja građevinske inspekcije, ne donosi odluku koja bi eventualno dala pravosnažnost rešenju. A Petrići velikodušno obećavaju da će pustiti planinare da prođu uz prethodnu najavu.

Za to vreme, glavni upravljač, Javno preduzeće nadležno za celu teritoriju Nacionalnog parka, smatra da "u slučaju vidikovca Kesten postoji saglasnost Eparhije Sremske i dati su uslovi zaštite prirode Pokrajinskog zavoda." O udovoljavanju interesu privatnog lica nauštrb zaštite prirode i ljubitelja iste – ni reči. "Najgore je što je zapravo najveći problem legalna seča, koja čini 95%, a to predstavlja u poslednje tri godine nekih 15 do 20 hiljada posečenih stabala godišnje, što je veličine od 450 do 500 hektara", ističe Dušan Tomić, član pokreta i Planinarskog društva "Naftaš", rođen 1953. godine, dok sa mukom posmatra kamion sa kašikom koji utovara nagomilane balvane hrasta i bukve duž planinarskog puta označenog crvenim srcem u belom krugu, u šumi manastira Novo Hopovo. "Na tenderima se bira firma za izbor za seču i gajenje šuma, ali u praksi, gajenja nema", smatra on. "Spustili su se nizbrdo u srce šume teškom mehanizacijom i razrovarili planinarsku stazu da bi posekli drva i izvukli ih. Tako je u poslednje tri godine uništeno oko 15 planinarskih staza i svanuli su degradirani predeli, upražnjeni potoci, suvi vodopadi..."

"Problem je u tome što, po zakonu o šumama, postoje komercijalne šume i šume posebne namene, koje treba da imaju ekološku funkciju, ali država dozvoljava da i one imaju komercijalnu svrhu, jer prodajom trupaca ostvaruju najveći deo prihoda, a potrebe firme sa 140 zaposlenih su velike. Primera radi, Nacionalni park u Rumuniji ima 46 000 ha a 20 zaposlenih, od kojih su 11 čuvari prirode iz ekološke struke. Imamo dramatičnu koliziju zakona o šumama i zakona o zaštiti prirode, a rezultat je da Nacionalni park postaje pilana umesto da je oaza biodiverziteta, zato što se od 2016. godine događa eskalacija radova u šumi", podvlači Dušan Beređi, član pokreta, četrdesetsedmogodišnji izviđač, gljivar i planinar. Upitano o udelu prihoda od korišćenja šuma, Javno preduzeće Nacionalni park "Fruška gora" potvrđuje da je većinski: u 2020. godini, od 355.758.000,00

»

ŠTA OSTANE POSLE SEČE:
Oguljena stabla, razrovane šumske staze, zaparložena zemlja

dinara, 55% su činili prihodi od šuma, 6% od budžeta, 30% od naknada za korišćenje područja (na primer, rudnik kamena, izvor Jazak), 3% od ribarstva, 2% od zakupa i 4% ostalo. "Rezultat ovakvog modela upravljanja, u kome se ne seče svega 3% od ukupnih 26.000 ha Nacionalnog parka je poražavajuće", ocenjuje Draženko Rajković, ornitolog iz Centra za istraživanje biodiverziteta u Novom Sadu. "Seku se stoletna stabla jer za šumarstvo njihova ekonomska vrednost opada starenjem, a za biodiverzitet su upravo ona najvrednija jer se tu pronalazi najveći broj vrsta. Zbog nestajanja starih stabala i sulude buke koju proizvodi preko 20 000 kamiona i automobila koji cirkulišu Nacionalnim parkom, retke vrste su u opasnosti, kao na primer bukova tržibuba. Orao krstaš, nacionalni simbol Srbije, izumro je mada ga je sredinom 2000-ih bilo još tri-četiri para."

CRVENA TAČKA

Pored uticaja na biodiverzitet, vodu, ljubitelje prirode i meštane iznad čijih kuća se zemlja spira jer nema šta da je zadrži, intenzivirano prekomerna seča šuma pogoršava ionako lošu situaciju Vojvodine po pitanju pošumljenosti. Naime, Pokrajina je crvena tačka po pitanju negativnih posledica na klimatske promene sa svega 7% teritorije pod šumama, dok je prosek u Srbiji 28%, a u Evropi 35%. Dekan šumarskog fakulteta u Beogradu Ratko Ristić kaže za Novosadski 021 da bi optimalna pošumljenost Vojvodine bila 14,3%, što je moguće ostvariti ako bi se dosadašnji obim pošumljavanja povećao bar trideset puta. "Kad se šumarstvo identifikuje kao ključna oblast u zaštiti životne sredine, onda će pritisak biti usmeren na intenzivnije pošumljavanje, bolju brigu o zaštićenim područjima, očuvanje biodiverziteta, prevenciju prirodnih katastrofa, suštinski održiv ruralni razvoj i ublažavanje efekata klimatskih promena", naglašava on i dodaje da bi zabrana izvoza trupaca smanjila pritisak na šume.

Zato peticija koju je pokret predao Ministarstvu za zaštitu životne sredine 2020. godine, a potpisalo je 12 969 građana, zahteva između ostalog: zaustavljanje komercijalne eksploatacije šuma, uvođenje moratorijuma na seču šuma Fruške gore u trajanju od 20 godina, uvođenje zaštitarskog modela upravljanja jer je to ključni uslov opstanka Nacinalnog parka, ali i zato što su šume najefikasniji borac protiv negativnih klimatskih promena i emisije štetnih gasova, i izmenu Zakona o Nacionalnim parkovima.

Zvuči radikalno, ali bi uvažavanje ovih zahteva najverovatnije obezbedilo povratak orlova krstaša, opstanak bukove tržibube, tridesetak vrsta orhideja i ostalih 1500 registrovanih vrsta biljnog sveta, 120 vrsta ptica, 200 vrsta leptira, 60 vrsta sisara... Sasvim sigurno bi uvažavanje predloga peticije omogućilo povećanje prihoda od eko-turizma, pčelarstva (za sada jedva razvijenog i pored najveće zastupljenosti lipe), vođenja pešačkih tura, proizvodnju suvenira, koji su kompatibilni sa obnovljenim vinogradarstvom, voćarstvom i potencijalima kulturnog turizma zahvaljujući brojnim manastirima. Samim tim postojala bi perspektiva obnove skoro praznih 44 sela i zaseoka obuhvaćenim teritorijom Nacionalnog parka. ¶

MILICA ČUBRILO

HEINRICH BÖLL STIFTUNG
Stavovi izneti u članku ne predstavljaju nužno stavove Fondacije Hajnrih Bel.

ŠTA TRAŽI PENELOPE KRUZ U SOLITERU NA BANJICI?

VIDI PRVI NA EKSKLUZIVNOJ FILMSKOJ PLATFORMI

MOJOFF.NET

Neobično ćutanje

"Ne mogu ni da iskažem koliko ne razumem to što se ne čuje glas naučne javnosti o tome da nema naučnih projekata. Kako to objasniti, sem da se svako boji da bude onaj koji će da pokrene pobunu jer će 'naštetiti' svom institutu, svojoj grupaciji"

"Na osnovu značaja i dometa u pedagoškom i naučnoistraživačkom radu prof. dr Milene Dragićević Šešić u domenu kulturne politike, menadžmenta kulture, umetnosti i medija, koji je visoko vrednovan u domaćim okvirima, ali i naučnim krugovima u Evropi i svetu", Senat Univerziteta umetnosti u Beogradu je, na predlog Fakulteta dramskih umetnosti, prošle godine odlučio da profesorki Šešić dodeli zvanje profesorke emerite. S jedne strane, značaj i obim njenih naučnih radova, ali i aktivizam, ukupan angažman, a sa druge, da podsetimo, i uloga rektorke Univerziteta umetnosti od 2000. do 2004. godine, odmah nakon petooktobarskih promena, učinili su da prof. Šešić uživa i status jednog od najviših autoriteta. Upravo nakon tih velikih promena, u vreme rađanja novog, otvorenog društva na ovim prostorima, ona je 2001. osnovala Internacionalni master za kulturnu politiku i menadžment Univerziteta umetnosti, koji je nakon svih narednih turbulentnih godina opstao do danas, i sada obeležava 20 godina svog postojanja.

U međuvremenu, u razgovoru za "Vreme" (br. 1284) iz avgusta 2015, prof. Šešić je, između ostalog, govorila i o upadljivoj nemoći naše kulturne politike, a posebno o nepostojanju odnosa između obrazovnih i kulturnih politika, o nesaradnji između ministarstava kulture i obrazovanja.

"VREME": Da li se od tada, u ovih nekoliko godina, promenilo nešto u odnosu između ministarstava i, generalno, u kreiranju javnih politika?

MILENA DRAGIĆEVIĆ ŠEŠIĆ: Bitne stvari se nisu promenile, a to znači da ne postoje razgovori na nivou različitih resora kojima bi se utvrdili zajednički prioriteti i koji bi ojačali zajedničke politike. A bar u dva resora, prosveti i kulturi, konstantno postoje teme koje bi mogle da se rešavaju zajedno. Da je sreće tu bi bilo i ministarstvo nauke, koje je sada inkorporirano unutar Ministarstva prosvete! Tada bi to bila tri ministarstva koja bi mogla da prave zajedničke politike u sferi obrazovanja u domenu kulture, ili u sferi politike za očuvanje kulturnog nasleđa. Kada nema koherentnih javnih politika, onda izostaje podrška istraživanjima koja bi mogla da budu osnova za razvoj budućih politika i praksi delovanja. Ne podržavaju se i ne stimulišu takva istraživanja.

Kakav je onda rezultat takve "politike"?

Naučna istraživanja stoje u policama, ne informišu se o njihovim rezultatima čak ni oni koji utiču na formiranje obrazovnih politika, pa se time najnoviji rezultati naučnih istraživanja ne uključuju u obrazovne procese, a isto tako ne uključuju se ni u politike i prakse Ministarstva kulture.

Vlast je ista, i kada smo razgovarale 2015. i danas. Vidite li prostor za promene u njenom funkcionisanju?

Danas je vlast jedinstvenija nego ikada, iako su u njenoj koaliciji vrlo raznorodne partije. I dalje obrazovanje pripada nadležnosti Socijalističke partije Srbije, čak je dato u ruke osobi koja nije iz sfere obrazovanja, nego je baš političar. Isto tako, kultura je data političarki u ruke, ali drugoj partiji, i svako od njih pravi svoje reforme, dovodi svoje kadrove tako da ne vidim da se bilo šta može suštinski, pa ni formalno, niti na bilo koji drugi način promeniti.

U kontekstu toga, da li je vaš studijski program dovoljno podržan od same države?

Nismo imali veliku podršku od države, ali nije ni reč samo o podršci za nas, trebalo bi da postoji istinska podrška da se naši univerziteti internacionalizuju, da otvore svoje programe i za strane studente. Od desetak frankofonih master studija koji su postojali dok su postojale dotacije francuske države, sem našeg programa, svi ostali su se ugasili jer nisu mogli tržišno da opstanu. Mi smo tada izdržali pritiske francuskog donatora da master bude isključivo na francuskom, jer smo znali da to ne garantuje održivost – već da studenti treba da imaju prava da rade svoje teze i polažu ispite na jednom od dva svetska jezika – francuskom ili engleskom.

Reč je o ujedno anglofonom i frankofonom masteru za kulturni menadžment i kulturnu politiku. Šta je u osnovi njegova ideja?

Tada, 2001, ovaj program je bio stvoren i koncipiran na politici otvaranja našeg društva prema svetu, prema Evropi. Ono što smo mi bitno uneli u tom trenutku bilo je otvaranje prema regionu. Program je nastao u saradnji univerziteta sa 15-ak NVO iz celog regiona i sa nekoliko evropskih univerzitetskih i kulturnih mreža. Smatrala sam da je dobro da program realizuju profesori sa našeg univerziteta (jedna trećina), profesori iz regiona (druga trećina), i na kraju profesori i stručnjaci iz celog sveta. Među profesorima iz bivše Jugoslavije bilo je onih koji su jedinstveni u Evropi po svom profilu. Zahvaljujući činjenici da je Jugoslavija bila nesvrstana zemlja, u Institutu za međunarodne odnose u Zagrebu Biserka Cvjetičanin i Nada Švob-Đokić radile su istraživanja koja su se odnosila na ceo svet i bile eksperti za kulturne politike afričkih i azijskih zemalja, ali i za interkulturni dijalog. S druge strane, Tomislav Šola je razvio heritologiju kao disciplinu i bio vrhunski evropski profesor u domenu upravljanja kulturnim nasleđem, tako da nam je i on godinama bio gost predavač.

Slobodno se može reći da su na UNESCO katedri predavali najbolji profesori u oblasti prava u kulturi, pored našeg Slobodana Markovića, Vesna Čopič iz Slovenije i Delija Mučika iz Bukurešta. Iz Evrope i sveta angažovali smo cenjene profesore kao što je Rut Bereson iz Ame-

Fotografije: Marija Janković

rike, ili Denis Rič iz Čikaga. Stoga smo napravili program na engleskom jeziku ne bismo li ovakav specifičan koncept, utemeljen i na regionalnom i na svetskom znanju, ponudili i studentima u okruženju, Rumuniji, Bugarskoj, Grčkoj, Albaniji.

Oni su bili zainteresovani za studije u Srbiji?

Već u prvoj generaciji studenata imali smo ogromnu navalu kandidata, više od 100 za samo 25 mesta, pa smo na kraju primili 50 polaznika. U tom trenutku je i Francuski institut shvatio da je reč o programu koji neguje kulturni razvoj, a ne samo znanje za tržišnu dobit, pa su nas pitali zašto ne otvorimo program i na francuskom jeziku kada već imamo toliko frankofonih profesora. Odmah po uvođenju francuskog jezika dobili smo sedam studenata iz Rumunije, studente iz Francuske, studente iz frankofonih afričkih zemalja, ne mnogo, ali zamislite kad dođe student iz Senegala kako se odjedanput otvore neke nove teme poput dekolonizacije znanja, dekolonizacije ustanova kulture, nešto što u našem iskustvu Balkana nije bilo poznato.

Od 2004. vaš studijski program nosi i titulu UNESCO katedre. Koliko ta titula kasnije pomaže vašim studentima, i koliko uopšte studijskih programa kod nas ima UNESCO titulu?

Svakako pomaže, naročito kod zapošljavanja u svetu. Sa našom diplomom student iz Benina je imao prohodnost na doktorske studije na nekoliko univerziteta, mogao je da bira koji će da upiše, a dobio je i odličan posao u Rimu u međunarodnoj organizaciji ICCROM za kulturno nasleđe i sada je jedan od uglednih eksperata. Naša diploma i titula UNESCO katedre vrlo dobro se kotiraju u Francuskoj, veliki broj naših studenata iz Francuske radi na poslovima atašea za kulturu pri francuskim kulturnim centrima i ambasadama u Libanu, Mjanmaru, Burmi, Maroku, Crnoj Gori, Rumuniji. Evenu Gaidig iz Francuske je, zahvaljujući svojoj beogradskoj master tezi u vezi sa politikama prema manjinskim jezicima, dobila šansu da pri Ministarstvu kulture Francuske oformi odeljenje za podršku manjinskim jezicima i kulturama, što je zaista velika stvar. Naši studenti rade i u Ministarstvu kulture Srbije, ustanovama kulture, nevladinim organizacijama: »

“Kada smo 1996. formirali Univerzitetski odbor za odbranu demokratije, mnogi profesori su bez ikakvih poziva oberučke prilazili, učlanjivali se. Sada, kad smo formirali MASU, Mrežu za akademsku solidarnost i aktivizam, nema više takvog entuzijazma. Tu je mali krug ljudi sa univerziteta jer je najveći deo akademske javnosti shvatio da treba da gleda svoja posla, svoj lični interes, svoju malu karijeru, bodove i napredovanja”

Marijana Cvetković iz Stanice, Lola Joksimović – CZKD, Mirjana Slavković je kustoskinja Muzeja Jugoslavije, Violeta Simjanovska je profesor menadžmenta u kulturi Sibelius akademije u Helsinkiju, Biljana Tanurovska je dobitnica nagrade za najboljeg mladog istraživača kulturne politike Evrope, Zdenka Gold – dobitnica Zlatne arene za filmsku produkciju i tako dalje.

A što se tiče UNESCO titule, nju ima oko 600 katedri u svetu. U našem regionu ih ima jako malo. Nije lako ni dobiti, a još teže je zadržati titulu; svake četiri godine podnosite precizan izveštaj u kome nije dovoljno pokazati da ste školovali studente, već su važna istraživanja, zagovaranja, aktivizam, uticanje na promene javnih politika i to ne samo na nacionalnom, nego i na širim nivoima. Danas je na katedri nova, mlada generacija profesora, izuzetno cenjena u svetu; ona širi horizonte saradnje – trenutno angažovana na Erazmus plus strateškom projektu sa univerzitetima u Lionu i Vajmaru. U njemu će učestvovati cela naredna generacija studenata, realizujući izazovne transdisciplinarne projekte u mešanim timovima sa studentima druga dva univerziteta. Nina Mihaljinac kao nova rukovoditeljka programa, profesori Goran Tomka, Višnja Kisić, Ljiljana Rogač Mijatović (alumni UNESCO katedre), Irena Ristić i mnogi drugi nastavljaju ono što smo započeli pre dvadeset godina.

Kada biste merili, koliko je vaš studijski program priznat u svetu, a koliko ovde?

Vidljivost u zemlji nam je manja no u svetu, ali nas Nacionalna komisija za UNESCO podržava. Bilo bi logično da lokalne samouprave pokažu interes za nekoga ko je završio takav smer, no to je pitanje kadrovske politike koja se generalno vodi loše u ovoj zemlji. Pogađa veliki broj mladih, pa i one koji dolaze iz inostranstva sa prestižnim diplomama – za njih ovde nema mesta, i onda ponovo odlaze. To ima veze sa širom kadrovskom politikom koja gleda ideološko usmerenje, spremnost na lojalnost i poslušnost “onome gore”, a ne struci i nauci. A prvo što ih učimo, upravo to predajem, jeste etika kulturne politike i kulturnog menadžmenta, gde govorim o integritetu i obavezi svih nas da pre svega branimo nauku i stručno znanje, čemu moramo da ostanemo dosledni uprkos svemu. To se danas više ne ceni. I sami univerziteti više bi hteli da profesori budu lojalni i da ćute. Uostalom, vidi se kako prolaze afere oko plagijata, ćušnu se pod tepih i šalju u zaborav.

Da li je, po vama, izborom novog rektora Univerziteta u Beogradu ugašen i poslednji trzaj autonomije univerziteta?

Dolazim sa drugog univerziteta i teško mi je da procenjujem događaje kod kolega. Ne izbegavam odgovor, no nisam upoznata sa svim procesima, zadovoljstvima i nezadovoljstvima. Ne znam da li su članovi Saveta glasali pod pritiscima, ali je očito da je autonomija univerziteta pod različitim vrstama pritisaka. Mnogi slučajevi pokazuju da je univerzitet odlučio da ćuti, gledajući svoje interese, interese pojedinačnih fakulteta i instituta, ne razmišljajući pritom da rezonovanje koje polazi od pojedinačnih interesa ima velike posledice na autonomiju univerziteta u celini. Načini na koje se formiraju različite vrste tela, upravnih odbora, pokazuju da se pre svega gleda ideološka privrženost a ne vrhunska stručnost.

Gde je takav pritisak najviše vidljiv, ako govorimo o njegovim posledicama na našu kulturnu scenu?

Svakako u izborima direktora ustanova kulture i članova upravnih i nadzornih odbora. A posledice mogu doneti “zajednički projekat” vlasti i kulture, pa su najveći državni događaji bile izložbe koje su, nažalost, bile pripremljene negde drugde. Na primer, izložbe Marine Abramović ili Žan-Pola Gotjea. Takvi projekti dobijaju ogroman publicitet, dobri su pre svega za marketing vlasti. Oni ne pomažu dovoljno razvoj naše kulture, naših stručnjaka, koji su odlični, ali za svoje projekte ne dobijaju takve budžete koji bi mogli da im omoguće svetsku vidljivost. Tako prolaze dve značajne izložbe u Muzeju savremene umetnosti, jedna upravo završena, Goranke Matić, i druga koju je radila Darka Radosavljević o Miomiru Grujiću Fleki. Istovremeno, bila je odlična izložba u CZKD, o Saši Markoviću Mikrobu. Monografije – i Flekinu i Mikrobovu – potpisuje Darka Radosavljević. Ona postaje institucija za “očuvanje” inovativnih, radikalnih, subverzivnih oblika kulture. Entuzijazam jedne istoričarke umetnosti koja ceo život radi izvan institucija, nagrađen je na izvestan način time što je dobila prostor u salonu MSU, ali to je nedovoljno. Kulturna politika treba da prepozna njen značaj i da snažno podrži i nju i Remont. Ove tri izložbe, koje su se vremenski preklopile, trebalo je da budu društveni događaji, da budu prepoznate od kulturne politike na isti način kao i izložba Marine Abramović. Posebno stoga što su to

„Danas je vlast jedinstvenija nego ikada, iako su u njenoj koaliciji vrlo raznorodne partije. I dalje obrazovanje pripada nadležnosti Socijalističke partije Srbije, čak je dato u ruke osobi koja nije iz sfere obrazovanja, nego je baš političar. Isto tako, kultura je data političarki u ruke, ali drugoj partiji, i svako od njih pravi svoje reforme, dovodi svoje kadrove tako da ne vidim da se bilo šta može suštinski, pa ni formalno, niti na bilo koji drugi način promeniti"

tri istraživačke izložbe. Goranka Matić, Mikrob i Fleka nemaju međunarodnu rekogniciju Marine Abramović, ali upravo zato što ih institucije ove zemlje nisu podržale, zato što im nisu omogućile da tu reputaciju steknu.

Ili, odlična predstava pirotskog pozorišta *Strah – jedna topla ljudska priča*. To je testamentarna predstava Igora Vuka Torbice koja je ostala ispod radara kulturne javnosti. Pre nekoliko dana gostovala je u Narodnom pozorištu. Ne sećam se da sam čitala o njoj, a o njoj treba da se govori, to je predstava o ovome što me pitate, kako se lako odustaje od slobode, od prava na ljudski integritet. Pratimo kako komšije sa istog sprata odustaju korak po korak od svoje lične autonomije, od ličnih ljudskih prava, sklanjaju se od života, zavlače u stanove, u mišje rupe i dozvoljavaju da sistem njima manipuliše. Ta predstava nije pozvana na festivale, kulturni establišment je nije prepoznao, a morao je da prepozna tako snažnu kritičku predstavu.

Tema vaših interesovanja jeste i tesna veza između nezavisne umetničke scene 90-ih i kulture otpora. Kako vam danas izgleda ta scena kao zamajac neke nove kulture otpora?

Kultura otpora postoji i danas. Nezavisna kulturna scena Srbije živi kroz svoje umetničke programe, festivale, edukativne radionice, što sve zajedno obuhvata i naučno-istraživačku, teorijsku misao o umetnosti i kulturi i stvaralačku praksu. To je inače jako retko u kulturnim sistemima i u svetu: da postoji scena (kontrajavnost) koja paralelno gaji i teorijsku misao i praktično delovanje, a da je pritom sasvim marginalizovana. Nezavisnoj kulturnoj sceni iz javnih fondova već godinama sleduje nula prihoda. Prinuđeni su da konkurišu za evropske projekte i fondove, pa onda bivaju optuženi da su strani plaćenici. A ako im Grad Beograd, država Srbija ili Ministarstvo kulture ne daju ništa ili nešto sasvim simbolično, onda je poruka jasna: njihov glas nikada neće dopreti do šire javnosti.

Uprkos tome ili baš zbog toga, zašto nije ista snaga otpora sad i nekad, 90-ih?

Kada smo 1996. formirali Univerzitetski odbor za odbranu demokratije, mnogi profesori su bez ikakvih poziva oberučke prilazili, učlanjivali se. Sada, kad smo formirali MASU, Mrežu za akademsku solidarnost i aktivizam, nema više takvog entuzijazma. Tu je mali krug ljudi sa univerziteta jer je najveći deo akademske javnosti shvatio da treba da gleda svoja posla, svoj lični interes, svoju malu karijeru, bodove i napredovanja.

Dugo ćutimo, iako nema konkursa Ministarstva nauke! Prvi put se dešava da najveći broj naučnika Srbije ne može da kaže na kom je projektu angažovan. Kada objavljujemo naučne članke, obavezni smo da pišemo "ovaj tekst je nastao kao rad na projektu XY, podržan od Ministarstva prosvete i nauke...". Sada stavljamo neutralnu formulaciju u kojoj kažemo da je rad nastao iz istraživanja koje načelno podržava ministarstvo, ali nema ni broja ni imena istraživačkog projekta.

Zašto? Zbog čega nema novih projekata?

Kažu, promenjen je sistem finansiranja, pa će da raspišu novi konkurs za projekte, pa će sve da bude transparentno, ali nikako da se raspiše. Kad se raspisao, bio je zapravo samo konkurs za mlade, gde je mali procenat od onih koji su konkurisali dobio projekat. Raspisan je novi konkurs na koji se javila cela akademska zajednica, rezultati još nisu poznati i to stanje traje već dve godine. Dakle, svi projekti u Srbiji završili su se još 2012, pa su produžavani i produžavani, da bi 2019. rekli – e, bilo je dosta, sada ide novi konkurs. A novi konkurs još uvek nije završen, "ali nećemo vam dirati plate". I pošto plate nisu dirane, u naučnoj zajednici svi ćute, zadovoljni su, ne moraju čak ni da raportiraju, a nemaju ni o čemu da raportiraju jer projekata nema.

Ne mogu ni da iskažem koliko ne razumem to što se ne čuje glas naučne javnosti o tome da nema naučnih projekata. Kako to objasniti, sem da se svako boji da bude onaj koji će da pokrene pobunu jer će "naštetiti" svom institutu, svojoj grupaciji. Da li je reč o disciplinovanju ili o finansijskoj krizi koja se krije time što se konkurs ne završava, takođe ne znam. Ali situacija je neobično "ćutljiva", a ozbiljne društvene kritike jednostavno – nema. Ipak, master i doktorske teze naših studenata, i na UNESCO katedri Univerziteta umetnosti i na Fakultetu dramskih umetnosti, ozbiljno se okreću izazovnim pitanjima naše stvarnosti, od zaštite i promocije materijalnog i nematerijalnog kulturnog nasleđa, preko istraživanja kulturne politike i njenih efekata po savremeno umetničko stvaralaštvo, do kulturne diplomatije i nove etike međunarodnih kulturnih odnosa. ¶

IVANA MILANOVIĆ HRAŠOVEC

Sivilo koje steže

Mer iz Istauna ne bi bila to što jeste da nije maestralno u delo sprovedene poente na uvek nezgodnom terenu izgradnje snažnog ženskog lika, a to je tle koje je takođe posađeno na minskom polju davnih dana prežvakanih i potrošenih opštih mesta

Fotografije: promo

Kanda zauvek razapeti iznad sve uže provalije koja odeljuje amerokanofiliju, mahom sa korenom u popularnoj kulturi, te već vek dugom procesu vesternizacije koja je dobrano pod svoje dizgine stavila dobar deo planete, i straha od Amerike, prevashodno proisteklog iz zdravorazumskog instinkta spram intervencionizma, i ovdašnji civil svako malo može da vaga i pokuša da artikuliše i vlastiti odnos prema onome što mu Amerika danas predstavlja. Okidač može biti dosta toga krajnje različitog a katkad i oprečnog – u rasponu od još jedne posete Metjua Palmera do pojave novih američkih serija i filmova (jer, kako smo već mnogo puta posvedočili i utvrdili, kada valjaju, američki filmovi i serije valjaju nekako najprivlačnije); na tom tragu, tu je sada još jedna nova tamošnja igrana serija, a po svim, pa i onim sitnijim i perifernijim, osnovama izvanredna. U pitanju je premijera serije *Mer iz Istauna*, uz već pomenuto, veoma znakovit fenomen iz domena tekuće serijske proizvodnje i ponude.

Uostalom, kako je u poglavlju nazvanom *Pokušaj hronologije* svoje briljantne studije *Civilizacija – Kako smo postali Amerikanci* (preveo Pavle Sekeruš, objavila kuća Kiša iz Novog Sada) podsetio Režis Debre, tadašnji francuski predsednik Nikolas Sarkozi je početkom novembra 2007. godine u američkom Kongresu u Vašingtonu sličan osećaj izrazio ovim rečima: „Tog dana kada su Amerikanci hodali po Mesecu, Amerika je bila univerzalna i svako je želeo da bude deo te avanture. Ono što je za nas bilo najneobičnije jeste da nam se činilo da je kroz vašu književnost, film i muziku Amerika iz nevolja i izazova sa kojima se suočavala izlazila veća i jača. Činilo nam se da su ta iskušenja, umesto da Ameriku nateraju da u sebe sumnja, samo učvrstila njeno verovanje u sopstvene vrednosti. (...) Potvrđujem to ispred govornice ovog Kongresa, snaga Amerike nije samo materijalna snaga, to je pre svega moralna i duhovna snaga.“ Amerika, doduše, nije više toliko usamljena u poodmaklim svemirskim istraživanjima i srodnim ekstravagantnim misijama, a danas u svojoj biti, u geografskom srcu svog postojanja u stvarnosnoj dimenziji, tamo gde se javljaju i stasavaju nepatvoreni zameci one mitopoetičke Amerikane, tamošnji neznatni civili više nemaju taj luksuz da, pritisnuti brojnim iskušenjima, nikada preterano ne sumnjaju u sebe i vlastite snage, snage prevladavanje opipljivih nevolje i vitalističke snage koja svoj (dubok) koren ima u onoj nadaleko čuvenoj, možda već dugo oveštaloj veri u novi, a potom i „još noviji“ početak. Na to nam ukazuje ovoprolećna premijerna serija *Mer iz Istauna* (iz ponude HBO Go-a), koja, pritom, odlično funkcioniše ukoliko se ciljano omeđi kriterijumima viđenim prevashodno za odmeravanje onoga što nam nude novopristigli, dakle, ovovremenski sadržaji kriminalističke žanrovske prirode.

A čini se da je upravo ta korenska (da naglasimo, svesno „posađena“ i maestralno izbrušena) nadžanrovska ambivalentnost izdvojila *Mer iz Istauna* iz aktuelne ponude mnogobrojnih slično koncipiranih premijernih i/ili recentnijih serijskih sadržaja koji stižu ne samo i nikako isključivo s one strane Atlantika – naime, u tom svom evidentnom idejnom zametku, *Mer iz Istauna* dragovoljno stoji čvrsto na proverenim žanrovskim tropama, odnosno, očigledno je da je na toj prvoj instanci polaznog koncepta i ona utemeljena na onoj tipski-rutiniranoj, brzopoteznoj oprečnosti – konkretno, lokalna policajka mora da, kako zna i ime, reši slučajeve nestanka par tinejdžerki (a ubrzo i jednog srodnog ubistva) dok u isti mah, reklo bi se, iz dana u dan, pokušava da za vlastiti račun „normalizuje“ potpunu havariju na planu privatno-porodičnog života, ovde dodatno opterećenog nevoljama koje proističu iz muke proistekle iz samoubistva sina, posledice razvoda od supruga koji, na sve to, živi u susednom

dvorištu i sprema se za novi brak, ovisničkim problemima snahe kojoj treba predati maleno unuče na primarno staranje, ekscentričnog ponašanja sve starije i mušičavije majke... Sve, pomenuto, uz tu varijaciju po pitanju konkretnih mikrodetalja i krajnjih podmotivskih pakovanja, smeštaju, dakle, *Mer iz Istauna* na početnu poziciju sa koje je kretala silina žanrovskih naslova i serijskog i filmskog tipa, čiji su autori išli na tu zicer-sigurnu diskrepancu po kojoj glavni junak ili junakinja naprosto u datom trenutku moraju da žongliraju sa više problema na suštinski isključivim, a opet tako komplementarnim dimenzijama ne baš prijatnih profesionalnih okolnosti i nimalo sređenih i spokojnih prilika u privatnim životima.

S tim u vezi, *Mer iz Istauna* svako malo izneverava žanrovsku čistotu, ali i potpuniji fokus na burna previranja u egzistenciji naređene Mer na tom, takođe mitskom ličnom planu – i upravo ta fluidnost čini da ova serija u tom kognitivno-emotivnom smislu lako može da opšti i sa gledaocima čije preference nisu plod striktne odanosti žanrovski precizno profilisanim radovima. Nekako brzo postaje jasno da, osim te i zanimljive i zavodljive misterije, nastoje da pred publiku na prvom mestu dovedu priču o životu sa utegama od bola usled gubitka, pritom, to hrabro potcrtavajući detaljističkim prikazom što realnije predočenih života u turobnim delovima Pensilvanije, okovane u siromaštvo, dužničko (hipotekarno i drugo) ropstvo, sveopšte beznađe i neprolazno razočaranje u život koji se odvija po duboko nelagodnom automatizmu, a gde splin nije modni detalj i zgodni odraz ličnih potištenosti i nesnađenosti, već tek samo jedan od pukih odraza možda i jedine moguće iskrene emocije na ono što zbilja nudi i na šta usmerava one koji zaista nemaju previše egzistencijalnih izbora, naravno, uz jako uverenje da je sreća tek krajnje deluzivni i gotovo pa izvesno nedostižan san. Na sve to, *Mer iz Istauna* poseže za još jednim moćnim oruđem (naravno, u viđenju i izvođenju vičnih i veštih, a kreator i scenarista Bred Ingelsbi, i reditelj Kreg Zobel, poznat po izrazito polemičnim filmovima na temu novoameričkih klasnih i ideoloških muka – *Pristajanje* i *Lov*, to svakako jesu) – klaustrofobijom kao konstantom života u malom i mestu koje iz časa u čas gubi na svojoj privlačnosti i nekom načelnom smislu postojanja. U tom smislu, *Mer iz Istauna* je moguće dovesti u asocijativnu ravan sa takođe friškim srpskim filmom *Lihvar* (o kome je na ovim stranicama pisano u prošlom broju), gde se, unutar te precizne mreže žanrovskih i podžanrovskih stilema, tropa i uslovnosti, glavni i bočni junaci naprosto i fizički sudaraju, a to njihovo trenje zapravo perpetuira nesreće koje tek treba da se zgode i koje su, imajući taj osećaj sputanosti i suštinske bezizlaznosti, nekako i neminovne.

Naravno, uz dužno poštovanje prema tom minucioznom prikazu sivila i tame koja sve više steže i sve dublje prodire i u onaj strogo i sve strastvenije branjen domen privatnih života i izbora, *Mer iz Istauna* ne bi bila to što jeste da nije ove maestralno u delo sprovedene poente na uvek nezgodnom terenu izgradnje snažnog ženskog lika, a to je tle koje je takođe posađeno na minskom polju davnih dana prežvakanih i potrošenih opštih mesta. Ne samo zahvaljujući očekivano bravuroznoj glumačkoj kreaciji i inače uvek jedinstvene Kejt Vinslet (a kojoj odlično, uz sve datosti ipak epizodnih likova, pariraju i Džulijana Nikolson, Džin Smrat i Inid Grejem, dok srčane pohvale zaslužuju i svi ostali unutar tog harmonično sklopljenog i nadahnutog glumačkog ansambla), *Mer iz Istauna* uspeva da temeljno protrese tu mnogo puta viđenu postavku lika žene koja čitavim tim tokom nevoljko ali i postojano spoznaje stvarne konture vlastite zaturene snage prevladavanja i istovremene borbe na više iznimno značajnih frontova. Lik policajke Mer Šijon je naprosto to i znatno i više, i šire, i znakovitije od toga – bezmalo pa ovaploćenje onog jednoroga u tim okvirima – lik kome se bespogovorno veruje i koji svakom narednom scenom opravdava snažno gledalačko uverenje da mu, kao takvom, zaista vredi pokloniti i vreme i poverenje, a što onda bespovratno oblikuje i čitavu tu priču i seriju kao celinu u najboljem i najplodotvornijem pravcu i smislu.

Tako sigurno postavljen središnji lik onda biva i uvek prepotrebna žiža šire zahvaćene priče, u isti mah i vizir kroz koji gledalac prati i poima prikaz života uhvaćenog u tom intrigantnom trenutku kada je ugroženo bitisanje zajednice, ogrezle u onom prećutanom/neizrečenom, u zatomljenim gresima i normalizovanim, a dubokim nedostatnostima, ali i rečit medijum uz pomoć koga autori uspevaju da izbalansiraju to ipak brižljivo kontrolisano obilje motiva – majčinstva, nemogućnosti promene i iskoraka, slabosti ljudskog karaktera kao bukagije na koju se sa ogromnom sigurnošću, i uvek i svugde, može računati, a opet i nužnosti delanja... čime je onda ova vrhunska nova serija, premda zasnovana u potpuno drugačijem motivskom i tematskom registru, prvenstveno na planu emocija pružila zanatski izvanredan odraz teskobe i ove pandemijske stvarnosti. ¶

ZORAN JANKOVIĆ

Uspon i pad moderne (u tri čina i međučinu)

***Subotička secesija*, režija Zlatko Paković; pozorište "Deže Kostolanji", Subotica**

"U okviru teme, secesije kao umetničkog duha raskida s rutiniranim, šabloniziranim životom i refleksijom o životu, publika će moći da se suoči najzad s jednim bistrim ogledalom pred sobom, u kojem se ne ogleda samo skorija prošlost i sadašnje stanje stvari evropskog građanina, koji je zaboravio na duh umetnosti i filozofije kao na duh secesionističkog prekida, nego se u tom ogledalu zrcali i duh moguće humane budućnosti, istinske secesije čovečanstva, koje neće, istovremeno, bogobojazno da ljubi oltare i kolje susede, da podmićuje sveštenike i slavi Boga, da se divi moći i ponižava unesrećene. Publika će – otkriću – imati i unikatnu priliku da svedoči Drugom Hristovom dolasku. To je secesija par excellence – estetska i moralna epifanija."

Zlatko Paković

Foto: Pozorište Kostolanji Deza

Zlatko Paković, kao reditelj i autor teksta predstave *Subotička secesija*, komad deli u četiri čina, sa jednim međučinom.

U prvom činu, glumac pozorišta "Deže Kostolanji" Boris Kučov uvodi nas u predstavu u godoovskoj atmosferi, u mantilu, sa šeširom na glavi i crvenim klovnovskim nosem. Kučov duhovito, vešto i gorko govori o Subotici, o subotičkoj secesiji. U jednom trenutku, on će se skinuti i ostati potpuno nag, tačnije, samo će mu na nosu i na spolovilu stajati crveni klovnovski nos. U ovu predstavu uvešće nas naš junak, koji svojim prisustvom, izloženošću, načinom na koji govori i o čemu govori predstavlja savremenog čoveka, svedenog na klovna, rastrzanog, obeščašćenog.

Prvi čin, naslovljen "Secesije", nastao je delom radioničarski i govori o secesiji kao pokretu, o secesiji u Subotici. Ovaj čin postavlja okvir i postavlja tezu da je secesija feminin pokret, da su sinagoge jedini sakralni objekti koji su građeni u secesijskom stilu (poput subotičke sinagoge) i da je secesija zbog toga bila na meti fašizma. Zlatko Paković u prvi čin uvodi i Brehta, sa stavom da je danas veći zločin otvoriti banku nego opljačkati je...

Secesija je pokret koji predstavlja odvajanje od akademskih kanona u umetnosti. Govoreći o secesiji i izlažući svoje teze o njenoj vezi sa nacizmom, Paković govori o pobuni, o potrebi za – uslovno rečeno – stvaranjem nove secesije. Spojevi istorijskih i savremenih tokova nisu novina i veoma često do njih dolazi kada osećamo da nema novih strujanja u umetnosti. Govorimo o veoma udaljenim epohama, mada genealoški bliskim, pošto je secesija na neki način rađanje moderne, onog sveta koji manje-više danas živimo kao mejnstrim.

Drugi čin predstave, "Hrabrost majke Đerđa Taborija, pisca dramskih komada", nastao je, kako saznajemo od Zlatka Pakovića, kao parafraza Taborijevog romana *Majčina hrabrost*. Drugi čin je poema unutar predstave, koju nose Gabor Mesaroš kao pripovedač i Sin, i Katalin Ladik kao Majka. Način na koji Mesaroš pripoveda o Majci koja je izbegla deportaciju u Aušvic jeste ono što pripovedanje sa scene treba da bude, pošto u gledaočevoj glavi jasno iskrsavaju slike i lenjog bačkog dana, i jezivog vagona koji odvozi svoje putnike u logor, i samog odnosa Majke i Sina... Gabor Mesaroš igra autentično, spontano, jasno. Katalin Ladik kao Majka – u crnom šeširu malog oboda sa crnom satenskom trakom i cvetom, crnom kaputu i belim heklanim rukavicama sa žutom zvezdom na ruci – ostvaruje izuzetnu ulogu, sa svim karakteristikama koje imaju njeni performansi. Performansi Katalin Ladik, da parafraziram sociologa i teoretičara kulture Oskara Roginera, jesu specifičan spoj neoavangarde sa mađarskom i balkanskom narodnom umetnošću. Vokalni i likovni elementi njenih radova u tom su smislu označeni

tim elementima, koje ona dalje hibridizuje stvarajući natplan značenja. I u predstavi *Subotička secesija* Katalin Ladik deluje kao instrument i medijum koji integriše stimulanse što proizilaze iz teksta, tačnije iz odnosa među likovima i scenografije. U njenim delima vreme prestaje da postoji jer hibridizacija postaje vanvremenska. Vreme ne postoji kao kategorija, važne su interpersonalne relacije koje na sceni vidimo kroz ono izrečeno i ono prećutano. U predstavi igraju i Timea Filep, Andrea Verebeš, David Buboš – usredsređeno i usklađeno.

U međučinu pod naslovom "Da li umetnost ume da misli kao što je četiri hiljade subotičkih Jevreja, ubijenih u nacističkim logorima mislilo o njoj?" Paković progovara o poznatom pitanju smisla umetnosti nakon Holokausta i, govoreći o Beketu i Kejdžu kao stvaraocima, u kontekstu secesije i savremenog trenutka, poručuje da procesi započeti razgradnjom, cepanjima, destrukcijom i preocenjivanjem tradicije traju do savremenog trenutka i ne čini se da će se uskoro završiti.

Treći čin, naslovljen "Drugi dolazak Isusa Hrista", otvara se sa dva raspeta Hrista koji ulaze na scenu. Drugi Hristov dolazak, onako kako je opisan u jevanđeljima i Otkrovenju Jovanovom, najavljuje kraj istorije i nastupanje večnosti: pakla ili blaženstva, kako kome bude presuđeno. Kao asocijacija i poziv na odgovornost, u sećanju mi se javlja Jevanđelje po Filipu, u kojem stoji da onaj koji ne umre i ne vaskrsne u ovom životu neće ni posle smrti.

U četvrtom činu, nazvanom "Deus sive natura", čitav ansambl sedi za stolom koji je smešten ispred same scene, pred publikom. Govore o Čehovu, Bog je, kažu nam, kod Čehova treperenje u dušama likova. Pozorište nas senzibiliše da osetimo prisustvo, *ipak se* (kad smo kod Spinoze) *duše ne pobeđuju oružjem, nego ljubavlju i plemenitošću.*

Muzika Silarda Mezeija ne samo da daje poseban okvir priči nego i naglašava njenu dubinu i vešeznačnost. Scenografija i kostim Daniele Mamužić dosledno prate narativ. ¶

NATAŠA GVOZDENOVIĆ

Šibanje auto-stradom snova

Slušajući Čarlsa Lojda, apsolutno ste svesni da prisustvujete jedinstvenom umetničkom otkrovenju, na putu od praideje do doticanja suštine džeza u vrtoglavoj progresiji. Ta panmuzička zamisao o sestrinstvu i bratstvu svih zanesenih ljudi na planeti Zemlji, govori nam da se traganje i te kako isplati

Wistful tones of the swamp birds' refrain
echo over and over, like an anthem
as a child leaves the dismal swamp
with a poem in his pocket.

CHARLES LLOYD

Čežnjivi poj močvarnih ptica prigušen
Odzvanja iznova, poput himne
Dok dete napušta sumornu močvaru
S pesmom u džepu

ČARLS LOJD

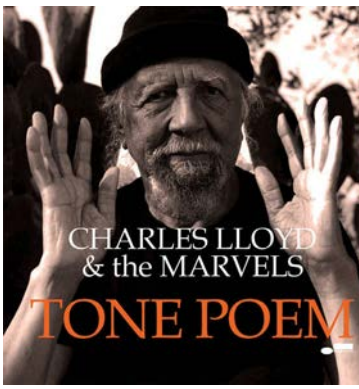

Džez saksofonista i flautista Čarls Lojd, 83-godišnjak je tinejdžerskog srca. Sa svojim mlađahnim bendom The Marvels, već treći put za redom kreira čudesne džez svetove 21. veka, sada na aktuelnom novom albumu *Tone Poem* (Blue Note). Budući rođen 1938. u Memfisu, odrasta izložen prvoklasnom bluzu, gospelu i džezu, sa svojim samo u Americi mogućim afričko-čiroki-mongolsko-irskim rodoslovom; nešto docnije zatičemo ga kako lično poznaje jednog Elvisa Preslija (i to, kažu, pre njegove "kraljevske" karijere), te Boba Dilana, Bič bojsa, Džimija Hendriksa i ine trudbenike rokenrola, nastupajući u legendarnoj dvorani Filmor sa psihodeličnom folk i rok elitom Zapadne Obale, mnogo pre no što su se njegove džez kolege uopšte usudile na takvu hrabrost, postajući usput jedan od prvih džezera koji prodaju milionski tiraž neke svoje ploče; na kraju, Lojd izvodi na pravi put Kita Džereta i Džeka Di Džoneta u svom sopstvenom kvartetu, a zatim svira i sa Mišelom Petručijanijem, koji ga početkom 1980-ih iznova nadahnjuje da nastupa i faktički vraća iz privremene penzije, tamo negde u posthipi Kaliforniji, ali i sa džezerima novijeg senzibiliteta – Bobom Stensonom, Bredom Meldauom, Džejsonom Moranom – kao i damama Džeri Alen i Marijom Faranduri. O skorašnjoj kreativnoj pustolovini sa gospodaricom "amerikane" Lusindom Vilijams da i ne govorimo. Čarls Lojd već je i samo po ovom nabrojanom autentičan džez gigant od skoro čitavog veka trajanja, vredan kao suvo zlato.

U novom milenijumu, Čarls Lojd okrenuo se muzičkim sinovima i kćerima, da zajedno sa njima pohodi svoju prošlost i budućnost, izmaštane u jedno. Retka sreća da ga od 2011. često viđamo na Beogradskom džez festivalu, doprinela je snazi njegovog umetničkog kulta ovde. Svaki put različit (Charles Lloyd New Quartet 2011, Charles Lloyd Quartet: "Wild Man Dance Suite" 2014, Charles Lloyd *Kindred Spirits* 2019), zgromljujućeg zvučnog iskaza, izazovan za bar deset vizionarskih kopalja ispred eventualnih naslednika, Lojd publici prinosi štedru imaginaciju preko vekova i kontinenata, sugerišući astralnu dimenziju poimanja muzike, gde su granice među »

žanrovima u potpunosti ukinute i sve postaje samo duša.

Ta spiritualna fantazija čini suštinu njegovog umetničkog pristupa, krasećи i najnovije ostvarenje – *Tone Poem*, sa vernim džez avanturistima The Marvels u društvu. Uz Lojda su nama stari znanci, snage podrške najviše klase – Ruben Rodžers na basu i Erik Harland za kompletom bubnjeva. Prefinjeni gitarista Bil Frizel tajni je adut ploče, a pedal stil maestro Greg Liš priča za sebe. Skupa kreiraju prozračan zvuk što šiba autostradom Lojdovih snova. Čini se da je samo jedan njegov pogled iza sklopljenih kapaka dovoljan da bend

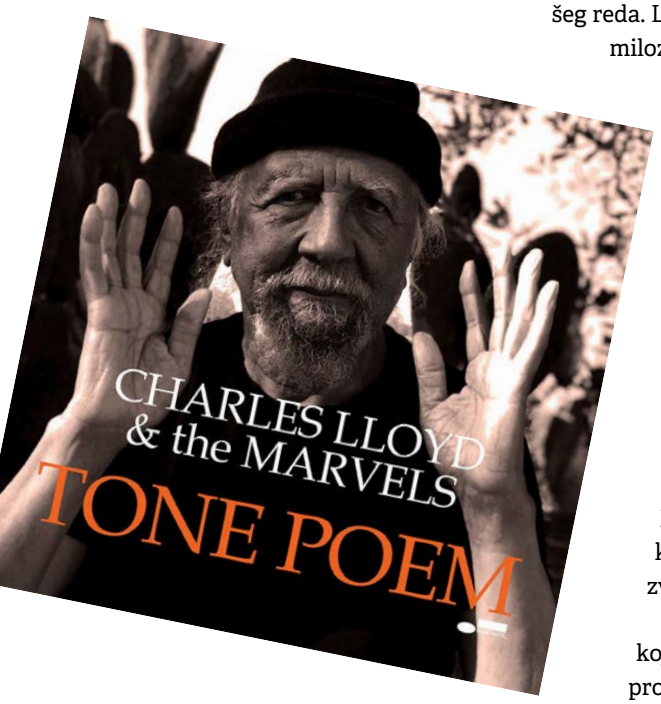

munjevito pohita neočekivanim kursom, a da i ne trepne.

Magija ploče *Tone Poem* sastoji se u misterioznom hodočašću učinjenom istinskim velikanima svetske muzike: tu su dabome Ornet Kolman i Telonijus Monk, što bi se već od ovakve družine dalo pretpostaviti, ali i Leonard Koen, te kubanski majstor Bola de Nieve. To kako Čarls Lojd i njegovi izabranici postupaju sa temama iz pomenute zaostavštine ovom prilikom, moglo bi se nazvati čovekoljubivim dijalogom; koji se više nego intenzivno odvija, dok mu zamišljeni tranzistor, narihtan na podeljak neke odlične rok stanice, i vreva zapanjujuće gradske džungle, u isti mah daju žustri ritam.

Tako, Kolmanova *Peace* u uvodu podiže ceremonijalnu baklju slavljenja života visoko uvis. Lojd je dakako rad da ga iznova živi, zar niste i vi? Ali, naredna, takođe Kolmanova, *Ramblin'* doslovce seva kroz huku lokomotive, ljeskajući se u protoku vremena poput onih pastrmki iz Hemingvejevih priča. Prvoklasni komad muzike za sva vremena, slobodouman i mladićki raspojasan, sa Lojdovim saksofonom što vrluda na obešenjački način, poigravajući se tonovima kao đavolski okretan žongler. Zato sledeća *Anthem* Leonarda Koena, kao da okajava grehe prethodne raspusnosti, dok primiče vašem uhu anđeosku vedrinu višeg reda. Lojdov saksofon uživa u tom milozvučju, sa poniznošću iskonskog delatnika zvuka. Njegova duša hrli visinama, ali su prsti i usne ukorenjeni u oranicu stvarnosti i predaju se svom mukotrpnom poslu do daske. Nije baš romantičan opis visokog umetničkog postignuća, ali bolje pitajte Lojda – i on sam bi bez sumnje posvedočio da svakodnevno obrađuje svoju baštu zaglibljen do lakata, e da bi tek jedna travka duha podigla glavu gore ka zvezdama.

Dve Lojdove kompozicije koje potpisuje kao autor, čine programsko središte ploče. *Dismal Swamp* priziva baš sve one zavodljive zvukove što ih je naš junak svojom virtuoznom flautom zapamtio iz doba slobodne ljubavi i raskriljenih vrata percepcije. Komad je to izuzetne čulnosti koji ne uzmiče u kreativnom ludovanju ni za dlaku, nalik laganom kruženju gradom u automobilu sa klimom, po sunčanom danu šezdeset-i-neke... Evo i naslovne *Tone Poem*, gde razotkrivamo detinju dušu tvorca i njegovu istovremeno zeznutu sviračku prirodu. Upravljajući se po svom ličnom vremenu, Lojd raspršava košnice zvuka povrh predela apsolutne slobode, nateravši svoj instrument da konačno progovori ljudskim glasom. Složena multižanrovska etida pretvara se namah u niz mudrih priča – muzičku dramu opervaženu čarobnim vizijama.

Slede odavanja dužnih počasti velikanima: u *Monk's Mood*, zatičemo tako Čarlsa Lojda sa svojim čudotvorcima u dubokom naklonu pred autorom Telonijusom Monkom. Odsvirana sa elanom, luksuzno zvučećih instrumenata, ova kompozicija priziva izvesnu čežnjivost, taj žal za starim, dobrim vremenima, što provejava ovde u basnoslovnoj kontemplaciji saksofona; *Ay Amor*, opojnog originala, sa nezaboravnim glasom Ignasija Hasinta Vilje Fernandeza (umetničkog imena Bola de Nieve), u Lojdovom čitanju suptilno je udvaranje čistom muzikom, na način starinski; da bi *Lady Gabor* Lojdovog starog sadruga Gabora Saboa, ponovo vratila stvar u pogon eksperimentalnog i etnički razuzdanog. Nekada na ploči *Passin' Thru* (1962) Kvinteta Čika Hamiltona, sa Lojdom i Gaborom u bendu, ova darežljiva tema, elegantnih linija i oduševljavajućih halucinogenih proplamsaja, poznata i sa snimka iz 1965. na Lojdovom albumu *Manhattan Stories*, sada kao da je skroz nepoznatim plemenskim duhom iznova obuzeta. A zaključna, Lojdova *Prayer*, upravo je to – molitva precima, zaveštanje naraštajima, iskrena ispovest jednog posvećenika, čiji impulsi iskričave energije dolaze iz kakvog nepresušnog izvora.

Lojdovo kompleksno delo vrškom je ispunjeno životom: pred njegovim plimama i bujicama gotovo da se kao slušalac zagrcnete. Ovaj super *cool* dugajlija sa maštovitim šeširima i kapama, uvek u perfektnom autfitu, dolazi nam tako svaki put sve mlađi i istovremeno drevan kao kakva antička skulptura. Trenuci i prizori, znalački upredeni u njegovu muziku, ekstatični su bareljef trijumfalnog ljudskog domašaja. Slušajući Čarlsa Lojda, apsolutno ste svesni da prisustvujete jedinstvenom umetničkom otkrovenju, na putu od praideje do doticanja suštine džeza u vrtoglavoj progresiji. Ta panmuzička zamisao o sestrinstvu i bratstvu svih zanesenih ljudi na planeti Zemlji, govori nam da se traganje i te kako isplati. Jer, ovaj večiti mladić, i dalje ima mnogo časnih prevratničkih ideja u svom rukavu i definitivno vodi sopstvenu džez verziju rok benda! Stari hipici zaista nikad ne umiru. ¶

ZORICA KOJIĆ

Noge idu

Verner Hercog: *O hodanju po ledu*; s nemačkog preveo Novak Guslov; L.O.M., Beograd 2020.

Kada je novembra meseca 1974. godine dobio vest da njegova prijateljica Lote Ajzner, dobri duh nemačkog filma, osnivačica francuske Kinoteke, umire u Parizu, Verneru Hercogu je 32 godine, upravo je dobio dete i živi u Minhenu. Istog časa odlučuje da krene u Pariz najkraćim putem. Pešice. Zašto pešice? Zato što je Lote Ajzner "potrebna nemačkom filmu", zato što "ne smemo da dozvolimo njenu smrt" i zato što čvrsto veruje da će ona ostati u životu ako peške ode do nje. Ima li to ikakvog smisla? Nema, naravno. Ali kakvog smisla imaju život i smrt? Hercog uzima jaknu, kompas i ranac za planinarenje, već ima nove, jake čizme, i 23. novembra 1974. godine kreće put Pariza. Do glavnog grada Francuske pešačiće 22 dana. I Lote Ajzner neće umreti. Na tom krajnje neobičnom putu Hercog vodi svojevrstan dnevnik koji će objaviti nekoliko godina kasnije. U tu knjižicu od nepunih sto stranica stalo je čudo.

Već prvog dana Hercog zapisuje: "Ajznerica ne sme da umre, neće umreti, neću to dozvoliti. Neće umreti, neće. Ne, sada neće umreti. Ne, sada neće umreti jer sada ne umire. Moji koraci su čvrsti. Kad hodam, hoda bizon. Kad se odmaram, mirujem poput planine. Ne sme umreti. Neće umreti. Biće živa kad budem bio u Parizu. Ne može da bude drugačije jer ne sme da bude drugačije. Kasnije može da umre, kad joj mi dozvolimo" (str. 10). I šta je sad ovo? Pesma? Da, svakako. Zapis? I to. A možda najviše molitva. Čudna molitva jednog nevernika koji će, sada već kao iscrpljeni pešak, devetnaestog dana u jednom francuskom selu, zapisati: "U Savijeu, u seoskoj školi, razmišljam da prevozom stignem do Pariza. Koji je smisao svega ovoga? Ali ovoliko daleko odmaći hodanjem da bih onda prevozom išao do Pariza? Bolje isterati besmislenost do kraja, koliko god to koštalo" (str. 77). I nastavio je pešice, kao što je to uradio i drugom jednom prilikom kada je, usred pljuska – da podsetimo, kraj je novembra i početak decembra – mokar do gole kože i promrzao, već ušao u kola, vozio se nekih četrdesetak kilometara, a onda je, kaže, proradio prkos u njemu, izašao je i nastavio da hoda za Lote Ajzner.

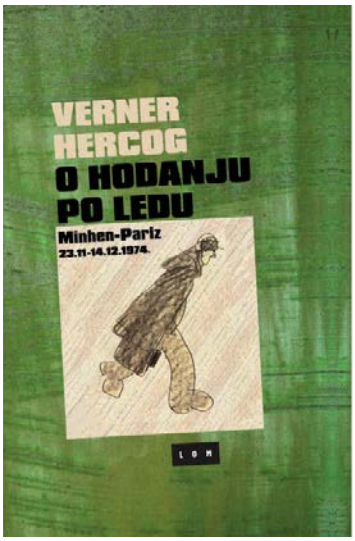

Susreće se Hercog uglavnom sa banalnim problemima. Čizme su nove, dakle nerazgažene, pa će već prvog dana da oseti posledice svoje odveć hitre odluke – ali da li je odluka mogla biti drugačija, promišljenija?; teško, to je ipak bilo pitanje života ili smrti – sare čizama će početi da se usecaju u meso, a zadnji deo da gnječi Ahilovu tetivu koja će, vrlo brzo, početi da boli i da natiče. Zatim će da ga zabole prepone. Pa će, potom, da oseti neobičan bol u zglobu desne noge, da bi shvatio kako je problem u tome što neprestano hoda jednom stranom puta koja je niža od središnjeg dela, te je on, u stvari, sve vreme šepao, kao da mu je jedna noga kraća, i tako desni zglob opteretio više od levog. Zbog toga češće menja strane puta. Uz to, u kasnu jesen uglavnom pada kiša, a ume i da zaveje, pa je najveći deo vremena promočen, a kada se nađe u zatvorenoj prostoriji, ili na kratko uđe u auto, intenzivno isparava. Spava gde stigne, a najčešće obija kuće ili vikendice u kojima nema nikog (naučio ga prijatelj provalnik), ili se u štalama zavlači u seno. Zbog svega toga ne izgleda baš uglađeno, pa je česta tema njegovih zapisa to kako ga ljudi, a naročito deca, gledaju. Kada je dobre volje uzvraća poglede i on njima. Zanimljivo je, međutim, što nema informacije o tome da ga zaustavlja nemačka policija, dok ga Francuzi maltretiraju kad god ga ugledaju. Razume se da mu ne veruju kada objasni zbog čega hoda, ali privođenja se, ipak, uspešno sačuvao. U međuvremenu će izgubiti omiljeni kompas koji ga je vodio po afričkim pustinjama i prašumama, a da stvar bude gora i dete će mu se razboleti. Čitav je tu još niz sitnica koje ga, kao nepripremljenog hodača na duge staze, snalaze, ali sve to je, zapravo, tek stvarnosna pozadina za ono što Hercogove zapise čini uzbudljivima: mešavina oštrookog posmatrača, duhovitog pisca ("prsti su mi toliko smrznuti da samo uz dosta truda mogu da pišem", str. 77), režisera koji primećuje ono što obično oko zanemaruje, duhovitost i poetičnost u isto vreme, a naročito deonice u kojima se snovi, snoviđenja i razuzdana mašta, bez ikakve pripreme, spliću sa stvarnošću (kao u snoviđenju kada mu se, u polumraku, približava atletski građena i ošišana ovca koja je zalutala na putu za selo, gleda ga preteći, a onda počinje da bleji).

Zapravo, nema potrebe za okolišanjem: Hercog proizvodi vrhunsku književnost od dnevničkih zapisa, putopisa, skica za scenarije, usputnih misli, sanovnika, hitrih sećanja, upečatljivih prizora. Petog dana pešačenja, u nekom od nemačkih sela, hodač zamrzava sledeću sliku: "Ispod snega se ponovo naziru crna polja. U Genkingenu vrata već vekovima kloparaju na vetru. Vidim vrapce na gomili đubreta koje isparava. Voda od istopljenog snega otiče u kanalizaciju. Noge idu" (str. 29). Noge, dakle, idu. Već sam opis je sjajan, već ta vrata što tako srednjovekovno kloparaju na vetru daju slici dubinu, ali ovo "noge idu" donosi onu neponovljivu notu, onaj buke svojstven samo najboljim vinima, to je blesak koji, u magnovenju, hvataju oni koji od svega što dotaknu, ili od svega što žive, umeju da naprave umetnost. ¶

IVAN MILENKOVIĆ

U prostoru granične

U konačnici, iz ugla današnjih standarda kostimirane epohe i glumačke verodostojnosti dijaloga, čini se da je Putovanje u Vučjak neprevaziđeno remek-delo

Fotografije: printscreen

Godinu dana tzv. kovid lokdauna iza nas vreme je globalnog i domaćeg pika hiperprodukcije televizijskog igranog programa. Povratak starom i normalnom, npr. letovanju na moru, nekmoli kafani ili koncertima, verovatno će se slomiti na kolima rejtinga TV serija. Bio je to prevoz u kom smo izgurali dosadu korona karantina, prežderavajući se do prezasićenja sadržajima različitog kvaliteta. Na jednoj strani postojao je kvantitativni klinč konkurencije Netflixa, HBO-a i Amazona, na drugoj MTS, srpski kartelizovani, produkcijski skoro pa monopol. Horizontalno uvezan s premijernim programom RTS-a i tzv. Superstara, reprizno kanalima Kurir i K1. U zbiru, u blagom kvalitativnom nazatku koji je u 2021. doneo samo jednu značajnu seriju, Porodica. Naspram svega toga stoji i još postoji samo United Media – Aleksandar od Jugoslavije, na koga nećemo trošiti ovaj tekst, zarad reči o RTV-u i dramskom poduhvatu godine – reprizi serije Putovanje u Vučjak.

Šta je danas Radio televizija Vojvodine u srazu onlajn platformi Jutjub i Tik-Tok za novi auditorijum i na frontu distribucije SBB-a i Telekoma u političkoj podeli društva? Reminiscencija na originalni "Državni posao" ponikao još davne 2012. kao najbolja televizijska satira prethodne decenije. Ili "Pravi ugao", poslednji polivalentni format sučeljavanja u jednom provladinom mediju, vredan odlikovanja viteza Legije časti za autorku Ljubicu Gojgić. Arhitektonski najsavremenije medijsko zdanje, nova zgrada na Mišeluku ili piplmetar koji po prvi put meri veću gledanost RTV 2 programa na jezicima nacionalnih manjina. RTV 1 je ipak poslednja prilika za ponovljeno sagledavanje, s višedecenijskim kritičkim otklonom, velikih TV serija Radio televizije Zagreb. Protekle jeseni Kuda idu divlje svinje, ovog proleća Vučjak – ekranizacije iz 1986, u 15 epizoda, čuvene drame Miroslava Krleže, a po scenariju Ive Štivičića i u režiji Eduarda Galića.

Krešimir Horvat, u tumačenju tada četrdesetogodišnjog, superiornog Radeta Šerbedžije na vrhuncu glumačke karijere, u prologu je apsolvent filozofije, ratni invalid i novinar saradnik zagrebačkog dnevnog lista "Narodna sloga". U činovima odnosno epizodama koje slede, Horvatov izbor je da postane dekretom vlade imenovani mesni učitelj u jednorazrednoj pučkoj školi u Vučjaku. Tranzicija mesta i radnje jedinstvo je vremena kraja Austrougarske. Propast carevine – kraljevine i hrvatski međuprostor pozadine istočnog i zapadnog fronta i kraja Prvog svetskog rata.

Vučjak je, uz Glembajeve, najznačajniji Krležin dramski tekst. Napisan i izveden za desetu godišnjicu velikog rata 1924, kao poslednji deo svojevrsne trilogije koju čine Galicija i Golgota. Stilski i sadržajno, žanrovski je prelaz između impresionizma i ekspresionizma, u ključu konflikta idealizma i instinktivnosti, a zapravo je dislocirani drugi tom njegove domobranske (h)istorije iz zbirke pripovedaka Hrvatski bog Mars. Dvostruko komoran, kolektivni i lični, endemski i sudbinski prostor granične zaglibljenosti, Vučjak je fiktivni toponim. Zagorska, možda križevačko-koprivnička ili bjelovarsko-bilogorska seoska klet, gde započinje civilizacijska periferija. Krležin levi pogled jednog intelektualca, na tadašnji svet i epohu sloma K und K i posledično nastalu Kraljevinu SHS, kroz lično iskustvo dokolice kada je 1920. pratio suprugu Belu imenovanu, poput Horvata, za provincijsku učiteljicu.

Tandem Hetrih – Štivičić uradiće prvu ekranizaciju u formatu TV drame davne 1960, sa Reljom Bašićem u glavnoj ulozi. Tek sredinom osamdesetih, u godini pro-

zaglibljenosti

Galicija

Zvuči gotovo neverovatno koliko je srpska prečanska, odnosno jugoslovenska književnost bila malo i nedovoljno inspirisana temom neizbežne austrougarske mobilizacije Srba Vojvođana i Hrvata u Prvom svetskom ratu. Sem Krleže, zapravo je samo Miloš Crnjanski, lirski i prostorno neodređen, napisao ratni Dnevnik o Čarnojeviću, iako je jasna aluzija na Istočni front.

U posleratnom vremenu Tišme, Boška Petrovića i Vegela o potkarpatskom prostoru današnjeg Lavova u Ukrajini, jedino se Đorđe Balašević bavi u kontinuitetu od Soldateske – žao mi konja, Noć kad sam preplivao Dunav i napokon geografski konkretna kao i Krleža, Galicija. Širokim dosegom sopstvene i autonomne pop kulture takoreći jedini se osvrće na Veliki rat koji nije više samo epopeja Cera, Kolubare, Albanije i Solunskog fronta.

dukcije filmova Otac na službenom putu, Tajvanska kanasta, Jagode u grlu, Život je lep, ali i Nije lako sa muškarcima i Žikina dinastija, 1985. Eduard Galić snimiće nedovoljno zapažen film Horvatov izbor iz kog će proisteći mnogo gledanija serija. U jugoslovenskoj kinematografiji priznati autor biopic serijala (Dimitrije Tucović, Nikola Tesla, Svetozar Marković), u hrvatskoj kinoteci uprkos ostvarenjima poput filma Crne ptice pa i serije Nepokoreni grad, nikad dovoljno uvažen kao Bauer ili Vrdoljak. U konačnici, iz ugla današnjih standarda kostimirane epohe i glumačke verodostojnosti dijaloga, čini se ipak da je Putovanje u Vučjak neprevaziđeno remek-delo.

Priča počinje u mizanscenu dekadencije Zagreba 1918. i u novinskoj redakciji u kojoj – akterima Krleža učitava sopstvena geopolitička razmišljanja i recentne postratne istorijske impresije. Štaviše, mogao bi se danas steći utisak da su Matanićeve Novine svojevrsni omaž, u glumačkoj podeli u kojoj Zijad Gračić, glodur "Novina", u Vučjaku igra redakcijskog pripravnika. U kojoj postoji tipološka podudarnost Dijane Mitrović i Krešimira Horvata, Nikole Martića i Polugana i kafanski citat: "novinari su poput psa, zaziru od lanca i batine, mašu repom rado spremni na bačenu kost".

Paralelna dramaturška linija je izvanredna dijaloška naracija kao Krležina očigledna fascinacija korom oficirskih mundira i vojničkim nazivljem. Očitovana kroz antologijska glumačka ostvarenja Miodraga Krivokapića, Mustafe Nadarevića i Dragana Despota u ambijentu zagrebačke vojne bolnice i suda. Potom isto tako i Božidara Smiljanića (Juraj Ratković), odnosno žandarskih kaplara Duška Gruborovića (Mitar) i Zvonka Lepetića kao Pantelije Crnkovića – starijeg vodnika oružničke postaje. Po šumama i brežuljcima Vučjaka i sa entropijom hrvatskog zelenog kadra, austrougarskim vojničkim dezerterima.

Horvat za sobom u Zagrebu ostavlja karakteristične varijete propale agramerske buržoazije u likovima Ive Serdara (Venger Ugarković), Dragana Milivojevića (Klaus Rajterić), Semke Sokolović Bertok, Zdravke Krstulović, Bogdana Diklića. Njegov živopisni antipod je ratni tajkun Đula Boroš brilijantnog Borisa Dvornika, anticipacija svega sličnog što će se pojaviti po Slavoniji i šire nekoliko godina kasnije, 1991. Baš kao i četnički vojvoda Basara – Zdenka Jelčića.

U Vučjaku, u kome će na samom početku sticajem okolnosti gotovo izgubiti život, u ljubavnom trouglu sa likovima zavodljive tridesetogodišnje Mire Furlan i zrele i drugačije Milene Dravić, zapravo će ga polusvestan ispustiti iz ruku. Antropologija intimnog nezadovoljstva, opšte ravnodušnosti, snovi i stvarnost, zluradost, zloba, zajedljivost sela i seljaka poput rola Ede Peročevića i Zvonimira Ferenčića, neće biti ništa drugačija od Zagreba.

Kome i čemu je danas Krleža–Galićev Vučjak ugledan? Romanesknom strukturom kapitalan poput Tolstojevog Rata i mira, nema pandan u beogradskoj TV kinoteci. Neposredno nakon njegove premijere 1987, RTBG će emitovati svoju najmonumentalniju seriju epohe svih vremena, Vuk Karadžić, a Aleksandar Saša Petrović ambiciozno, Mira Trailović kamerno, započeće da snimaju Miloša Crnjanskog, Seobe i Roman o Londonu, obe danas gotovo zaboravljeni IMdB.

Tet a tet scene Brika Krivokapića i Dragana Despota, glumački je Stanislavski metod uporediv jedino Đorđu Jelisiću i Đuzi Stoljkoviću u Pekićevim Generalima ili srodstvu po oružju. Vučjak je nama kao Netflixov Bridgerton produkcijski u 2020/21. nedostižan kako za Crveni mesec tako i Aleksandra od Jugoslavije, a uzorni vektor za drugu sezonu Korena – Deobe Dobrice Ćosića. Vredan dinamike iščekivanja svakog narednog ponedeljka, pohvala uredniku RTV-a i preporuka da nastavi niz serijama U registraturi, Jelenko, Mačak pod šljemom, Velo Misto, Nepokoreni grad. ¶

ZLATKO CRNOGORAC

KRAJ BIBIJEVE

Ključnu ulogu u formiranju novog političkog saveza, koji se sastoji od osam raznorodih stranaka, odigrao je šef partije centra "Ima budućnosti" Jair Lapid. Njegovo umešno posredovanje između naizgled nespojivih političkih partija rezultiralo je dogovorom o formiranju budućeg kabineta koji bi mogao da ponese epitet "vlade nacionalnog jedinstva". Prvi put u istoriji Izraela deo koalicije biće i jedna arapska islamistička stranka. Izraelski premijer Benjamin Netanjahu novu vladu vidi kao prevaru i opasnost po nacionalnu bezbednost

U "minut do dvanaest", manje od sat pre isteka zakonskog roka za formiranje nove vlade, lideri izraelske opozicije Jair Lapid (šef centrističke stranke Ješ atid), Naftali Benet (vođa desničarske partije Jamina) i Mansur Abaz (lider islamističke partije Raam) zadovoljno su se prošle srede osmehivali pred kamerama potpisujući koalicioni sporazum. Ovaj događaj mogao bi da označi i kraj jedne ere u izraelskoj politici: odlazak sa vlasti najdugovečnijeg premijera u istoriji Izraela, predsednika konzervativne partije Likud Benjamina Netanjahua, koji je na čelu vlade ukupuno bio punih petnaest godina, a neprekidno od marta 2009.

Prema sporazumu opozicionih lidera, buduću vladu Izraela činiće čak osam potpuno raznorodih stranaka, a tom šarolikom političkom društvu – koje se sastoji od krajnje desničarskih, centrističkih, pa i levičarskih partija – prvi put u istoriji Izraela priključila se i jedna arapska islamistička stranka, koja će takođe biti deo buduće vladajuće koalicije. U izraelskom parlamentu (Knesetu) "anti-Netanjahu koalicija", kako su je krstili mediji, ima tesnu većinu 61 od 120 poslanika, a u trenutku dok nastaje ovaj tekst (utorak), novi kabinet još nije dobio ratifikaciju izraelske skupštine.

Ključnu ulogu u formiranju novog političkog saveza odigrao je šef partije centra Ješ atid (Ima budućnosti) Jair Lapid, a njegovo umešno posredovanje između naizgled nespojivih političkih partija rezultiralo je dogovorom o formiranju budućeg kabineta koji bi mogao da ponese epitet "vlade nacionalnog jedinstva". Ipak, Lapid neće odmah preuzeti najvišu funkciju i provešće neko vreme na dužnosti ministra spoljnih poslova dok se ne useli u zvaničnu premijersku rezidenciju u ulici Balfor u Jerusalimu.

Umesto toga, na osnovu sporazuma o rotaciji, njegov nekadašnji rival, a sada partner u novoj vladi, haj-tek milioner i desničar Naftali Benet biće premijer prve dve godine, a Lapid od 2023. Ovo se smatra Lapidovim političkim manevrom kojim je osigurao učešće Beneta i njegove partije u novoj vladi iako je centristička stranka Ješ atid u Knesetu osvojila deset poslaničkih mesta više od Benetovih "tvrdolinijaša" iz Jamine, koja ima svega sedam poslanika u novom sazivu Kneseta.

PREMIJERI U NAJAVI I SMENJENI PREMIJER: Jair Lapid, Naftal Benet i Benjamin Netanjahu
Fotografije: AP Photo

ERE

NOVA VLADA I NOVI PREDSEDNIK

Analizirajući dogovore o sastavu nove izraelske vlade, liberalni "Njujork tajms" podseća da se Naftali Benet samo dan uoči četvrtih izraelskih parlamentarnih izbora u poslednje dve godine, "pred televizijskim kamerama" obavezao da nikada neće deliti vlast sa Lapidom, centristom, i Abasom, islamistom. "Samo 72 dana kasnije", navodi ovaj list, "upravo je Benet potpisao sporazum kojim će se, dok se ne izglasa poverenje u Knesetu kasnije ovog meseca, videti da su se sva trojica ujedinila u prvoj vladi od 2009. koju neće voditi premijer Benjamin Netanjahu."

Aktuelni premijer je novu vladu nazvao "opasnom" i "levičarskom" i pretnjom po izraelsku nacionalnu bezbednost, a pozvao je i sve članove parlamenta koji su izabrani glasovima desnice da se "usprotive novoj koaliciji". On je takođe optužio vođu stranke Jamina (Desno) Naftalija Beneta da se "prodao" islamskoj stranci "Ujedinjena arapska lista" (Raam).

Ukoliko Kneset potvrdi novu vladu, "anti-Netanjahu koalicija" će svoj četvorogodišnji mandat otpočeti gotovo uporedo sa Isakom Hercogom, nekadašnjim liderom Laburističke stranke, koji je prošle srede izabran za novog predsednika Izraela. Za njega je u parlamentu glasalo 87 od 120 poslanika, a zanimljivo je da će on biti prvi predsednik Izraela čiji je otac takođe bio šef jevrejske države. Naime, Haim Hercog bio je predsednik Izraela punih deset godina, od 1983. do 1993. godine.

Novi šef države Isak Harcog (60) pripadnik je izraelske političke aristokratije, jer je, osim njegovog oca, koji je obavljao najviše dužnosti u toj zemlji, i njegov "bliski rođak Aba Eban bio prvi šef diplomatije Izraela i ambasador u UN i SAD, a deda mu je bio prvi glavni izraelski rabin", piše Radio Slobodna Evropa. Isak Hercog će naslediti aktuelnog šefa države Ruvena Rivlina, inače člana vladajuće partije Likud, kome mandat ističe 9. jula.

VEĆINA ZA PROMENE

Nakon jedanaestodnevnog ratnog sukoba između Izraela i palestinskog Hamasa u pojasu Gaze – za koji vojni stručnjaci veruju da je bio "prvi AI rat na svetu", jer su izraelske odbambene snage obilato koristile super-računare i tehnološke platforme zasnovane na veštačkoj inteligenciji stvari su se ubrzale i na izraelskoj političkoj sceni. Iako se očekivalo da će premijer Benjamin Netanjahu zbog pokazane "čvrste ruke" u sukobu sa Hamasovim militantima imati jači adut u pregovorima o sastavu nove vlade, njegovi politički protivnici bili su odlučniji u nameri da mu konačno vide leđa i otprate ga u opozicione klupe.

Međutim, vešti majstor političke taktike kao što je Bibi svakako nije mogao sebi da dopusti da sedi skrštenih ruku. Na trima prethodnim parlamentarnim izborima od aprila 2019. do marta 2020. godine "Netanjahu možda nije uspeo sâm da osvoji većinu, ali je opstajao na vlasti potpirujući podele unutar izraelske ideološki difuzne opozicije, osiguravajući da i oni uspevaju da naprave većinsku koaliciju", navodi "Njujork tajms".

Poslednjih dana njegovi emisari iz partije Likud intenzivno su lobirali među članovima novoformirane koalicije u parlamentu ne bi li barem nekoga od njih privoleli da promeni stranu i uzdrži se od podrške novoj vladi prilikom glasanja u skupštini. Ukoliko bi samo jedan od poslanika novog političkog saveza prešao na Bibijevu stranu, Izrael bi se našao na pragu novih, petih po redu izbora u poslednje dve godine, a Netanjahu bi ostao na mestu premijera do forimiranja neke nove buduće vlade.

Izraelci su, međutim, na poslednjim izborima ipak većinski glasali za promene i »

PROTESTI PROTIV NETANJAHUA: "Odlazi" i "zakazao si"

poslali jasnu poruku premijeru da je vreme da ode sa vlasti. Ali, teško je verovati da će Netanjahu imati spokoja u političkoj mirovini. Nad glavom mu lebde ozbiljne optužbe za korupciju, a protiv njega se vodi i nekoliko krivičnih postupaka, pa je verovatno samo pitanje vremena kada će mu na vrata zakucati izraelski pravosudni organi.

SAVEZNICI, PA PROTIVNICI

Analitičari političkih prilika u Izraelu slažu se u oceni da postoji nekoliko razloga zbog čega se baš sada klatno javnosti pomerilo ka "antinetanjahuovskoj" političkoj opciji. Polarizujući javnost i zaglavljen u beskonačnim tenzijama i sukobima sa političkim protivnicima sa jedne i Palestincima sa druge strane, Netanjahu nije uspeo da napravi neophodan "istorijski kompromis" u svojoj zemlji. A ako je već Izraelu pod njegovim vođstvom pošlo za rukom da "Avramovim sporazumima" uz podršku SAD normalizuje odnose sa brojnim arapskim zemljama, sličnu formulu kojom bi se relaksirali politički i društveni odnosi Bibi je morao da "pronađe" i kod kuće.

U premijera su izgubili poverenje čak i nekadašnji najbliži saradnici. Uostalom, četiri od osam stranaka u novoj koaliciji predvode lideri koji su nekada bili ključni Netanjahuovi saveznici. Naftali Benet i Avigdor Liberman, na primer, bili su ministri i šefovi kabineta izraelskog premijera; Beni Ganc je aktuelni ministar odbrane i faktički "alternativni" premijer, dok je Jair Lapid bio ministar finansija u jednoj od prethodnih Bibijevih vlada. "Ako pogledate najveće Netanjahuove neprijatelje u celoj ovoj priči, to su ljudi koji su radili za njega", izjavio je Mičel Barak, politički analitičar i nekadašnji saradnik izraelskog premijera. "Nije samo javnost umorna od njega, već su umorni i ljudi koji su radili za njega."

ŽIVOTNA PRILIKA

Naravno, u politici se svi rukovode određenim interesima, a Naftali Benet, koga je pratila reputacija ekstremnog desničara koji se protivi formiranju palestinske države, pragmatično je procenio da čak ni da je ostao sa Netanjahuom, opet ne bi zajedno imali dovoljno glasova za skupštinsku većinu. Pritom se ni lične ambicije ovog milionera nisu mogle ostaviti po strani: sa samo sedam poslanika koliko ima njegova partija u Knesetu, Benet je dobio životnu priliku da postane izraelski premijer. On je pozvao aktuelnog premijera da se povuče i dozvoli da zemlja krene dalje, navodeći da "Izrael nije monarhija", te da niko nema monopol na vladavinu.

U Izraelu ovih dana vlada uzavrela politička atmosfera, pa je i šef bezbednosne službe Šin Bet Nadav Argaman upozorio na "rastuće huškanje na nasilje i govor mržnje na društvenim mrežama". Istovremeno, konzervativni izraelski rabini pozvali su svoje pristalice da osujete formiranje nove vlade, žestoko je optužujući da se "oslanja na pristalice terora". Netanjahuove pristalice protestuju ispred domova lidera nove koalicije, čime im stvaraju još veći pritisak pred ključno glasanje u parlamentu.

Reagujući u maniru bivšeg američkog predsednika Donalda Trampa, koji je sa izraelskim premijerom imao bliske političke odnose, Bibi je izjavio da "smo svedoci najveće izborne prevare u istoriji zemlje i možda u istoriji demokratije", dodajući da "desničarski glasovi neće biti ućutkani". On je već je najavio da će vladu "vrlo brzo srušiti", čak i ako uspe da ga smeni. Krajnji rok da se sazove sednica Kneseta na kojoj će se birati nova vlada je 14. jun, a do tada je sve moguće.

Iako nema sumnje da će sadašnji premijer Netanjahu uložiti sav svoj politički autoritet i moć funkcije koju obavlja kako bi sprečio da se formira nova vlada, poslednje informacije govore da će novi kabinet svoje vatreno krštenje pred poslanicima parlamenta imati u nedelju 13. juna. A ukoliko novoj koaliciji ipak ne pođe za rukom da obezbedi potrebnu većinu u Knesetu, to bi značilo da će Izraelci, umorni od pandemije korona virusa i niza (neuspešnih) parlamentarnih izbora, političkih trvenja i nedavnog vojnog sukoba sa militantima iz palestinskog Hamasa, morati ponovo na birališta. A time i u novu političku neizvesnost. ¶

UROŠ MITROVIĆ

Ograničen manevarski prostor

Pojedini stručnjaci ukazuju da bi zbog prevelike raznorodnosti partija buduća koalicija mogla da bude disfunkcionalna, a da se zbog ograničenog manevarskog prostora i ne očekuje da će takva vlada izdržati ceo mandat. "Nova vlada neće moći da povuče velike poteze po najspornijim političkim pitanjima Izraela. Ali biće u stanju da preduzme korake koji stvaraju bolje uslove na terenu i više prosperiteta za ljude koji ovde žive", komentar je Jakova Kaca, glavnog urednika "Džerusalem posta".

Izraelski novinar Gideo Levi smatra da će "Netanijahuovu vladu zameniti druga desničarska vlada". "Desnica bez Netanijahua će samo zameniti desnicu sa Netanijahuom, a obe te vlasti su surove i okrutne", navodi ovaj novinar u komentaru za list "Harec", a prenosi "Peščanik". Britanski "Gardijan" navodi kako ne treba očekivati da će "Netanjahuov odlazak promeniti tok politike u Izraelu, jer niko od lidera koalicije nije zainteresovan za rešavanje palestinskog pitanja".

ZORAN STANOJEVIĆ

Životi drugih u optičkim kablovima

Prvi podvodni kablovi, telegrafski, postavljeni su 1850. godine između Britanije i Francuske, a samo osam godina kasnije kablom je premošćen Atlantik, između Irske i Njufaundlenda u Americi. U to vreme trebalo je dva minuta da bi se valjano prenelo jedno slovo s jednog kontinenta na drugi, ali bilo je jasno da će komunikacija ubuduće ići više po morskom dnu nego kroz vazduh. Čak ni sateliti to nisu izmenili. I danas se najveći deo internet saobraćaja odvija podvodnim kablovima, optičkim.

Podvodni kablovi, sem poslovne, imaju značajnu ulogu za prenošenje diplomatskih, ali i vojnih i osetljivih obaveštajnih poruka. Zato su oduvek bili primamljivi špijunskim službama, naročito tokom svetskih ratova, u koje možemo da ubrojimo i onaj treći, hladni. U vreme dok su kablovi prenosili električne impulse, špijunske podmornice nastojale su ili da ih preseku ili, još bolje, da im negde na morskom dnu ugrade sklopku koja bi signal kopirala. Onda bi odgovarajuće službe pokušavale da ga dešifruju i saznaju šta dušmani smeraju.

Naravno, u tu svrhu su "napadani" kablovi u ničijim vodama, najlakše tamo gde je pliće, što je za manu imalo to da i druga strana može da uoči postavljeni uređaj i skloni ga. Smatralo se da je kabl koji prolazi kroz nečije teritorijalne vode zaštićen od špijunaže, sve do pre nekoliko meseci kada je potvrđeno da je Danska dramatično proigrala poverenje svojih saveznika omogućivši SAD da ih špijunira, ponajpre nemačku kancelarku Angelu Merkel.

Ukratko, na danskoj teritoriji nalaze se čvorišta podvodnih kablova za internet saobraćaj unutar Evrope i između Evrope i Amerike, a čvorište je najbolje mesto za postavljanje prislušnih uređaja. Danci su smislili da tu okolnost iskoriste za uspostavljanje posebno bliskih odnosa sa SAD, čije špijunske službe imaju najbolji poznati softver za dešifrovanje poruka. Tako su Amerikancima omogućili pristup internet saobraćaju, koji uključuje i telefonske razgovore i SMS poruke koje razmenjuju evropski državnici, naravno i imejl poruke i svaku drugu komunikaciju Vajberom, Votsapom, Mesindžerom.

Nema, još uvek, zvaničnih informacija kako je taj saobraćaj praćen, ali stručnjaci za optičke kablove i špijunažu ukazuju na dva popularna metoda. Optički kablovi prenose informacije svetlosnim signalima i odlikuje ih velika brzina (svetlosti) i kapacitet. Sve što špijun treba da uradi jeste da iskopira svetlosne signale, ne prekidajući njihov tok.

Prvi način je da se u samo čvorište postavi optička prizma koja svetlosni snop pretvara u dva istovetna, od kojih jedan ide direktno u špijunski kompjuter. Čvorište je odlično mesto jer se tu nalaze pojačivači, te nikakvo sumnjivo slabljenje signala neće biti primećeno.

Drugi način je da se optički kabl savije jer svako savijanje takvog kabla dovodi do gubitka u signalu, deo svetlosti "iscuri" kroz omotač. Stručnjaci kažu da je dovoljno da se tako uhvati jedan do dva decibela signala pa da se iz njih izvuče neophodna informacija, dok je za sam kabl to neprimetan, gotovo prirodan gubitak zbog kojeg se niko neće uzbuditi. Internet saobraćaj to čak i ne registruje, jer način prenosa podataka podrazumeva da se određeni broj "paketića" usput izgubi, i zato se dešava da vam potrošeni saobraćaj bude znatno veći od očekivanog. Uobičajeno je da vam se slika na Skajpu ili Zumu nekada zamrzne, a potom nastavi tamo gde je do usporavanja došlo jer se u međuvremenu *baferovala*. U tom slučaju ne možete znati da li je do gubitka došlo zbog nekih prirodnih prepreka, ili zato što je neka služba namotala deo kabla na cilindar i iz njega isisava šta joj treba.

Za ovakve špijunske aktivnosti češće su optuživane Rusija i Kina, koje su željne da saznaju tuđe tajne, dok je do njihovih teže dopreti jer se njihov saobraćaj odvija unutar njihove teritorije i teško mu je pristupiti. Sada američki saveznici mogu da protestuju kod američkog predsednika i predoče mu dokaze o prisluškivanju, o kojem je dobro upoznat bio tadašnji potpredsednik SAD Džo Bajden. ¶

Stvarnost čudnija

Da nešto neobično leti iznad naših glava, ne tvrde istraživači amateri i preduzimljivi jutjuberi u potrazi za klikovima. Ovoga puta to kaže američka vlada

Kao da nam je život bio suviše monoton i da smo žudeli za novim senzacijama, prilično uzbuđenje a ponegde i uznemirenje poslednjih dana izazvala je organizacija od koje bi se to ponajmanje moglo očekivati, čiji je osnovni zadatak da takva komešanja u javnosti po svaku cenu izbegne, a svoje poslove drži ispod radara. Najčešće i doslovno. Ipak, pre nekoliko dana upravo Pentagon je izdao zvanično saopštenje i preko svoje portparolke Suzan Gof potvrdio autentičnost tri video-snimka koje su napravili piloti američkog vazduhoplovstva sa svojih aviona, na kojima se vide neidentifikovani leteći objekti, ranije poznati kao UFO, a od skora kao Unidentified Aerial Phenomena (UAP). Snimci su napravljeni između 2004. i 2019. godine i već neko vreme su deljeni na društvenim mrežama.

Ovakav neobičan potez vojske desio se samo nekoliko dana pre nego što će američkom Kongresu biti predstavljen nestrpljivo iščekivani izveštaj o ovom fenomenu. U avgustu prošle godine, američko ministarstvo odbrane formiralo je operativnu grupu UAPTF (Unidentified Aerial Phenomena Task Force) sa zadatkom da ove i slične incidente detaljno istraži i ukoliko je moguće utvrdi njihovo poreklo, sa obavezom da izveštaj preda Kongresu do sredine juna. Sadržaj izveštaja je, nimalo neočekivano, već procureo u medije, a najbrži je bio "Njujork tajms". Po njihovim informacijama, izveštaj obuhvata analizu 120 neobjašnjenih slučajeva susreta mahom vojnih pilota i neidentifikovanih objekata. Operativna grupa je zaključila da nije našla dokaze da se radi o vanzemaljskim letelicama, ali i da se ta mogućnost ne može isključiti. Izveštaj takođe "apsolutno odbacuje mogućnost" da se radi o američkoj tajnoj tehnologiji sa kojom piloti koji su snimili događaje nisu upoznati.

Troje od pomenutih pilota su u opsežnim intervjuima velikim televizijskim kućama potvrdili sve navode i izneli detalje svojih susreta sa nepoznatim letelicama. Dejvid Frejvor i Aleks Ditrih, piloti sa nosača aviona USS Nimic, govorili su o incidentu u južnoj Kaliforniji novembra 2004. kada su se sreli sa većom grupom letećih objekata, a poručnik Rajan Grejvs je vidno zbunjenom voditelju objasnio da on i njegove kolege slične susrete imaju gotovo svakodnevno i da to za njih nije nimalo neuobičajena situacija. Piloti su izneli i više tehničkih detalja – nepoznate letelice su najčešće veličine borbenog aviona ili kako su rekli "školskog autobusa", imaju sposobnost letenja na malim i veoma velikim visinama, najverovatnije i van atmosfere, neke od njih se kreću i kroz vodu, snimljene su radarom, infracrvenim i običnim kamerama i nije moguće uočiti da imaju bilo kakvu naznaku pogona, motora, niti izduvnih gasova. Dejvid Frejvor je naveo da su letelice imitirale njegove manevre u vazduhu, iz čega je zaključio da su definitivno bile svesne njegovog prisustva. Više eksperata za vazduhoplovstvo, na osnovu brzine kretanja, manevarskih mogućnosti

od fikcije

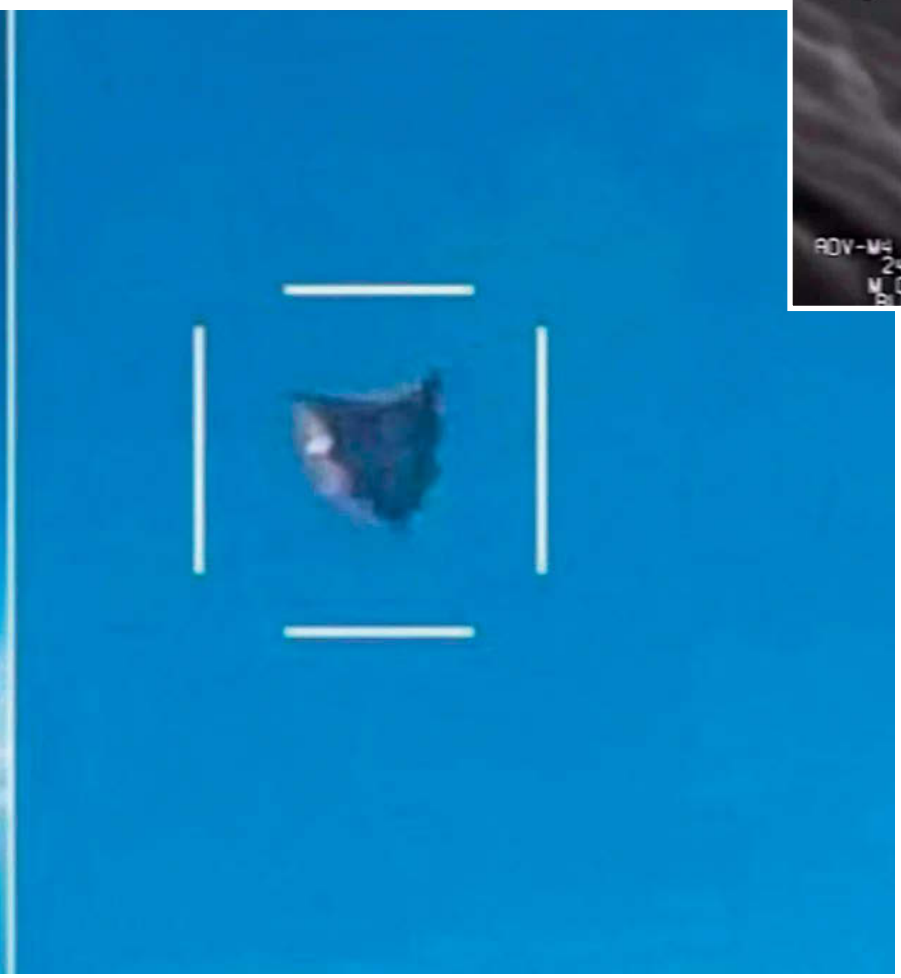

KO SI TI: Nije fotomontaža
Foto: *thedebrief.org*

i drugih karakteristika ovih objekata, zaključilo je da se radi o tehnologiji koja je za barem dve generacije ispred one koju danas poznajemo. Slični događaji zabeleženi su širom sveta, a pre nekoliko dana čak su i kineski mediji preneli da njihova vlada veoma ozbiljno istražuje susrete njihovih pilota i neidentifikovanih letećih objekata.

Sa druge strane, mnogi naučnici iz različitih polja su sa punim pravom oprezni i podsećaju da ovi snimci ne predstavljaju potvrdu vanzemaljske posete ili bilo čega sličnog. Za to jednostavno nema uverljivih i nedvosmislenih argumenata, a znamo da krupne tvrdnje iziskuju i krupne dokaze. Takvih dokaza za sada nema, što i izveštaj UAPTF- a potvrđuje. Majkl Šermer iz magazina "Sceptic" i Mik Vest, naučni publicista, kao potencijalna objašnjenja ovih fenomena navode moguću neispravnost radara i kamera, meteorološke balone ili slične leteće objekte, dovodeći u sumnju ispravnost opreme na bojnim avionima i svedočenja pilota očevidaca. Rad ovih i mnogih drugih naučnika na razotkrivanju najčešće sasvim apsurdnih teorija i raskrinkavanju različitih prevaranata koji su izgradili svoje karijere na takvim teorijama svakako je dragocen i hvale vredan. Međutim, da nešto neobično leti iznad naših glava, u ovom slučaju ne tvrde istraživači amateri i preduzimljivi jutjuberi u potrazi za klikovima. Ovoga puta to kaže američka vlada. Što opet dovodi do paradoksalne situacije da dojučerašnji zakleti protivnici politike potpunog negiranja svakog incidenta koju je sprovodio Pentagon u pogledu neidentifikovanih letećih objekata, ufolozi i istraživači vanzemaljskog uticaja na Zemlju sada brane američku vojsku od napada delova naučne zajednice, koja je do pre doslovno nekoliko sati izveštaje vladinih agencija i vojnih struktura koristila kao jedan od najjačih argumenata u osporavanju teorija pomenutih lovaca na NLO-e.

Ali kako stvarnost ume često da bude (za)čudnija od fikcije, druga dva zamisliva objašnjenja ovih fenomena mogu biti barem podjednako uzbudljiva i neočekivana. Naime, ako nisu u pitanju vanzemaljci, niti tajni projekat američke vojske, postoje još samo dve mogućnosti – ili je neka od sila, čitaj Kina, manje verovatno Rusija, osvojila tehnologiju koja je ispred ove današnje, po procenama stručnjaka, najmanje dva veka ili se neko u Pentagonu samo šalio i radi se o njihovom načinu da razbiju monotoniju vojničkog života u mirnodopsko vreme. Obe ove mogućnosti podjednako su urnebesne i konsekventne. Ako je tačna prva, onda prisustvujemo pomeranju centra moći bez presedana u ljudskoj istoriji, jer je teško zamisliti da je neka svetska sila napravila takav proboj u samo jednoj uskoj oblasti kakva je aeronautika i razložno je pretpostaviti da su i na drugim poljima napravili revolucionarne pomake. A o posledicama druge, sasvim malo verovatne, ali bojimo se ne i sasvim nezamislive mogućnosti, bolje je da i ne razmišljamo. ¶

NEBOJŠA BROĆIĆ

Ptice princa Rudolfa

Obedska bara, koja je posle Jelouston parka u SAD drugo zaštićeno područje prirode na svetu, bila je omiljeno lovište Habzburgovaca

ROMANTIKA: Prizori iz Obedske bare i labud Ištvan
Fotografije: R. Čoban

"Labud Ištvan došao je iz Mađarske što se vidi na prstenu na njegovoj nozi. Ovde sa svojom labudicom svake godine odgoji šest do sedam malih labudića!", priča nam Ivana Lozjanin iz "Vojvodinašuma" dok naš brodić seče mirnu vodu Obedske bare. Migranta Ištvana očigledno nisu sprečile bodljikave žice namenjene onima koji pokušaju da pređu granicu.

Austrougarski dvor je 1874. godine proglasio ovo područje carskim lovištem i zaštitio ga, pa je Obedska bara posle Jelouston parka u SAD, drugo zaštićeno područje prirode na svetu. Ovaj specijalni rezervat prirode prostire se na 9.820 hektara, a zaštitna zona na 19.611 hektara. Ovde živi ili povremeno dolazi 217 vrsta ptica – izbrojano je čak 58.000 parova ptica. Od ostalih životinjskih vrsta, zanimljiva je riba čikov (autohtona vrsta), zmija šarka (jedina otrovnica ovih krajeva), ali i divlja mačka, kuna zlatica, vidra i više vrsta slepih miševa.

"Putujuć po svjetu, još sveudilj nisam našao takve zgode za prirodnjaka kao što je Obedska bara, koja će mi ostati nezaboravna. Istina je, imade bara i vodenih ptica u obilju i drugud, ali su više raštrkane i nepristupačnije nego na Obedskoj bari, kojoj uistinu ne nađoh para sveudilj i koja će mi zato ostati nezaboravna, pa se u tom pogledu može smatrati Eldoradom za ptice." Ovako je sa putovanja oko sveta 1857. pisao poznati bečki prirodnjak i pustolov Johan Zelebor, jedan od najboljih poznavalaca prirode i ptica svog doba. U Obedsku baru je dolazio da lovi, ali i da posmatra i proučava ptice i princ Rudolf Habzburški, sin cara Franje Josifa. Savremenici kažu da je u lovu bio mnogo umereniji od svog rođaka Franca Ferdinanda, koji je u jednom danu umeo da masakrira više stotina životinja. Princ Rudolf posetio je prvi put Obedsku baru maja 1885, u svojoj 27. godini, u društvu nadvojvode Otona i grofa Telekija. Tada je za njega postavljen šator u blizini Kupinova, naspram groblja, pored mesta gde se nalazila kolonija ptica.

Princ Rudolf je bio i vrstan poznavalac ptica, izučavao ih je u Evropi i Aziji, pisao je knjige i radove o njima i bio pokrovitelj ornitoloških društava. Nakon Rudolfove tragične smrti uz baronicu Mariju Večeru januara 1889. u dvorcu Majerling, njemu u čast baš na obali Obedske bare, uz koloniju ptica, podignut je 1890. kameni spomenik u obliku obeliska, visok 4,5 i širok 1,5 metara. Na istom mestu spomenik je stajao i 1930. zajedno sa novosagrađenom lugarnicom, a da se spomen-obeležje princu Rudolfu ne dira i nakon raspada Austrougarske monarhije, bila je želja kralja Aleksandra Karađorđevića izražena tokom njegove prve posete ovom području. Prema kazivanju meštana Kupinova, spomenik je srušen iz revolta početkom Drugog svetskog rata. Kameni ostaci, po njihovom mišljenju, i danas leže u bari pored lokaliteta koji se zbog nekadašnjeg obeležja zove – Spomenik, a neke delove su odneli meštani u selo.

Nadvojvoda Franc Ferdinand je početkom 20. veka izjavio da je "zaštitom područja osigurana lepota i slava Obedske bare u svetu, jer je to jedina uspomena slavne prošlosti kada su postojale velike kolonije ptica" (prema Jakobu Šenku, 1908). Posebno je poznat lov nadvojvode Ferdinanda na Obedskoj bari u junu 1892, kada je ulovljeno 819 ptica. Nakon toga, Ferdinand je na Obedskoj bari boravio još pet puta, a neki izvori govore kako se spremao da je ponovo obiđe i tokom, za njega sudbonosne, 1914. godine. Osim princa Rudolfa i nadvojvode Franca Ferdinanda, Obedsku baru su u 19. veku i prvoj polovini 20. veka dolazili mnogi poznati političari, vojskovođe i vlastela srednje Evrope: nadvojvoda Josip Ferdinand Salvatore, baron Zifried i princeza Elizabet, nadvojvoda Oton, grof Samuel Teleki, grof Leo Kalbermaten, grof Ludvig Vurmbrand i mnogo drugih. Koji su sve visoki gosti boravili i lovili na Obedskoj bari pre 1914, šta i koliko, neće nikada do kraja biti poznato, pošto je pedantno vođena dokumentacija izgorela sa zgradom šumske uprave u Kupinovu početkom Prvog svetskog rata.

Nakon formiranja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, već 10. novembra 1919. ustanovljena je nova zaštita Obedske bare time što je "Petrovaradinska imovna opština" predala Obedsku baru kao kraljevsko lovište regentu, a potonjem kralju Aleksandru I Karađorđeviću Ujedinitelju. Dva ražnja i jednog kašičara prestolonaslednik je odstrelio maja 1920. Ti primerci su preparirani i čuvaju se u zbirci Prirodnjačkog muzeja u Beogradu. Njegovo veličanstvo kao ljubitelj lova i prirode, kao i kraljica Marija, rado posećuju Obedsku baru i pored loših pristupnih puteva. Rudolf Pon-

gratz 1936. tokom posete Obedske bare iznosi da upravnik dvorskog lovišta Dimnik i nadzornik kraljevskog lovišta na Obedskoj bari Edo Levstnik, veoma disciplinovano i strogo brinu o ovom lovištu i rezervatu ptica, što znači da su uznemiravanje i krivolov bili svedeni na minimum. Posle Drugog svetskog rata, rešenjem Zavoda za proučavanje prirodnih vrednosti NR Srbije 1951, Obedska bara je proglašena za zaštićeni rezervat.

Iskrcali smo se sa broda i nastavili put kroz šumu. Pored Ivane Lozjanin, naši domaćini su Roland Kokai i Marko Marinković, direktori "Vojvodinašuma", javnog preduzeća koje proteklih 20 godina gazduje Obedskom barom i brine o njenoj zaštiti. Stižemo do proplanka na kojem se izdiže pletara, tradicionalna sremska kuća od pruća obložena blatom sa unutrašnje strane – sa otvorom za svetlo i ispuštanje dima na vrhu. Dok pijemo vino iz drvenih posuda, domaćini mi pričaju o opasnosti koja se 1962. nadvila nad Obedsku baru. Postojali su operativni planovi da se celokupno područje Kupinskih greda unutar obuhvata Potkovice Obedske bare iskrči i melioriše, uz upotrebu traktora sa plugovima i tona eksploziva za raznošenje hiljada panjeva od posečenih stabala hrastova orijaša. Plan je bio da se zatim celokupni prostor, veći od 2.000 ha, zasadi plantažnim topolama, u redove. Dušan Čolić i njegov tim iz Zavoda za zaštitu prirode SR Srbije (posebno njegova koleginica Jelena Popović) saznali su o tim planovima na terenu, animirali javnost i niz važnih državnih institucija. Bili su svesni da bi to bio konačni i nepovratni udarac za ovu jedinstvenu prirodnu oazu. Borba je trajala gotovo dve godine i bila je neizvesna i teška, ali su na kraju zaštita prirode i Obedska bara trijumfovali. Kao i u većini sličnih slučajeva, poput generala Dragoša Đeloševića, koji je sprečio rušenje Petrovaradinske tvrđave posle Prvog svetskog rata, hrabri pojedinci su ti koji uspevaju da sačuvaju baštinu za buduća pokolenja. ¶

ROBERT ČOBAN

Samo za višu klasu

Prošle godine nastavljeno je istraživanje arheološkog nalazišta nekropole u Mokrinu, tamo gde je pre tačno pola veka prekinuto. Namera domaće i inostrane naučne zajednice je da se ovog puta uz pomoć savremenih metoda istraživanja odgovori na nova pitanja

Nekropola u Mokrinu je iz ranog bronzanog doba, datirana između 2100. i 1800. godine pre nove ere, a nalazi se u severnom Banatu, blizu Kikinde. Pripada moriškoj kulturi koja se rasprostirala između Tise i Moriša, na teritoriji severne Srbije, zapadne Rumunije i jugoistočne Mađarske, i trajala je duže od jednog milenijuma.

NISU IZ OVOG VREMENA: Ogrlice od životinjskih zuba, školjki i kaolina iz više grobova iz nekropole u Mokrinu...

Prva arheološka iskopavanja nekropole u Mokrinu vršena su od 1958. do 1969. godine, rukovodio im je Milorad Girić iz Narodnog muzeja u Kikindi, poslednje godine u saradnji sa Institutom Smitsonijan. U tom periodu, na površini od 1080 m² otkriveno je 312 grobova. Jedinstveni nalazi su lobanje na kojima je praktikovana drevna hirurška intervencija trepanacija u cilju izlečenja od bolesti, zatim grob žene u kome je i svinjska lobanja, i grob druge žene sa specijalnom ogrlicom ukrašenom prvim ljudskim rebrom. U pronađenim grobovima bilo je 315 individua, najviše je bilo žena, zatim muškaraca pa dece; što se tiče starosti dominirale su odrasle osobe, potom deca, a najmanje je bilo starijih osoba. Na kraju prethodnog istraživanja, pre 50 godina, zaključeno je da u nalazištu ima još neistraženih grobova, između 50 i 100.

Sahranjivanje na ovoj nekropoli obavljano je u pravougaonim rakama tako da formiraju paralelne redove pravca sever-jug. Pokojnici su uvek sahranjivani u zgrčenom položaju na bok, sa rukama savijenim u lakat i ispod lica. Orijentacija sahranjivanja zavisila je od pola. Posebno se vodila računa da muškarci budu sahranjeni na levi bok u pravcu sever-jug sa glavom ka severu, a žene na desni bok u pravcu jug-sever sa glavom ka jugu. Ove istaknute razlike su pokazale da su muškarci i žene u moriškoj kulturi imali različite uloge. Na to ukazuje količina i vrsta grobnih priloga u njihovim grobovima. Postojala su odstupanja prilikom sahranjivanja pokojnika, odnosno javljaju se "pogrešno" orijentisani grobovi. Ova promena u pogrebnom ritusu može biti posledica drugačijeg ponašanja tokom života unutar te kulture ili je reč o neobičnim okolnostima smrti. Neophodno je istaći da se pored skeletnog sahranjivanja, na Mokrinu javlja i kremacija pokojnika u pet grobova, što se vezuje za početnu fazu sahranjivanja. Takođe, otkrivena su i četiri prazna groba – kenotafi u kojima je bilo keramičkih posuda u vidu priloga, verovatno namenjeni pokojnicima koje nije bilo moguće sahraniti na ovom mestu.

Naknadna ispitivanja nalaza pronađenih prilikom prve arheološke kampanje pokazala su da je kod devet »

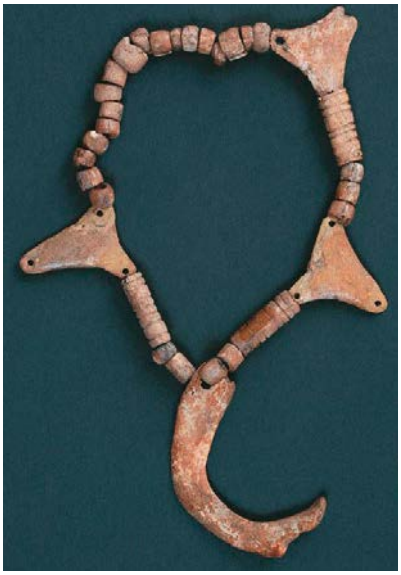

...Ogrlica sa životinjskim kostima i ljudskim rebrom

muškaraca i žena izvršena trepanacija na lobanjama, među kojima je bilo onih koji nisu preživeli ovaj zahvat. Na nekropoli nisu pronađeni "hirurški" instrumenti, ali se na osnovu oblika otvora na lobanji smatra da se radi o tehnici struganja uz pomoć nekog posebnog metalnog predmeta.

Lobanja svinje, koja je pronađena u grobu jedne žene, bila je na njenim butinama. Na obe lobanje bili su tragovi udarca na levim čeonim kostima. Antropološka analiza skeletnih ostataka žene pokazala je da je bila mlada i jaka, dobre telesne građe, sa naglašenim mišićnim pripojima na kostima, i jedna od fizički najaktivnijih osoba u nekropoli. Verovatno je umrla od povreda na lobanji, a jedna povreda podseća na trepanaciju. S obzirom da je za njenu sahranu žrtvovana svinja, očigledno je njen društveni status bio drugačiji od ostalih.

Analizom nađenih nalaza zaključeno je da su četiri vrste predmeta ukazivale na bolji društveni status pokojnika: koštane igle, specijalne ogrlice sa probušenim životinjskim zubima, ukrasi za glavu i oružje.

U grobovima 13 žena nađene su specijalne oglice, koje nisu nošene kao nakit već su polagane uz pokojnika, a izrađivane su od školjki *Collumbela* i *Dentalium,* perli od kostiju, kaolina i fajansa, a sve su sadržale i životinjske zube-kanine. Ove ogrlice su ukazivale na visok status pokojnika. U grobu žene koja nije preživela trepanaciju na lobanji nađena je jedna takva specijalna ogrlica (sastojala se od 62 perle od kaolina, dva probušena zuba jelena i četiri zuba divlje svinje, četiri ljušture školjke *Dentalium*, 28 očnjaka domaćeg psa i lisice i jedne ravne kosti), ali i niska sa ljudskim rebrom. Pronađena je u predelu stomaka. Moguće da je nošena kao deo pojasa u specijalnim prilikama. Onaj koji ju je izradio verovatno je znao da se radi o ljudskom rebru, a može se pretpostaviti da je pokojni vlasnik rebra bio u nekoj vezi sa ovom ženom. Ovakvih izuzetnih predmeta nema puno u evropskoj praistoriji.

Većina pokojnika sahranjena je sa raznovrsnim predmetima od različitih materijala. Žene i deca su sahranjivani sa nakitom od bakra, zlata, kaolina, kosti životinja, životinjskih zuba, najčešće očnjaka pasa i vuka, školjki i puževa. Pored glava su im postavljani keramički lončići i zdele. Oružje je nađeno samo u nekoliko grobova – bakarne sekire i bodeži, kao i oruđe – dleta i igle.

U prošlogodišnjoj studiji, u kojoj su učestvovali naši i strani naučnici, *Srodstvo, stečeni i nasledni status i struktura stanovništva na Mokrinskoj nekropoli ranog bronzanog doba u severnoj Srbiji,* analiziran je DNK 24 individue od kojih su 15 bile rodbinski povezane, uključujući tri veze majka-sin. Ostalih devet osoba, a reč je o devojkama i ženama, nisu bile genetski povezane sa ostalim pokojnicima. Velika mitohondrijalna varijabilnost, prisustvo određenog broja nepovezanih žena i odsustvo ćerki u uzorku, ukazuje da su stanovnici Mokrina stupali u brak sa osobama van svog roda/bratstva/plemena. Na osnovu grobnih priloga koji ukazuju na društveni status, primećeno je da su žene mogle da steknu status udajom, ali ne i da ga prenesu na svoje sinove. To znači da su oni morali da se sami izbore za svoj status. U ispitivanom uzorku nije bilo grobova otac-sin, pa se ne zna da li su sinovi mogli da naslede status od svojih očeva, bez obzira što ni druga zapažanja u Mokrinu ne navode na zaključak da se društveni status generacijski prenosio na muškarce. Uzorak iz Mokrina ukazuje da nisu postojale stroge bračne prepreke između društvenih grupa, zatim da se populacija sastojala od ljudi iz različitih regiona. Nova zanimljiva otkrića tek se očekuju. ¶

MAJA MILJEVIĆ-ĐAJIĆ

Da ga usm

Na Balkanu vile nisu prelepe devojke u vazdušastim velovima, s dugačkom plavom kosom, kako smo ih zamišljali u detinjstvu

Samovila, samodiva, somođiva su nazivi za vilu, demona u poluljudskom obliku, koji se danas mogu čuti u istočnoj Srbiji, na Kosovu, u Makedoniji, Bugarskoj i Rumuniji. Samovila predstavlja skup različitih verovanja i interpretacija životnog ciklusa, ona je čest motiv u epskim pesmama, bajalicama, pričama i legendama, ima posebne moći – od proročkih (suđenica) do demona smrti.

Prvi put sam se sreo sa samovilom tokom studentskih dana istražujući na prostoru Mlave. Ona je predstavljena kao nešto što je najružnije na svetu i poslednje što čovek može videti u samrtnom ropcu. "Samodiva je smrt, ona dolazi kod samrtnika da mu uzme dušu. Kod samrtnika, Aranđel sa noževima stoji kod nogu, a Samodiva kod glave, i kad on prevrne oči i ugleda je, prestravi se i umre," piše, između ostalog, o samodivi u onlajn Vlaškom rečniku "Vobar" našeg etnologa Paun Es Durlića.

Tokom terenskih istraživanja koja sam obavio prošle godine na teritoriji Ponišavlja, u staroplaninskim selima, zabeležio sam interesantnu priču o samovili koju ću preneti u celosti. Priču mi je prenela baka Svetlana iz sela Rsovci, koje se nalazi na Staroj planini, a koju je čula još kada je bila dete.

"Nekada davno živela je jedna porodica koja dugo godina nije mogla da ima poroda. Kako se koje dete rodi, ono istog časa umre. Nakon dugo godina žena začne i donese na svet živo i zdravo dete. Skupiše se samovile da odrede sudbinu deteta; jedna od njih reče da dete treba odmah umreti, druga reče da dete treba umreti sa šest godina, a treća, koja je bila jako zla, reče: 'Dete neka živi, ali kada krene u svatove, da ga usmrti zmija.' Sve je to čula jedna stara žena koja

rti zmija

je slušala razgovor samovila. Otrčala je kod majke deteta i rekla joj je šta je čula od samovila i kako su se dogovarale i na koji način da usmrte dete. Zamolila je majku deteta kada ono stasa za ženidbu, da je pozovu da i ona sa njima krene u svatove.

Godine su prolazile, dete je raslo sve dok nije momak stasao za ženidbu. Nađe on sebi devojku, lepu, iz bogate porodice i krene u svatove preko sedam planina i gora. Porodica je zaboravila kako im je starica rekala da pozovu i nju kada budu krenuli, ali starica nije zaboravila, tako da se prikrala svatovima i krenula sa njima i tako skupa krenuše da isprose devojku. Kada su bili kod pete gore, a već se smrklo, uoče oni dobro mesto gde bi mogli da prenoće i odmore se kako bi ujutru nastavili svoj put. Založiše vatru i krenuše svi na počinak, ali starica je ostala budna. U jednom trenutku dođoše samovile i pustiše jednu zmiju koja se zavukla mladoženji u čizmu. Vide to starica, koja je sve do jutra motrila da vidi šta će se desiti. Kada se ujutru svatovi probudiše i kada ustade mladoženja, krenu ka čizmi, ali starica se pojavi iz nekog žbuna, strgne mladoženji čizmu iz ruku i istrese zmiju u vatru. Zmija upade u vatru i čuse se jak pucanj. U tom trenutku reče starica: 'Zar se ne sećate šta sam vam govorila da treba da me pozovete u svatove.' Svatovi nastaviše, isprosiše mladu i vratiše se istim putem iza sedam gora sve dok ne stigoše do mladoženjine kuće.

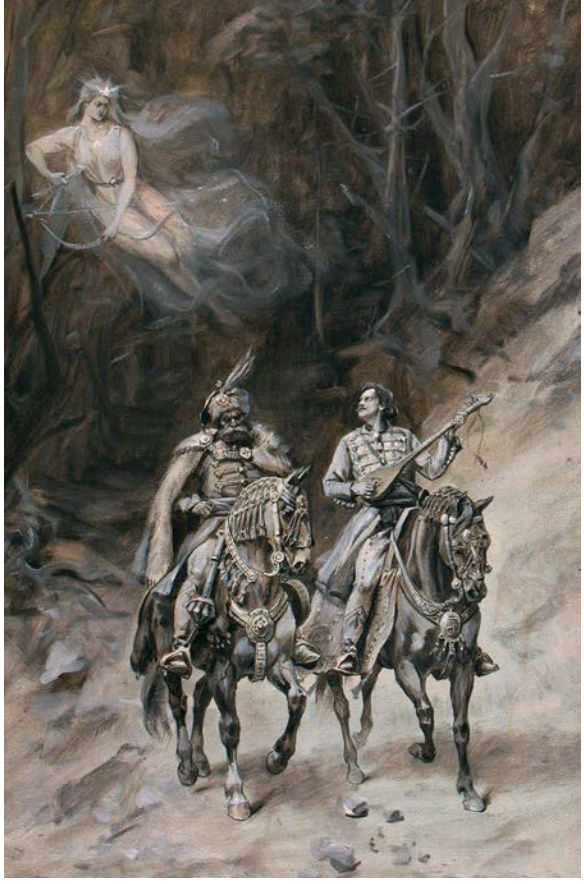

MOTIV SLIKARA: ***Marko, Miloš i vila*****, Paja Jovanović**

Godine su prolazile, mladoženja je živeo srećno sa svojom porodicom. Jednog dana reši on da obiđe tasta i taštu i uputi se sa svojom ženom istim putem. Krenuše oni preko sedam gora, ali kada naiđoše do pete gore, rešiše da se na istom mestu odmore. Ujutru, kada su se probudili i spremili da nastave put, okrenu se ka svojoj ženi i reče: 'Sećam se kada sam dolazio po tebe u svatove, umalo nisam stradao na istom ovom mestu, zmija mi je ušla u čizmu, ali se iznenada pojavila jedna starica i zmiju je istresla u vatru.' U tom momentu nogom krene ka mestu gde je starica bacila zmiju, razgrne je i ubode se na zmijsku kost iste one zmije koju je starica bacila u vatru, na mestu je pao mrtav.'

U ovoj priči samovile su sudenice, a njihov odnos prema ljudima je neprijateljski. Ovde, a i po drugim izvorima, vile su sujetna bića – prisetimo se epske pesme u kojoj je vila ustrelila Miloša na Miroč planini. U narodnoj pesmi *Dete Kraljević Marko i samodiva*, koja je zabeležena u severnoj Bugarskoj, njihov odnos prema ljudima je prijateljski i dobronameran. Ta pesma otkriva i da se tajna Markove snage krije u mleku samodive koja ga je podojila najpre iz leve, a potom iz desne dojke. Slobodan Zečević u radu *Mitska bića srpskih predanja* kaže da su "one naročito sklone prema deci koja bi im se svidela, prema onome ko bi im učinio kakvu uslugu (raspreo kosu koja je zapela u žbunje, na primer) ili prema svojim ljubavnicima. Uz pomoć vila oni su redovno pobeđivali svoje protivnike, a nisu mogli da poginu ni od zrna ni od sečiva."

Samovila, samodiva ili somođiva povezuje balkanske narode kroz predanja, mitove i legende koji su na ovom prostoru i danas živo prisutni. Ona nas povezuje u bogatu lepezu narodnih običaja i verovanja koja su svojstvena kolektivnoj tradiciji i bogatoj nematerijalnoj kulturnoj baštini Balkana. ¶

ALEKSANDAR REPEDŽIĆ, etnolog

PRODAJA & PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	kurirom [Beograd]	poštom [Srbija]	običnom poštom [Evropa]	avionom [ceo svet]
6 meseci / 26 brojeva	5800 RSD	5500 RSD	110 EUR	170 EUR
12 meseci / 52 broja	11.600 RSD	11.000 RSD	210 EUR	325 EUR

INTERNET IZDANJE

	iz Srbije uplatnicom	iz sveta karticom
1 broj sa PDF-om	—	2,00 EUR
1 mesec / 4 broja sa PDF-om	720 RSD	7,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva bez PDF-a	3250 RSD	29,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva sa PDF-om	4500 RSD	38,00 EUR
12 meseci / 52 broja bez PDF-a	5375 RSD	46,00 EUR
12 meseci / 52 broja sa PDF-om	7250 RSD	63,00 EUR

Opcija PDF podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. ZABRANJENO JE DA VIŠE LICA UPOTREBLJAVA ISTI NALOG. PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Uplatu možete izvršiti lično u prostorijama redakcije, radnim danima od 9.30 do 14.30h.

Ako ne možete doći u redakciju, potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite e-mailom na adresu **prodaja@vreme.com,** faksom na broj 011/3238-662 ili poštom na Vreme, Kosovska 17, Beograd, sa naznakom za šta je uplata izvršena. Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Dinarske uplate izvršite u korist NP VREME na račun broj **160-302538-91**.

Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se vrši uplatom odgovarajućeg iznosa na naš dinarski račun, u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS na dan uplate. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja pomoću kreditne kartice na internet adresi **http://www.vreme.com/pretplata** ili direktno na naš devizni račun (za detalje obratiti se službi prodaje). Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski do isteka poslednjeg dana pred izlazak broja za koji pretplata više ne važi.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU www.novinarnica.net

Usluge internet pretplate na Vreme vrši i *www.novinarnica.net* prema svom cenovniku.

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 10 do 14h: 011/3234-774 ili e-mailom na *prodaja@vreme.com*

HIPNAGOGIČKO OGLEDALO

ALEKSANDAR ZOGRAF.

BELEŽENJE VIZIJA IZ STANJA POLUSNA (POZNATOG I KAO HIPNAGOGIČKO) UČINILO JE DA POSMATRAM UNUTRAŠNJE SLIKE, DA U NJIMA PRONALAZIM ODRAZE FIGMENATA IMAGINACIJE, ZA KOJE NISAM NI ZNAO DA IH MOGU ZATEĆI U VLASTITOJ GLAVI...

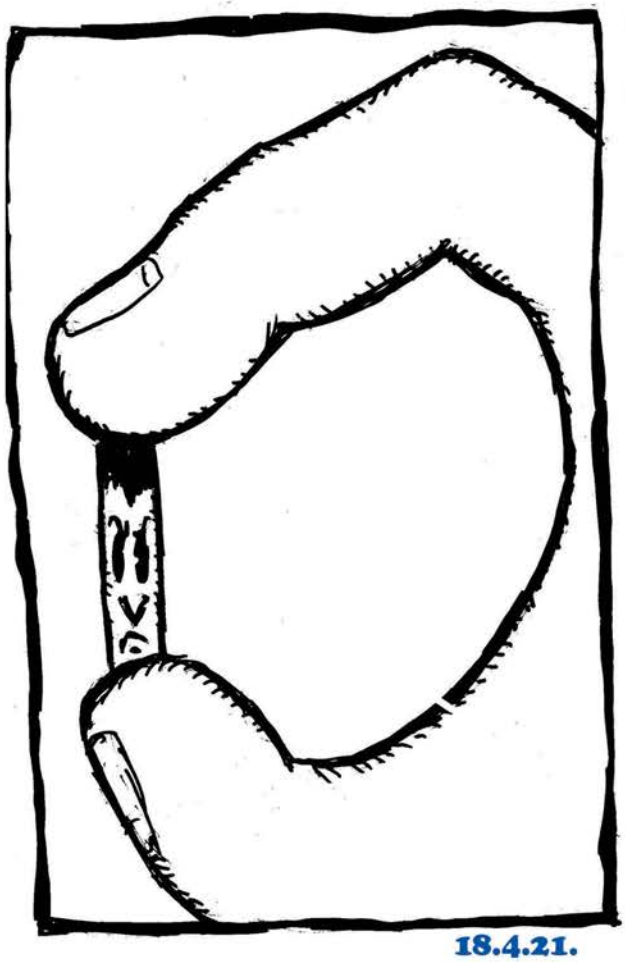

18.4.21.

10.4.21.

18.4.21.

24.4.21.

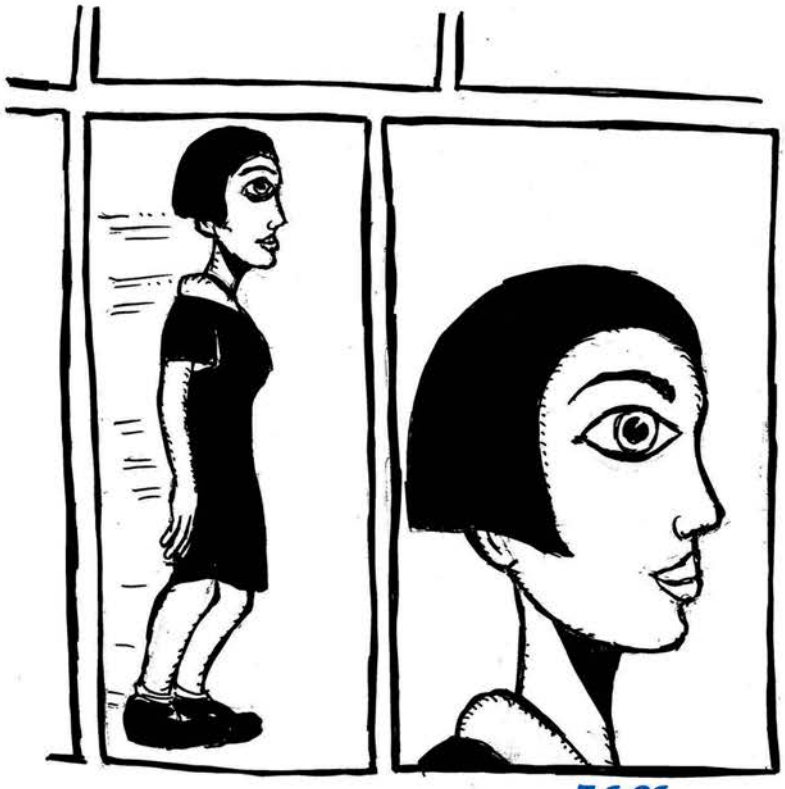

7.1.21.

12.4.21.

12.2.21.

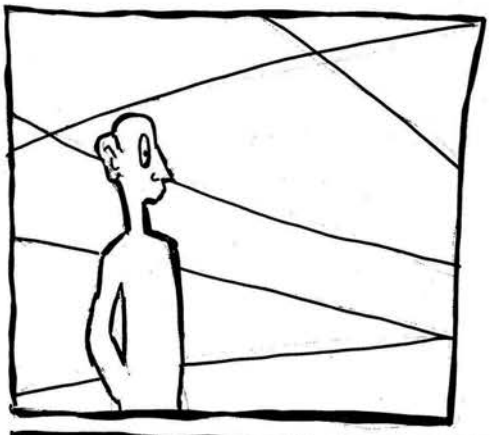

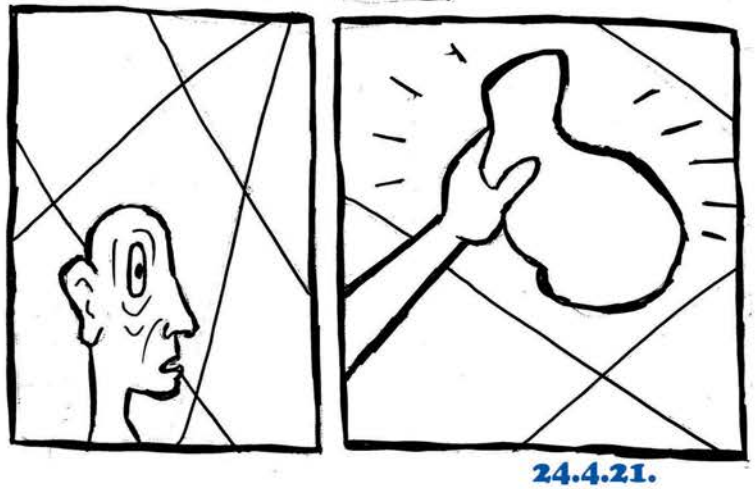

24.4.21.

12.2.21.

21.4.21.

Priča o priči

"Pročitala sam tvoju priču 'Jarak'! Divna priča o našem rodnom mestu", čujem svoju mlađu drugaricu Branku kako mi saopštava da je poranila, kupila "Vreme" (septembar je 2013. godine), i da uživa uz jutarnju kafu i moj tekst. I onda deli sa mnom svoju neobičnu priču. Veli: "Veoma su mi sveže slike praćenja snimanja filma. Bila sam mala. Svako jutro sam uzimala svoju stoličicu i zauzimala mesto na ćošku naše ulice i sedeći strpljivo čekala da naiđe ona, Džeraldina Čaplin. A kad bi naišla, nisam gledala u nju, gledala sam samo u njene čizme, sjajne kožne čizme, do kolena, tako nestvarno lepe, tako jednostavne u svojoj lepoti da sam ih dugo, dugo posle sanjala i mislila kako, eto, ništa ne želim tako žarko kao što želim te čizme. Imala je crne i braonske! Ne znam koje su mi bile lepše, verovatno one u kojima je tog jutra minula pored mene. Jednom je, na sekund, bacila pogled ka meni, nasmešila se i produžila ka železničkoj stanici. Tamo su se tiskali stariji. Oni su bili statisti. Meni je bilo dozvoljeno da pratim samo njen dolazak. Sad znaš odakle u meni ta ljubav prema cipelama, posebnim i neobičnim, kako sam te čula nebrojano puta da opisuješ moju strast prema obući. Dugujem toj Čaplinovoj ćerki tu opsesiju i ti si me vratila tom trenutku ovom pričom. Ona je u Jarku zavolela punjenu papriku, a ja sam zavolela njene čizme!"

Foto: wikipedia/vanilica

Priča je, nezavisno od mene, nastavila da živi. Jednog dana zvoni neko. Otvaram vrata i radujem se svom školskom drugu Dušanu. Dugo se nismo videli, a drugari smo od zabavišta. Elegantan, kao uvek, sa širokim osmehom ulazi u stan, pod miškom nosi "Vreme". I kaže da ima nešto da mi ispriča o tom snimanju filma *Ići ćemo u grad*. Prvo mi zameri što su mi priče kratke i što uvek traže još, i što njega nisam zvala pre pisanja pa da i njegova crtica nađe mesta u priči. I kao da mi saopštava neku veliku tajnu, Dušan počinje da šapuće i da nagomilane emocije izručuje pred mene. Bio je srednjoškolac. Statista. Mesto mu je bilo baš iza Džeraldine. Mantalo mu se u glavi od luka njenog vrata, od predivnog mirisa koji je dražio nozdrve, od scena iz Čaplinovih filmova jer nije moglo da se ne nazre njegovo lice na njenom... "Drugarice moja, tom prvom susretu sa čarolijom nastanka filma dugujem svoju zaljubljenost u ženski vrat. Tako sam birao devojke, prvo bih zapazio vrat, onda sve ostalo. Zato sam manijačno gledao sve filmove sa Odri Hepbern, zato sam voleo baletske predstave, zato obožavam mostove jer u svemu tome ima onog nežnog luka Džeraldininog vrata, u koji sam opčinjen piljio nekoliko dana u našem Bačkom Jarku, te daleke 1963. ili možda '64. godine. Čuvao sam i njenog psa, Boris se zvao, pa se često moglo čuti kako ona panično viče: 'Dušan, Dušan, Boris, Boris!', a Boris zbriše čim neko pseto zalaje u okolini. Dugo su posle mangupi po selu vikali za mnom: 'Dušan, Dušan, Boris, Boris!'..."

Johan, naš Joca, Varlabenštajn, vrhunski germanista, najbolji poznavalac svega što pripada Arhivu Vojvodine, a da je ostavilo traga na nemačkom jeziku, duhovit i načitan, rođen na jaračkom glavnom sokaku, još uvek ganja biciklo, kako kažu stari Jaračani, ulicama našeg rodnog mesta. Studenti istorije, deca Jarka, rado su slušali čika Jocu kad ih profesori odvedu u Arhiv, ponosni kad ih nešto upita, oslovivši ih imenom. Sedi on u školi u Jarku sa gostima iz Nemačke, nekadašnjim stanovnicima sela, i prevodi razgovor. Na kompjuteru, koji su doneli na poklon, gleda se plan Jarka, ulice i kuće, i jedna starija gospođa reče da se rodila u kući na glavnoj ulici i pokaza kuću. Rekla je to na srpskom. Cuja, moja drugarica, učiteljica u školi, tiho dodade da se i ona rodila u toj kući. Kad je popodne ušla u svoju sobu i zagrlila kaljevu peć, plakala je stara Nemica i kao da se izvinjavala zbog suza. "Prokleti rat", danima posle šaputala je Cujina mama. "Njih proteralo, nas dovelo, tuga nam je bila saputnik", dodala bi.

Bio je stariji brat moje drugarice i drug moga brata, Branko, što je Jarku ukrao prašinu. Đavolak u detinjstvu, nestašan, radoznao i neumoran. Dobar đak, naročito je briljirao u prirodnim naukama. Stiže u selo nova mlada nastavnica. Razredna zamoli Branka i druga mu da je sačekaju na stanici. Kiša lila, a kišobrani se u to vreme nisu bili primili kod novih stanovnika sela. Nastavnica se pojavila, lepa kao sa slike, raširila kišobran i ponudila im zaštitu. Odbili su. Kako su ulice Jarka bile pociglane i nastavnica malo-malo pa stane na neku ciglu, bi okupana očas. Branko se počne pravdati zbog rasklimanih cigala i zaviče iz sveg glasa da će on to sve popraviti, jednom...

Prošle su godine. Asfaltirale se sve ulice, onda se razvukao asfalt po širokom putu i nestali oblaci prašine iz sela. Bilo je vreme samodoprinosa i urbanističkih planova, vreme struke i znanja. Slavili ljudi završetak svake deonice, onako od ćoška do ćoška, naš je bio od Saje do Vuje. Baba Saja, koja beše strah i trepet svoj deci, visoka, koščata, glasna (imala je poseban dar da na daljinu registruje kravu koja se otela i malo ušetala u mlad kukuruz i teško li se detetu koje se zaigralo), i stric Vučen, na drugom ćošku, dobrica i prijatelj svoj deci, obeležavali su naš teren odakle i dokle smo mogli smišljati igre i uživati istinski.

Nasred novog asfaltiranog puta komšije su se radovale boljitku! Jeli, pili i pevali do zore. Za taj svečani trenutak kupili su komplet suđe, računali svako odraslo čeljade i sačuvali ga, do dana današnjih, da imaju za sve potrebe, i radosti i tuge. "Kako bih se rado vratio u Jarak, u vreme iz tvoje priče", napisa mi, u vreme zatvorenosti zbog korone, poznati jarački akademski slikar Pituka, na čijim platnima pulsira Jarak koji se da voleti. Voleti i sačuvati! Vreme kad je bilo tako lako biti srećan. ¶

KOSA PAKUŠEVSKIJ

POLITIČKA EMISIJA

ZUMIRANJE

VREME & NIN

UDRUŽENIM SNAGAMA

GOST MILANA ĆULIBRKA I FILIPA ŠVARMA JE

RANKO PIVLJANIN

NOVINAR

GLEDAJTE OD ČETVRTKA U 18H

NA YOUTUBE KANALU NEDELJNIKA VREME

I TOKOM NEDELJE NA BOLJIM LOKALNIM TV STANICAMA

Ako želite da budete prvi,
uvek pravite najbolje izbore.
Zato se mi trudimo da budemo
najbolji u svemu što radimo.
Baš kao i naš Novak.
Raiffeisen banka
Pravi izbor 20 godina

20

Raiffeisen Bank
raiffeisenbank.rs